

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PRÁVNICKÁ FAKULTA

Jan Hlista

**Právní instrumenty na poli boje proti
mezinárodnímu terorismu**

Diplomová práce

Olomouc 2010

Na tomto místě bych rád poděkoval Prof. JUDr. Vladislavu Davidovi, DrSc., Dr.h.c. za odborné vedení mé práce, cenné rady a připomínky. Rovněž chci vyjádřit své díky Mgr. Pavlovi Burešovi, D.E.A.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci s názvem Právní instrumenty na poli boje proti mezinárodnímu terorismu vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Opavě dne 31. března 2010

Jan Hlista

OBSAH:

OBSAH	4
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	5
1. ÚVOD	7
2. POJEM TERORISMU	10
2.1. STRUČNÁ HISTORIE TERORISMU	10
2.2. PŘÍČINY TERORISMU S MEZINÁRODNÍM PRVKEM	12
2.3. DEFINICE TERORISMU	14
2.4. CHARAKTERISTICKÉ ZNAKY TERORISMU S MEZINÁRODNÍM PRVKEM	19
2.4.1. PROTIPRÁVNOST	19
2.4.2. NÁSILÍ	19
2.4.3. MEZINÁRODNÍ PRVEK	20
2.4.4. STRACH	21
2.4.5. PUBLICITA	22
2.4.6. POLITICKÁ MOTIVACE TERORISTICKÉHO ČINU	23
3. PRÁVNÍ INSTRUMENTY PŘIJATÉ PRO PŘEDCHÁZENÍ A POTÍRÁNÍ TERORISMU S MEZINÁRODNÍM PRVKEM	24
3.1. PRVNÍ KODIFIKAČNÍ POKUSY	24
3.2. PRÁVNÍ INSTRUMENTY PŘIJATÉ NA UNIVERZÁLNÍ ÚROVNI	27
3.2.1. SMLOUVY ZAJIŠŤUJÍCÍ BEZPEČNOST CIVILNÍHO LETECTVÍ A NÁMOŘNÍ PLAVBY ...	28
3.2.2. SMLOUVY ZAMĚŘENÉ NA OCHRANU SPECIFICKY MEZINÁRODNĚ CHRÁNĚNÉ KATEGORIE OSOB	37
3.2.3. SMLOUVY POSTIHUJÍCÍ KONKRÉTNÍ PROJEV TERORISMU SPOČÍVAJÍCÍ V BRANÍ RUKOJMÍ	38
3.2.4. SMLOUVY USILUJÍCÍ O KONTROLU A ELIMINACI PROSTŘEDKŮ (VYSOCE NEBEZPEČNÝCH LÁTEK) ZNEUŽÍVANÝCH PŘI TERORISTICKÝCH ČINECH	41
3.2.5. OBECNĚJI KONCIPOVANÉ PROTITERORISTICKÉ SMLOUVY	48
3.2.6. DÍLČÍ ZÁVĚRY	52
3.3. PRÁVNÍ INSTRUMENTY PŘIJATÉ NA PŮDĚ RADY EVROPY	54
4. ZÁVĚR	67
5. SHRUTÍ	72
6. ABSTRACT	73
7. PŘEHLED POUŽITÉ LITERATURY	75

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK:

CDPC	Evropský výbor pro trestní problematiku
CIA	Ústřední zpravodajská služba USA
COSTER	Konference států proti terorismu
COP	Konference smluvních stran
ČSSR	Československá socialistická republika
ČSFR	Česká a Slovenská Federativní Republika
ČR	Česká republika
ETA	Baskicko za vlast a svobodu
EU	Evropská Unie
EÚPT	Evropská úmluva o potlačování terorismu
FIU	finanční zpravodajská jednotka
FMZV	Federální ministerstvo zahraničních věcí
FO	fyzická osoby nebo fyzické osoby
GMT	Multidisciplinární skupina pro mezinárodní protiteroristickou akci
ICAO	Mezinárodní organizace pro civilní letectví
Interpol	Mezinárodní organizace kriminální policie
IMO	Mezinárodní námořní organizace
IRA	Irská republikánská armáda
MAAE	Mezinárodní agentura pro atomovou energii
MSD	Mezinárodní soudní dvůr
MTS	Mezinárodní trestní soud
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí
NATO	Organizace Severoatlantické smlouvy
OAS	Organizace amerických států
OSN	Organizace spojených národů
OIC	Organizace islámské konference
PO	právnícká osoba nebo právnícké osoby
PS RE	Parlamentní shromáždění Rady Evropy
RAF	Frakce rudé armády
RB OSN	Rada bezpečnosti Organizace spojených národů
RE	Rada Evropy
Sb.	Sbírka zákonů

Sb. m. s.	Sbírka mezinárodních smluv
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
TŘ	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
UK	Spojené království Velké Británie a Severního Irska
USA	Spojené státy americké
ÚREoPT	Úmluva Rady Evropy o předcházení terorismu
ÚREoFT	Úmluva Rady Evropy o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu
VS OSN	Valné shromáždění Organizace spojených národů
WTC	World Trade Center (Světové obchodní centrum)
YMCA	Křesťanské sdružení mladých lidí

Není-li výslovně v diplomové práci uvedeno jinak, jsou právní předpisy citovány dle legislativního stavu ke dni 31. března 2010.

1. ÚVOD

Dvacáté století se do světových dějin zapsalo jako nejkrvavějších sto let lidstva. Rukou člověka bylo ukončeno více než 500 milionů životů, další stovky milionů osudů byly trvale poznamenány. Je to možná předčasné a nepochybně troufalé konstatování, přesto, domnívám se, že na druhou stranu se uplynulé století zapíše do historie lidstva také jako věk, kdy si člověk uvědomil hodnotu lidského života. Lidsko-právní dokumenty, jež byly vytvořeny a přijaty na mezinárodní, komunitární i národní úrovni, dokazují, že lidstvo se ze svých chyb alespoň částečně poučilo. Jak totiž uvádí N. Šišková: „Vyspělost lidské společnosti je poměřována lidskými právy. Jejich dodržování a respektování determinuje skutečnou úroveň demokratické společnosti, právní stát a blaho jednotlivce“.¹

Ne všichni jsou však této filosofii budoucnosti nakloněni. V dnešním světě stále žijí jedinci, pro které nemá lidský život žádnou hodnotu, kteří využívají bídy a utrpení jiných a pěstují nesnášenlivost a zášť. Lidé, kteří nerozlišují mezi tím, co je správné a špatné, a kteří jsou schopni páchat ty nejtěžší zločiny, jestliže to poslouží jejich cílům a je to prospěšné pro ně samotné.

Nacházíme se na počátku 21. století, v době, kdy jedním z nejnebezpečnějších problémů, jemuž lidstvo musí čelit, se stává mezinárodní terorismus.² Teroristické útoky mají vážné dopady v oblasti politické, ekonomické, vojenské, bezpečností, mezinárodněprávní a výrazným způsobem zasahují také do oblasti lidské psychiky.

Z mezinárodního terorismu se stala hrozba nejen života a majetku jednotlivců, nýbrž hrozba pro celý svět a jeho civilizaci, ohrožující sociální řád, mezinárodní veřejný pořádek a hodnoty, na kterých stojí celé lidské společenství. Jsou zaznamenávány čím dál tím častější a stále nebezpečnější projevy terorismu, které míří k samotné podstatě demokratického zřízení jednotlivých států i mezinárodních organizací. Ze společenského jevu, kterým byl ve svých prvopočátcích, se terorismus transformuje ve společenské zlo. Vymýtit tento fenomén se ukazuje jako velice obtížné.

Pro potírání teroristických činů neplatí klasická pravidla vojenských střetnutí. Početní a materiální převaha, ani technologický pokrok nemusí znamenat úspěch. Teroristy nelze jednoznačně označit, dislokovat na určité území a tam je porazit. Teroristé již pronikli mezi

¹ ŠIŠKOVÁ, N.: *Dimenze ochrany lidských práv v EU*, Praha, ASPI Publishing 2003.

² Např. Akční plán boje proti terorismu, který byl přijat na mimořádném zasedání Evropské Rady 21. září 2001, přímo shledává „mezinárodní terorismus největším nebezpečím 21. století“; rezoluce VS OSN A/RES/60/288 ze dne 8. září 2006, kterou VS OSN přijalo globální strategii pro boj proti terorismu, označuje terorismus za jednu z nejvážnějších hrozeb pro mezinárodní mír a bezpečnost.

nás, skrytě operují mezi námi a čekají na vhodnou příležitost, aby udeřili. Jejich údery jsou rychlé, překvapivé a děsivé. Nadto se ukázalo, že vojenská řešení nejsou efektivní. Agrese, hrozba silou a násilí vyvolávají utrpení a posléze opět agresi a násilí. Je třeba zvolit nekonvenční prostředky pro předcházení a potírání terorismu – předvídavost, opatrnost, ale i toleranci a porozumění, dohodu a dialog.

A také právo. Obecně platí, že efektivnější je problémům předcházet, než je řešit. Je třeba vytvořit mezinárodněprávní dokumenty, které budou vázat státy světa k aktivitám takové povahy, jež vyústí ve vytvoření účinných systémů prevence hrozeb mezinárodního terorismu. Tyto systémy musí být vytvořeny společnými silami, zapojit se musí všechny státy. Mezinárodněprávní dokumenty musí zaručit a zajistit jednotlivci ochranu před teroristickými útoky a vyslat fanatikům jednoznačný signál, že jejich jednání bude tvrdě a bez slitování trestáno.

1.1. Cíle, metody

Tato diplomová práce s názvem Právní instrumenty na poli boje proti mezinárodnímu terorismu, jež byla vytvořena na katedře ústavního práva a mezinárodního práva veřejného Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci pod odborným vedením Prof. JUDr. Vladislava Davida, DrSc., Dr.h.c., si klade za primární cíl seznámit čtenáře s nejdůležitějšími mnohostrannými hmotněprávními instrumenty, které byly přijaty pro předcházení a potírání terorismu. Smyslem práce je zhodnotit efektivitu, význam a přínos zkoumaných dokumentů na straně jedné a poukázat na hlavní nedostatky a slabá místa na straně druhé.

V práci se zaměřím pouze na klíčové dokumenty přijaté na úrovni OSN a Rady Evropy. Číním tak ze tří důvodů. Tím prvním je členství České republiky v těchto mezinárodních organizacích a vázanost závazky vyplývající pro Českou republiku z tohoto členství. Druhým a velice příjemným důvodem je skutečnost existence celé řady pramenů práva zabývajících se rozborem a studiem instrumentů těchto mezinárodních organizací a naopak nedostatek relevantních pramenů pro rozbor instrumentů jiných organizací. Konečně posledním aspektem pro sepsání diplomové práce kontextu výše uvedeném, jsou požadavky na rozsah diplomové práce, kdy pro rozbor zbylých instrumentů jednoduše není prostor.

Na tomto místě bych rád zdůraznil, že práce se zabývá výlučně hmotněprávními protiteroristickými instrumenty, procesní úprava je zmiňována pouze okrajově.

Terorismus s mezinárodním prvkem je velmi úzce spjat s problematikou organizovaného zločinu. Obchod se zbraněmi se stává prostředkem k vyzbrojení

teroristických skupin, obchod s drogami, s lidmi a jiné jeho formy organizované trestné činnosti potom prostředkem k financování teroristických aktivit. Problematika organizovaného zločinu není předmětem této práce. Ani problematika ochrany lidských práv v demokratické společnosti, jež bývá v souvislosti s teroristickými útoky často diskutována, nebude v práci zkoumána.

Práce je obsahově rozčleněna na dvě části. V první části, rozdělené do čtyř kapitol, nejprve pomocí historického přístupu nastíním vývojové fáze terorismu až do dnešní podoby a poté se pokusím vymezit příčiny terorismu s mezinárodním prvkem. Nelze se nezmínit o otázkách týkajících se neexistence obecně závazné definice terorismu, resp. teroristického činu. Dále se pokusím postihnout základní příčiny terorismu s mezinárodním prvkem a konečně prostřednictvím charakteristických znaků vymezím samotný pojem tohoto fenoménu.

Druhá část předkládané práce je zaměřena výhradně na rozbor právních instrumentů výše uvedených institucí. Při jejich studiu bude použito především empiricko-analytického přístupu (který zdůrazňuje nestrannost, odbornou kritiku a potřebu prověřovat dosažené poznatky) a využito dalších metod různých oborů, zejména právní vědy. Rovněž pomocí komparativní metody se pokusím srovnat instrumenty přijaté na půdě OSN a Rady Evropy. U protiteroristických právních nástrojů Rady Evropy předpokládám větší účinnost, jelikož sdružují státy, které jsou založeny na podobných demokratických hodnotách a úctě k právům a svobodám jednotlivce. Naopak na úrovni OSN předpokládám nižší míru konsensu právě vzhledem k různorodému členskému substrátu, což může vést ke skutečnosti, že výsledná úmluva nemusí být ani tak účinným protiteroristickým nástrojem, jako spíš nezbytným kompromisem. Ověření této hypotézy bude ostatně sekundárním cílem předkládané práce.

2. POJEM TERORISMU

2.1. Stručná historie terorismu

Používání násilí k prosazení určitých cílů je staré téměř jako lidstvo samo. Popisy teroristických činů můžeme najít v tak starých textech, jako jsou Homérova Odyssea nebo Bible. Akt fyzické likvidace politických odpůrců nebo potenciálních protivníků se v dějinách vyskytuje velmi často³ a ani historie našeho národa není výjimkou.⁴

Výraz terorismus je odvozen ze slova teror, které pochází z latinského slova *terrere*, jež ve svém původním významu znamenalo extrémní strach či úzkost pocházející z nepříteli známého a těžko předvídatelného nebezpečí.⁵ Do českého jazyka jej můžeme přeložit jako strašný nebo hrozný. Terorismus tedy v sobě zahrnuje takové činnosti a metody, které pocit strachu a hrůzy vyvolávají.⁶

Nového významu se mu dostalo na konci 18. století v době Jakobínské diktatury během Velké francouzské revoluce, kdy se pod pojmem *La Terreur* (někdy také „rudý teror“) označoval způsob násilného vládnutí ve jménu revoluce, jehož podstatou bylo násilné jednání vůči politické opozici, resp. „vůči každému nepříteli Republiky“. Tento způsob hrůzovlády představuje jeden ze dvou základních typů terorismus a v současnosti jej nazýváme *státní terorismus*. Pojem státního terorismu by vydal na samostatnou práci, a proto se, vzhledem k omezenému prostoru a rovněž vzhledem k obsahovému zaměření práce, jím dále zabývat nebudu.

Moderní historii terorismu (někteří autoři uvádějí též druhá etapa terorismu) můžeme datovat od poloviny 19. století a je úzce spjata s rozkvětem anarchismu a nihilismu v carském Rusku, ale i Francii, Itálii, Španělsku nebo v USA. Přesto, že různé formy terorismu v jednotlivých zemích měly různé cíle a různé politické souvislosti, jejich původ byl obdobný. Souvisel s rostoucím sociálním a nacionálním napětím na straně jedné a zneužíval rostoucí demokratizaci společnosti na straně druhé. Nové filosoficko-sociologické směry, jichž terorismus využíval, existovaly již dříve. Ale až průmyslová revoluce, která vyústila do nového rozdělení světa a společnosti, vytvořila podmínky nezbytné pro praktickou realizaci těchto teorií.⁷ S trochou zjednodušení však můžeme konstatovat, že teroristické činy konce

³ Za zmínku stojí vraždy tyranů v antickém Řecku a Římě, akce židovských zélotů v Palestině na počátku našeho letopočtu nebo sebevražedných islámských hašašínů v období křížáckých tažení.

⁴ Např. zavraždění krále Václava III. v Olomouci v roce 1306.

⁵ ŠTURMA, P., NOVÁKOVÁ, J., BÍLKOVÁ, V.: Mezinárodní a evropské instrumenty proti terorismu a organizovanému zločinu, 1. vydání, Praha, C.H.Beck, 2003. Str. 8.

⁶ BRZYBOHATÝ, M.: Terorismus I, 1. vydání, Police History, Praha, 1999. str. 11.

⁷ BRZYBOHATÝ, M.: *Terorismus I*, 1. vydání, Police History, Praha, 1999. str. 19.

19. a začátku 20. století byly spíše akce jednotlivců či menších skupin, které nebyly součástí žádné širší strategie. Některé teroristické akce si můžeme spojit i s významnými událostmi světových dějin.⁸ Podle většiny autorů tato etapa terorismu končí Sarajevským atentátem roku 1914, přesto se objevují i názory uvádějící její pokračování i po 1. světové válce až do 30. let dvacátého století.⁹

Do třetí, „studenoválečné“ fáze vstupuje terorismus po 2. světové válce, a to především v souvislosti s dekolonizací a národněosvobozenickým bojem v Africe, Jižní Americe a Středním východě. Objevuje se ale i v Evropě, tady ve spojení s iredentou (ETA), nábožensko-politickými konflikty (IRA) nebo též extrémně levicově-revolučními protivládními skupinami (německá Frakce rudé armády či italské Rudé brigády). Převažovala v něm marxistická orientace, později se objevily i pravicové skupiny. Z logiky blokového rozdělení světa ve studené válce vyplývá skutečnost, že většina teroristických skupin byla podporována jednou či druhou stranou konfliktu. Je důležité uvést skutečnost, že terčem útoků „studenoválečného“ terorismu už nebyli pouze čelní političtí představitelé států a mezinárodních organizací, ale stále častěji se oběťmi útoků stávali nevinní civilisté, počet útoků a obětí se několikanásobně zvýšil, přičemž toto násilí dosáhlo svého vrcholu v 60. letech dvacátého století. V průběhu dvou následujících desetiletí se terorismus internacionalizoval. Řada skupin začala operovat mimo území státu, na kterém vznikly a často byly složeny z příslušníků více států.¹⁰ Od 80. let lze zaznamenat postupný pokles teroristických akcí za rok, zvyšuje se však počet obětí na jeden útok.¹¹

Čtvrtá vývojová fáze terorismu začíná po skončení studené války a zasahuje do současnosti. Jedná se především o teroristické útoky jednotlivců (často sebevražedných atentátníků) nebo menších či větších skupin, pro které je charakteristické, že jejich činnost není organizována, kontrolována, podněcována nebo podporována státem.¹² Rozsah a způsob provedení těchto útoků se vyznačují obrovskou mírou brutality a lidské bezohlednosti, ochotou sebeobětování se pro „vyšší ideály“ a snahou dosáhnout hromadného ničivého účinku. Cílem atentátu už není konkrétní člověk nebo lidé. Účelem útoku je zabít co nejvíc

⁸ Např. úspěšné (zavraždění cara Alexandra II.) i neúspěšné akce ruských anarchistů byly jedním z iniciačních impulsů procesu, který vyústil ve Velkou říjnovou revoluci. Sarajevský atentát na následníka trůnu arcivévodu Františka Ferdinanda d'Este se zase stal záminkou pro rozpoutání 1. světové války.

⁹ Např. ŠTURMA, P., NOVÁKOVÁ, J., BÍLKOVÁ, V.: *Mezinárodní a evropské instrumenty proti terorismu a organizovanému zločinu*, 1. vydání, Praha, C.H.Beck, 2003, uvádějí zavraždění prvního československého ministra financí Aloise Rašina v roce 1923. Událostí celosvětového rozsahu se potom stal atentát na jugoslávského krále Alexandra I. a francouzského ministra zahraničních věcí Barthoua v Marseille roku 1934.

¹⁰ ŠEDIVÝ, J.: *Nové paradigma terorismu*, *Mezinárodní politika*, 2003, č. 1, s. 4-7.

¹¹ DEUTCH, J.: *Terrorism: Think Again*, *Foreign Policy*, Fall, 1997.

¹² DAVID, V., MALACKA, M.: *Fenomén mezinárodního terorismu*, LINDE Praha, 2005.

lidí (většinou absolutně nezúčastněných civilistů), způsobit co největší materiální a hospodářské ztráty a vyvolat celospolečenskou paniku, hrůzu, strach a vytvořit dojem slabosti a neschopnosti státu a vlády chránit své občany.¹³ Ačkoli akce tohoto typu můžeme zaznamenat již od počátku 80. let dvacátého století¹⁴, byl to až teroristický útok al-Káidy na Světové obchodní centrum v New Yorku a budovu Pentagonu ve Washingtonu z 11. září 2001, který ukázal skutečné nebezpečí a destruktivní sílu nového typu terorismu – terorismu s mezinárodním prvkem, zařadil tento jev mezi nejzávažnější globální problémy lidstva a do určité míry vyvolal nebo uspil snahu mezinárodních společenství vytvořit nové a účinné, popř. revidovat stávající právní instrumenty pro boj s terorismem. V USA rovněž vyvolal určitá silová řešení nastalé situace, která v kombinaci s jinými nepromyšlenými reakcemi tehdejší administrativy jak na domácí scéně (především v ekonomické oblasti), tak i v oblasti mezinárodního práva, diplomacie a oblasti lidských práv, uvedly tuto zemi do stavu hluboké ekonomické a ideové krize, přispěla k vytvoření negativního hodnocení USA ve světě a v konečném důsledku znamenala ukončení jejich snah o vytvoření unilaterální světové hegemonie.

Teroristický útok z 11. září je důležitý rovněž pro oblast nauky mezinárodního práva, jelikož v sobě zahrnuje všechny charakteristické znaky mezinárodního terorismu¹⁵, resp. terorismu s mezinárodním prvkem, což, jak uvádí ve své publikaci V. David a M. Malacka, je termín přesnější, ovšem v mezinárodním právu se zatím nepoužívá. Nicméně tato práce s ním operuje. V několika odborných článcích jsem rovněž narazil na slovní spojení hyperterorismus, ultraterorismus, globální terorismus, postmoderní terorismus apod. Myslím, že tyto pojmy samy o sobě vypovídají o charakteru tohoto nového fenoménu, o nebezpečí, strachu a panice, jež vyvolává napříč společenstvím lidí.

2.2. Příčiny terorismu s mezinárodním prvkem

Dříve než se zaměřím na samotný jev mezinárodního terorismu, pokusím se velmi stručně uvést základní předpoklady a skutečnosti, které dle mého názoru vedly a vedou

¹³ ŠEDIVÝ, J: tamtéž

¹⁴ Např. útok na americká kasárna v Bejrútu – 241 mrtvých (1983); výbuch a následné zřícení letadla Boeing 747 na skotském městečkem Lockerbie – 270 mrtvých (1988); pumový útok islámských radikálů na WTC v New Yorku – 6 mrtvých, přes 1000 raněných (1993) – tento útok je možno považovat za jeden z prvních projevů terorismu s mezinárodním prvkem; zničení budovy federálního úřadu v Oklahoma City v USA – 168 mrtvých, 853 raněných (1995); útok bojovým plynem SARIN v tokijském metru – 12 mrtvých, více než 5000 raněných (1995); útok na americké ambasády v Keni a Tanzanii – 224 mrtvých, asi 5000 raněných nebo sebevražedný útok na americký torpédoborec USS Cole kotvící v Adenu – 17 mrtvých.

¹⁵ Blíže se věnuji jednotlivým prvkům mezinárodního terorismu v kapitole 2.4.

k transformaci terorismu do dnešní podoby. Ačkoli to není předmětem práce, považuji za nezbytné tyto skutečnosti uvést, jelikož nejefektivněji lze problém řešit tehdy, pokud řešitel pochopí, proč samotný problém vznikl, popř. co umožňuje jeho vývoj.

Za základní předpoklad pro rozvinutí terorismu s mezinárodním prvkem do dnešních rozměrů považuji celkovou proměnu mezinárodního prostředí v souvislosti s ukončením studené války, kdy zánik rozdělení světa na dva nepřátelené tábory znamenal depolarizaci a dekoncentraci moci. Tento posun doprovázela „*dezintegrace dřívějších mocenských celků a oslabení nebo úplné zhroucení*“¹⁶ vládnoucích struktur v některých částech světa (například v Africe či v části zemí bývalého SSSR). Celkové uvolnění v mezinárodních vztazích, kdy opadla „opatrnost“ vojenských a zpravodajských orgánů jednotlivých států, vedlo k růstu nestability v určitých regionech, k náboženským a etnickým konfliktům. Takové nestabilní prostředí představuje pro teroristické skupiny ideální místo, kde se mohou schovávat a vyvíjet stejně jako virus v nemocném organismu.

Dalším prvkem umožňujícím růst mezinárodního terorismu je proces celosvětové globalizace¹⁷. Uvolňování hranic a odbourávání bariér může být a také je v mnoha ohledech silně pozitivním jevem, umožňujícím hospodářský rozvoj méně rozvinutých oblastí světa, odstranění základní hranice chudoby či rozvoj demokratizace světa. Tyto procesy však, především v oblastech udržujících stoleté či tisícileté tradice, vyvolávají negativní emoce (pramenící ze strachu ze ztráty kulturních a tradičních hodnot, ale i ze ztráty mocenského postavení vůdčích subjektů) a s tím spojené negativní jevy, z nichž nejnebezpečnějším je terorismus s mezinárodním prvkem, který je z tohoto úhlu pohledu nutno chápat jako prostředek nátlaku a obrany před cizími hodnotami. Velmi úzce s procesem globalizace také souvisí dominantní postavení USA jako supervelmoci, schopné v zásadě samostatně prosazovat své imperiální zájmy, často velmi nevybíravými prostředky na hranici a někdy i za hranicí souladu s mezinárodním právem. Teroristické subjekty tak mohou proces globalizace chápat jako nástroj amerického neokolonializmu a jelikož nejsou schopny se hegemonovi postavit vojenskou silou, volí jiné prostředky. Je důležité si rovněž uvědomit skutečnost, že hodnoty západního světa mohou vedle odporu či opovržení vyvolávat rovněž závist, která

¹⁶ BÍLKOVÁ, V.: Jaderný a radiologický terorismus a mezinárodněprávní úprava ochrany proti němu, *Mezinárodní vztahy*, 2005, č. 4, str. 95-119.

¹⁷ Globalizaci lze charakterizovat jako spontánní, neřízený a v současné době již nezastavitelný proces integrace jednotlivých států světa především v oblasti ekonomické, hospodářství a průmyslu, finančnictví, rovněž v oblasti kultury, náboženství, ekologie a dalších sociálně-psychologických vztazích.

vede k nenávisti, a ta může být, poháněna fanatickou náboženskou vírou, silným motivačním prvkem k terorismu, zvláště v zemích zmínaných chudobou a nepokoji.¹⁸

Taktéž otevřená a svobodná demokratická společnost, ve které stát zasahuje do života jednotlivců jen minimálně v zákonem vymezené působnosti, nabízí teroristickým skupinám celou řadu „nechráněných a citlivých cílů“, na které lze zaútočit i s omezeným množstvím prostředků.¹⁹

Důležitou roli hrají rovněž dnešní média, informační sítě a prostředky, které jsou schopny během okamžiku až do našich domácností přinést informace o teroristickém činu, který byl spáchán na druhé straně planety. Reportáže, často doprovázené senzačními a nepodloženými spekulacemi, přispívají k šíření strachu a paniky ve společnosti a často se tak stávají účinným nástrojem propagandy terorismu, která může být silnou zbraní.²⁰

Konečně, možnosti teroristů se zvyšují taktéž s rozvojem technologie a jejího případného zneužití. Zatímco ještě před několika desítkami let se teroristický čin mohl bezprostředně dotknout pouze omezených oblastí a úzkého počtu osob, dnes může způsobit politický nebo ekonomický otřes v celosvětovém měřítku a může vést k nekontrolovatelnému vývoji událostí.²¹ Lze předpokládat, že tento trend může v budoucnosti pokračovat.

2.3. Definice terorismu

Ačkoli se v nauce mezinárodního práva a odborné literatuře objevuje řada definic terorismu, žádná z dosavadních šestnácti proti-teroristických úmluv přijatých na univerzální úrovni legálně terorismus nevynezuje, tzn. žádná komplexní všeobecně přijímaná a především závazná definice terorismu, resp. teroristického činu neexistuje. Takovouto definici by měla přinést dlouho očekávaná Komplexní úmluva o mezinárodním terorismu.²² Přesné vymezení pojmu terorismu se však dlouhodobě ukazuje jako velmi obtížné²³.

¹⁸ Srov. např. ŠEDIVÝ, J.: Nové paradigma terorismu, *Mezinárodní politika*, 2003, č. 1, s. 4-7.

¹⁹ Ostatně teroristické útoky z 11. září 2001 jsou toho typickým příkladem, přestože akci pečlivě naplánovalo a provedlo pouze několik desítek osob a odhaduje se, že náklady na přípravu nepřesáhly 500.000,- USD, celkové materiální škody způsobené pouze v New Yorku se odhadují na 40 miliard amerických dolarů.

²⁰ BRZYBOHATÝ, M.: *Terorismus I*, 1. vydání, Police History, Praha, 1999. str. 16.

²¹ Tamtéž, str. 16.

²² Blíže např. ŠTURMA, P., NOVÁKOVÁ, J., BÍLKOVÁ, V.: *Mezinárodní a evropské instrumenty proti terorismu a organizovanému zločinu*, 1. vydání, Praha, C.H.Beck, 2003, str. 50-51.

²³ Zajímavým příkladem může být zatím neúspěšné úsilí o vymezení tohoto fenoménu na půdě Valného shromáždění OSN. VS vytvořilo v roce 1972 zvláštní výbor, jehož úkolem bylo vytvořit definici terorismu. Jeho činnost nebyla úspěšná, jelikož při jednáních se střetávají dvě velmi odlišné koncepce. První zdůrazňuje rozlišování terorismu a národně-osvobozenického hnutí, tuto teorii zastávají především rozvojové země třetího světa, ale třeba i Organizace islámské konference. Naopak vyspělé země považují za nezbytné jako terorismus

Zároveň je třeba zdůraznit, že snahy o vytvoření legální definice nejsou pouhou teoretickou hrou. Objevují se názory, které tvrdí, že z určitého úhlu pohledu je terorismus možno chápat jako subjektivní pojem existující v mysli pozorovatele, což umožňuje jeho odlišné hodnocení jednotlivými národy, státy, skupinami a především jednotlivci.²⁴ To ovšem přináší riziko možnosti porušování lidských práv a svobod, a dokonce i úmyslného zneužívání pojmu terorismu k jiným účelům.²⁵

Jak jsem již uvedl výše, existuje řada definic terorismu, přičemž snahy o vymezení pojmu lze zaznamenat v několika rovinách. V oblasti nauky mezinárodního práva stojí za zmínku definice předložená G. Guillaumem. O teroristický čin se podle něj jedná tehdy, jestliže jsou kumulativně naplněny tři aspekty:

- „ – *spáchání určitých násilných činů, jež mohou svou povahou způsobit smrt nebo těžké tělesné újmy,*
- *individuální či kolektivní plán směřující ke spáchání těchto činů,*
- *sledovaný cíl: vyvolat strach u určitých osobností, skupin osob nebo obecněji ve veřejnosti.*²⁶

Zaujalo mě vymezení terorismu, resp. jeho současného vývojového stupně, podle J. Šedivého, který tvrdí, že:

- „ – *terorismus je metoda použití síly nebo hrozba silou prováděná skrytými jednotlivci, skupinami nebo státem podporovanými aktéry,*
- *akt násilí je zaměřen proti nevinným osobám nebo civilním cílům,*
- *hlavním účelem teroristického aktu je vyvolat pocit strachu,*
- *vedlejším účelem může být upoutání pozornosti (propaganda činem), nebo získání dílčích výhod či ústupků ze strany atakovaného aktéra,*
- *konečným cílem terorismu je politická změna.*²⁷

Jeho vymezení teroristického činu již obsahuje politické motivy teroristických skupin či jednotlivců, na druhou stranu je zde patrná absence mezinárodního prvku.

definovat určité druhy násilí, bez ohledu na ospravedlnitelnost cíle. Jakéhokoli přijatelného kompromisu se tak dosud nepodařilo dosáhnout.

²⁴ Srov. např. ŠTURMA, P.: Lidská práva v boji proti terorismu – mezinárodní aspekty, *Trestněprávní revue*, 2006, č. 12, str. 349-355, např. vzájemné obviňování Izraele a palestinských skupin z teroristických útoků.

²⁵ Dokonce i politické síly některých demokratických států označují jako teroristy subjekty usilující o širší autonomii (např. Čečence v Rusku). Taktéž skupiny bojující za příznivé životní prostředí bývají někdy nazývány jako „ekoteroristé“.

²⁶ GUILLAUME, G.: *Terrorisme et droit international*. In: *Recueil des Cours de l' A.D.I.*, vol. 215, 1989-III, str. 304.

²⁷ ŠEDIVÝ, J.: *Nové paradigma terorismu, Mezinárodní politika*, 2003, č. 1, s. 4-7.

Je jistě zajímavé uvést i pohled druhé strany, tedy jak terorismus vnímají sami teroristé. Carlos Marighella, který je někdy označován jako jeden z otců městského terorismu, definoval terorismus jako akci. Ve své knize *Stručná příručka městské gerily* [Minimanual of the Urban Guerilla] napsal: „*Akce městské gerily musí být provedeny s velkým krveprolitím, klidně a rozhodně. Útoky musí být bezohledné a propočítané tak, aby měly co největší dopad na společnost.*“²⁸

Řadu definic teroristického činu můžeme zaznamenat rovněž na úrovni subjektů mezinárodního práva. Např. Parlamentní shromáždění Rady Evropy ve svém doporučení č. 1426, o hrozbě terorismu evropským demokraciím, uvádí, že: „*Teroristický čin je jakýkoli trestný čin spáchaný jednotlivci či skupinami uchylujícími se k násilí nebo hrozcími jeho použitím proti státu, jeho institucím, obyvatelstvu obecně či konkrétním jednotlivcům, který je motivován separatistickými snahami, extremistickými ideologickými koncepcemi či fanatismem nebo se zakládá na subjektivních a iracionálních pohnutkách a jehož cíl spočívá ve vystavení veřejné moci, některých jedinců či společenských skupin nebo obecně veřejného mínění atmosféře strachu.*“²⁹ Tato definice se soustředí hlavně na subjektivní stránku činu (tj. motivaci pachatele a jím sledovaný cíl), objektivní stránka jednání je odsunuta do pozadí (u většiny úmluv je tomu opačně, kdy při definici teroristického činu si tyto dokumenty vypomáhají výčtem činů), čímž je okruh činů zařaditelných pod definici rozšířen daleko za hranice činů teroristických. Tuto skutečnost zřejmě pochopilo i Parlamentní Shromáždění, když navrhlo RE přijmout definici schválenou na půdě EU.³⁰

EU přijala v souvislosti s teroristickými útoky na USA z 11. září Společný postoj Rady EU č. 2001/931/SZBP ze dne 27. prosince 2001, o použití zvláštních opatření k boji proti terorismu, kde je zajímavou kombinací způsobu provedení činu, charakteru jednání a záměru pachatele vymezeno, že „*teroristickým činem se rozumí jeden z následujících úmyslných činů, který na základě své povahy nebo souvislosti může vážně poškodit některou zemi nebo některou mezinárodní organizaci, definovaný jako trestný čin podle vnitrostátních právních předpisů, pokud je spáchán s cílem:*

- *vážně zastrašit obyvatele, nebo*
- *neoprávněně nutit některou vládu nebo některou mezinárodní organizaci k nějakému jednání nebo upuštění od nějakého jednání, nebo*

²⁸ BRZYBOHATÝ, M.: *Terorismus I*, 1. vydání, Police History, Praha, 1999, str. 11.

²⁹ Blíže DAVID, V., MALACKA, M.: *Fenomén mezinárodního terorismu*, LINDE Praha, 2005, str. 17.

³⁰ ŠTURMA, P., NOVÁKOVÁ, J., BÍLKOVÁ, V.: *Mezinárodní a evropské instrumenty proti terorismu a organizovanému zločinu*, 1. vydání, Praha, C.H.Beck, 2003, str. 35.

– vážně destabilizovat nebo rozvrátit základní politické, ústavní, ekonomické nebo společenské struktury některé země nebo některé mezinárodní organizace:

- a) útoky na život nějaké osoby, které mohou způsobit smrt;
- b) útoky na fyzickou integritu nějaké osoby;
- c) únosy nebo brání rukojmí;
- d) způsobení rozsáhlého zničení vládního nebo veřejného zařízení, dopravního systému, zařízení infrastruktury, včetně informačního systému, pevné plošiny umístěné na kontinentálním šelfu, veřejného místa nebo soukromého majetku, které pravděpodobně ohrozí lidský život nebo povede ke značné hospodářské ztrátě;
- e) zmocnění se letadel, lodí nebo jiných prostředků osobní nebo nákladní dopravy;
- f) výroba držení, opatřování, doprava, dodávka nebo používání zbraní, výbušnin nebo jaderných, biologických nebo chemických zbraní, jakož i výzkum a vývoj biologických a chemických zbraní;
- g) vypuštění nebezpečných látek nebo způsobení požárů, výbuchů nebo záplav, v jejichž důsledku dojde k ohrožení lidského života;
- h) narušení nebo přerušování dodávky vody, elektřiny nebo jiného základního přírodního zdroje, v jejichž důsledku dojde k ohrožení lidského života;
- i) hrozba spácháním kterýchkoli činů uvedených pod písmeny a) až h);
- j) vedení nějaké teroristické skupiny
- k) podíl na aktivitách některé teroristické skupiny, například dodáváním informací nebo materiálních zdrojů nebo financováním jejich aktivit jakýmkoli způsobem s vědomím skutečnosti, že takový podíl přispěje k trestné činnosti skupiny“ (čl. 1 odst. 3).³¹

Mám za to, že zatím nejucelenější pokus o obecnou definici teroristického činu je obsažen v návrhu Komplexní úmluvy o mezinárodním terorismu³², který je dosud neúspěšně projednáván na půdě OSN a kde je teroristický čin vymezen jako:

„Protiprávní a úmyslné konání s cílem způsobit:

- a) smrt nebo vážnou tělesnou újmu kterékoliv osobě

³¹ PIKNA, B.: *Evropská unie – vnitřní a vnější bezpečnost a ochrana základních práv (na pozadí boje proti mezinárodnímu terorismu)*, Linde, Praha, 2002, str. 422-426.

³² Definice teroristického činu představuje nejspornější a nejdiskutovanější bod návrhu Úmluvy, kde státy nejsou schopny dosáhnout konsenzu; problematické je rovněž odlišení teroristického činu a ozbrojeného boje národů za sebeurčení, proti kolonialismu či okupaci nebo postavení komplexního dokumentu ve vztahu k již existujícím sektorovým úmluvám.

- b) *vážnou škodu na veřejném nebo soukromém majetku, včetně veřejně užívaného místa, státním nebo vládním zařízení, systému veřejné dopravy, součásti infrastruktury nebo životním prostředí, nebo*
- c) *škodu na majetku, místech, zařízeních nebo systémech uvedených v odst. 1 (b) tohoto článku, jež povede nebo pravděpodobně povede k velké hospodářské ztrátě, pokud účelem konání, vzhledem k jeho povaze či kontextu, je zastrašit obyvatelstvo, nebo donutit vládu nebo mezinárodní organizaci něco učinit nebo se zdržet nějakého chování.*³³

Definice CIA, kterou používá i vláda USA, uvádí, že terorismus je „*předem promyšlené politicky motivované násilí na civilních cílech páchané tajnými skupinami, většinou s cílem ovlivnit veřejnost*“.³⁴

Podle mého názoru je terorismus tak složitý a neustále se vyvíjející jev, že žádná z vytvořených definic nemůže zcela přesně vystihnout jeho podstatu a hlavně postihnout veškerá jednání a činnosti, které můžeme pod teroristické činy zařadit. A domnívám se, že ani v budoucnu se obecnou, komplexní definicí mezinárodního terorismu vytvořit nepodaří. A pokud přesto bude taková definice v rámci některé budoucí protiteroristické úmluvy na univerzální úrovni přijata, mám za to, že přes veškerou snahu jejich tvůrců, nebude dokonalá a univerzálně použitelná.

Každopádně považuji za mnohem jednodušší a efektivnější způsob vyřešení tohoto problému, zaměřit se na jednotlivé druhy a projevy terorismu s mezinárodním prvkem, na jejich specifika a odlišnosti, každý druh definovat samostatně a podle jednotlivých definic také postihovat. Jakákoli definice ale nesmí opomíjet subjektivní stránku činu, tzn. motivaci a cíle pachatele.

³³ ŠTURMA, P., NOVÁKOVÁ, J., BÍLKOVÁ, V.: *Mezinárodní a evropské instrumenty proti terorismu a organizovanému zločinu*, 1. vydání, Praha, C.H.Beck, 2003, str. 13.

³⁴ CEJP, M.: *Obrana proti ohrožení společnosti závažnými formami trestné činnosti*, závěrečná zpráva, str. 121 [online]. prosinec 2008 [cit. 18. února 2010]. Dostupné na <<http://www.ok.cz/iksp/docs/353.pdf>>.

2.4. Charakteristické znaky terorismu s mezinárodním prvkem

2.4.1. Protiprávnost

Jedním ze základních prvků terorismu s mezinárodním prvkem je protiprávnost teroristického činu. Protiprávností se rozumí nedovolenost takového činu, rozpor s platnými normami mezinárodního či vnitrostátního práva a vzhledem ke skutečnosti neexistence mezinárodního trestního zákoníku, podle kterého by byli pachatelé takového činu s velkou pravděpodobností souzeni, bude se jednat o porušení konkrétních ustanovení trestního práva toho kterého státu a podle tohoto vnitrostátního práva budou pachatelé rovněž postihováni.

Pokud by byli pachatelé teroristického činu vycvičeni, vyzbrojeni nebo najati státem, jedná se z hlediska mezinárodního práva o mezinárodní zločin, za který je odpovědný tento stát. Je třeba si uvědomit, že pachatelem teroristického činu se může stát také příslušník zvláštní organizace státu, který plní jen služební povinnost.

Mnohem problematičtější situace nastane, když se pachatelem teroristického činu stává jednotlivec nebo organizovaná skupina, jejíž vůle je zcela nezávislá na státní moci.

2.4.2. Násilí

Násilím se rozumí „záměrné použití nebo hrozba použití fyzické nebo psychické síly proti jiné osobě, skupině osob či společnosti, které působí nebo má vysokou pravděpodobnost způsobit smrt, zranění, psychické poškození, strádání nebo újmu“³⁵. Vyjímaje kyberterorismu, můžeme působení fyzické síly zaznamenat snad u všech projevů terorismu, a rozumí se jím kromě výše uvedeného také použití výbušných zařízení, využití kinetické energie dopravních prostředků, použití biologické či chemické zbraně. V odborné literatuře se objevují názory, které nevylučují rovněž zneužití jaderných zbraní k teroristickým činům. Domnívám se, že tato obava je na místě, zvláště vezmeme-li v potaz možnosti al-Káidy, která vedle dokonalé organizace disponuje značným množstvím finančních prostředků.

Pro teroristické útoky je charakteristické, že násilí je chladnokrevné a bezohledné. Teroristé sice nejsou jediní činitelé, jejichž činy působí krutost a bezohlednost, ostatně nahlédneme-li do naší historie, nalezneme války tak devastující lidskou společnost, kterým se nejhorší teroristické útoky ani zdaleka nepřibližují. Ovšem klasická válka mezi státy má většinou svá pravidla, teroristický čin vybočuje z těchto pravidel, je proveden v nejméně očekávaný okamžik, bez vyhlášení války a jeho objektem je civilní cíl.

³⁵ Definice násilí podle Světové zdravotnické organizace.

Specifickým druhem moderního terorismu je tzv. sebevražedný terorismus.³⁶ Z teoretického hlediska jde pouze o jeden ze způsobů provedení násilného činu, ovšem je to právě ochota obětovat svůj život za svaté ideály, která dává tomuto projevu násilí mnohem ničivější rozměr ve vztahu k použitým prostředkům.³⁷ Takovýto útok zvyšuje psychologický efekt činu na společnost, „*a to jak na společnost, proti níž směřuje (děsivá mystická iracionalita sebeobětování), tak i na společnost, z níž vychází (mobilizující mučednictví)*“.³⁸ Má rovněž několik strategických výhod, kdy smrt pachatele činu znamená menší riziko odhalení skupiny, která je strůjcem útoku a není zapotřebí vynakládat prostředky na únikovou cestu atentátníka.

2.4.3. Mezinárodní prvek

Mezinárodní prvek je charakteristický znak, jenž odlišuje terorismus s mezinárodním prvkem od terorismu páchaného na vnitrostátní úrovni. Pokud tedy provede teroristický čin příslušník státu A proti jinému subjektu státu A (či přímo proti státní moci tohoto státu), kdy čin provede na území státu A, pomineme-li informace o činu zveřejněné v zahraničních médiích, jde čistě o projev terorismu jako národního fenoménu, jehož mezinárodní dopad bude pouze minimální.³⁹ Nadto je třeba odlišit terorismus jako čistě vnitrostátní fenomén od státního terorismu.

Zcela jiná situace však nastane, jestliže se občan státu A dopustí teroristického útoku proti občanu státu B. Rozdílné občanství útočnicka a oběti je oním zmiňovaným mezinárodním prvkem, který znamená chápání činu jako projevu terorismu s mezinárodním prvkem. O terorismus s mezinárodním prvkem půjde také v případě, kdy občan státu A zaútočí na občany státu A, ovšem na území státu B. Mezinárodním prvkem v tomto případě bude provedení útoku na území cizího státního činitele.

Jako mezinárodní prvek je možné chápat rovněž skutečnost, kdy pachatelé činu byli vycvičeni nebo vyzbrojeni na území jiného státu, než proti kterému byl útok proveden. Pokud nejsou předmět útoku fyzické osoby, ale movité či nemovité věci, může mezinárodní prvek představovat odlišná vlastnická práva vážící se k těmto věcem.⁴⁰

³⁶ Vedle útoků z 11. září 2001 může být příkladem takového činu série teroristických bombových útoků, ke kterým došlo 7. července 2005 v londýnských dopravních prostředcích – zahynulo 52 osob, asi 700 dalších zraněno.

³⁷ SVIATKO, M.: Samovražedný terorismus jako extrémna forma politickej participácie, *Mezinárodní politika*, 2003, č. 1, s. 7-9.

³⁸ ŠEDIVÝ, J.: Nové paradigma terorismu, *Mezinárodní politika*, 2003, č. 1, s. 4-7.

³⁹ Srov. DAVID, V., MALACKA, M.: *Fenomén mezinárodního terorismu*, LINDE Praha, 2005, str. 25.

⁴⁰ Srov. tamtéž str. 26

Výše uvedené případy představují nejjednodušší situace, které mohou v teorii mezinárodního práva nastat. Pokud bychom však detailně zkoumali jednotlivé teroristické útoky současnosti, většinou jde o situace mnohem komplikovanější, kdy jsou zároveň přítomny dva nebo i více mezinárodních prvků. Opět jako příklad poslouží akce z 11. září 2001. Skupina 19 teroristů pocházejících ze států A, B, C a D, (Saudská Arábie, Egypt, Jemen a Pákistán), kteří byli s velkou pravděpodobností vycvičeni na území státu E (Afghánistán), a kurzy létání absolvovali na území státu F (USA), podnikla útoky na cíle nacházející se na území státu F, tyto akce byly zaměřeny proti státní moci F⁴¹, když celkem zemřelo asi 3000 osob (včetně teroristů) pocházejících z více než 90 zemí světa. Jiným příkladem může být vražda občana státu A (francouzský velvyslanec) na území státu B (Libanon) skupinou teroristů pocházejících ze státu C (Arménie), kteří byli najati k tomuto útoku státem D (Sýrie), přičemž účelem celé akce bylo donutit stát A (Francie) vzdát se svých mocenských ambicí na území státu B (Libanon).

2.4.4. Strach

Teroristé využívají k dosažení svých cílů nejhoršího nepřítele každého člověka – strachu. Ten je vedle násilí nejcharakterističtějším znakem terorismu. Teroristické akce jsou chladnokrevně provedeny tak, aby vyvolaly ve společnosti děs a hrůzu. Čím více lidí při útoku zahyne, čím větší materiální škody budou napáchány, čím více bude společnost ochromena, čím větší bude panika, tím lépe.

V nastalé atmosféře strachu totiž mohou teroristické subjekty nejefektivněji dosáhnout vytyčených cílů. Mohou klást smělé požadavky, kterým se za dané situace napadený stát (či mezinárodní organizace) snáze podvolí. Mohou využít psychologických aspektů, a vydírat stát ovlivňováním stanoviska veřejného mínění v jeho neprospěch.⁴² Zcela jinak bude vypadat reakce státního činitele na ultimátum teroristické skupiny, jestliže budou jeho státní příslušníci uneseni a bude jim hrozit krutá smrt, než za klidové situace.

Pokud jde o konvenční vedení války, účastníci konfliktu většinou respektují rozdíly mezi přímými aktéry střetnutí a civilisty. To však neplatí u teroristických činů. Nezúčastnění lidé jsou zabíjeni jenom proto, že jejich smrt může být psychologicky a politicky využita. Primárním cílem válečného konfliktu je většinou obsazení protivníkovy území, zatímco

⁴¹ Přitom tento čin lze chápat rovněž jako útok na celou západní demokratickou společnost a hodnoty, které ctí a představuje.

⁴² EICHLER, J.: Globální terorismus, *Mezinárodní politika*, 2001, č. 12, str. 18-20.

působení na myšlení obyvatelstva je většinou cílem sekundárním. U terorismu je tomu naopak. Prvotním cílem je působení na psychiku lidí, a to prostřednictvím strachu.⁴³

Teroristické útoky jsou často plánovány tak, aby postihly skupiny lidí, které mají v každé společnosti výsadní postavení, ať už z praktických, morálních nebo historických důvodů. „*Teroristický čin, který směřuje proti vojenským cílům, vyvolá sice zájem společnosti a médií, ale většina obyvatelstva ho bude pokládat za riziko, se kterým je třeba v armádě počítat a které se jich přímo netýká. Oproti tomu v případech, kdy jsou oběťmi útoků osoby, na jejichž ohrožení je každá civilizovaná společnost citlivá, zejména ženy a děti, dochází vždy k hromadnému emociálnímu otřesu. Ten zanechává v psychice lidí dlouhodobé stopy a vyvolává nebývalý zájem sdělovacích prostředků.*“⁴⁴

Teroristé útočí na nejzranitelnější místa lidské společnosti v nejméně očekávaný okamžik. Bránit se takovému bezohlednému násilí je prakticky nemožné.

2.4.5. Publicita

Média se ukázala jako jedna z nejsilnějších zbraní teroristů. V minulosti byl teroristický čin pouze lokální záležitostí, s rostoucí vzdáleností od místa jeho uskutečnění klesala informovanost o jeho spáchání, stejně jako vědomí strachu z něj. Dnes jsme schopni díky rozvoji moderních komunikačních technologií přenášet živé vysílání z jedné poloviny planety na druhou prakticky v přímém přenosu a ten kdo nebyl zrovna přítomen vysílání, může si jeho záznam opětovně shlédnout prostřednictvím internetu. Z domova tak můžeme sledovat projev prezidenta USA, zahájení olympijských her, stejně jako náraz dopravního letadla do budovy WTC. V relativně krátké době se tak teroristický čin dostane do povědomí velké části lidské populace.

Publicitu lze chápat jako nebezpečnou zbraň v rukách teroristických skupin rovněž z jiného úhlu pohledu. Je třeba si uvědomit, že média jsou schopna znemožnit určitým subjektům svobodně si utvářet na určitou problematiku vlastní názor, jestliže je jejich názor vytvářen na základě lživých nebo zmanipulovaných informací.

Příkladem může být vysílání katarské televizní stanice al-Džazíra, kterou sleduje více než 35 milionů arabsky mluvících lidí na celé planetě a kterou „*používají teroristé jako exkluzivní kanál a odtud sdělují světu své hrozby.*“⁴⁵ Stejně nebezpečná může být

⁴³ Srov. BRZYBOHATÝ, M.: *Terorismus I*, 1. vydání, Police History, Praha, 1999. str. 16.

⁴⁴ BRZYBOHATÝ, M.: *Terorismus I*, 1. vydání, Police History, Praha, 1999. str. 33.

⁴⁵ DAVID, V., MALACKA, M.: *Fenomén mezinárodního terorismu*, LINDE Praha, 2005, str. 37.

propagandistická činnost čelních představitelů islamistických teroristických skupin⁴⁶, kteří využívají chudoby a beznaděje nevzdělaných lidí a v kombinaci se subjektivním výkladem víry z nich činí poslušné loutky schopné obětovat svůj život a zmařit další desítky životů naprosto nevinných lidí, ve jménu lživých ideálů.

2.4.6. Politická motivace teroristického činu

Terorismus představuje zvláštní, extrémní formu spoluúčasti na politických a společensko-kulturních, ale i ekonomických procesech v daném státě či regionu. P. Wilkinson ve svém článku přímo označuje terorismus za „*zvláštní formu politického násilí. Není to ani filosofie, ani politické hnutí. Je to zbraň či metoda, používaná v průběhu dějin jak státy, tak organizacemi z nejrůznějších politických důvodů a příčin.*“⁴⁷

Je tedy nesmírně důležité si uvědomit, že konečným cílem teroristických aktivit je politickou situaci v daném státě či oblasti změnit nebo ovlivnit směr jejího vývoje. Skupiny, které volí terorismus k prosazení svých cílů, tak činí proto, že v přímé konfrontaci se systémem, proti němuž bojují, nemají naději na vítězství⁴⁸, ať už pod pojmem přímá konfrontace rozumíme vojenskou akci nebo demokratickou soutěž politických stran ve volbách.

⁴⁶ A ne jen představitelů islamistických teroristických skupin.

⁴⁷ WILKINSON, P.: The Strategic Implications of Terrorism, In: Indian Council of Social Science Research, 2000.

⁴⁸ Srov. např. BRZYBOHATÝ, M.: *Terorismus I*, 1. vydání, Police History, Praha, 1999.

3. PRÁVNÍ INSTRUMENTY PŘIJATÉ PRO PŘEDCHÁZENÍ A POTÍRÁNÍ TERORISMU S MEZINÁRODNÍM PRVKEM

3.1. První kodifikační pokusy

Ještě na přelomu devatenáctého a dvacátého století byly teroristické útoky vnímány čistě jako vnitrostátní záležitosti, kdy pachatelé takových činů byli posuzováni podle trestních norem národních právních řádů jednotlivých států. Ty se zaměřovaly především na problematiku extradice pachatelů stíhaných především za atentáty na čelní představitele států. Přitom vlády národních států často činy individuálního teroru označovaly za anarchistické excesy, a odmítaly pachatelům přiznat politickou ochranu. Na druhou stranu můžeme konstatovat, že v závislosti na politicko-mocenské situaci ve světě státy v některých případech odmítaly pachatele politicky motivovaných činů vydat.⁴⁹

V roce 1833 byl v Belgii přijat zákon o extradici, jakožto první norma tohoto druhu. Zákon vycházel z liberálně demokratické koncepce, podle níž měl jednotlivec právo na odpor proti té státní moci, která porušovala základní principy spravedlnosti a neodrážela vůli lidu, a pokud nebyl ve svém boji úspěšný, měl mít tento jednotlivec právo hledat útočiště a pomoc v jiné zemi. V roce 1856 potom Belgie přímo ve své ústavě pod silným politickým tlakem ukotvila tzv. atentátní klauzuli (někdy označována jako belgická klauzule), která vylučovala jako politický delikt vraždu hlavy cizího státu nebo příslušníka jeho rodiny.

Mezinárodní společenství se začalo problematikou teroristických útoků zabývat až po skončení 1. světové války. V letech 1927 – 1935 se konalo celkem šest Mezinárodních konferencí pro unifikaci trestního práva, které se s dílčími úspěchy pokusily vymezit a definovat pojem terorismu a zavést mezinárodní spolupráci v této oblasti.⁵⁰

V roce 1935 připravil a předložil rumunský diplomat a odborník na problematiku mezinárodního práva profesor Vespasian V. Pella *Plán světového trestního zákoníku*, který znamenal pojmové upřesnění teroristických činů. Význam tohoto unikátního díla z hlediska zkoumané problematiky spočívá ve skutečnosti, že autor mimo jiné rozdělil trestné činy na akty státního terorismu, za které ponese odpovědnost ten stát, jež se činu dopustí (např. pronásledování určitých skupin obyvatelstva pro rozdílnou rasu, národnost, odlišné náboženské vyznání či politické přesvědčení a jiné individuální znaky, odlišující lidské bytosti; nepotrestání pachatelů trestných činů apod.) a činy přičitatelné jednotlivci (např.

⁴⁹ Blíže DAVID, V., MALACKA, M.: *Fenomén mezinárodního terorismu*, LINDE Praha, 2005, str. 14.

⁵⁰ Srov. BÍLKOVÁ, V.: *Boj proti terorismu a mezinárodní právo*, Mezinárodní politika, 2002, č. 1, str. 25-27.

atentát na představitele států, vývoz zbraní či munice do zahraničí bez souhlasu státu výroby, útok na veřejné budovy či dopravní prostředky). Zákoník však nebyl přijat.

Podnícena mezinárodně-politickými událostmi⁵¹ iniciovala Francie vypracování Úmluvy o mezinárodním předcházení a trestání terorismu, která byla podepsána 16. listopadu 1937 v Ženevě (proto bývá někdy označována jako Ženevská úmluva) a která vymezuje teroristický čin jako „trestný čin namířený proti státu, orientovaný a vypočítaný na vytváření pocitu strachu u jednotlivců, skupin lidí nebo obyvatelstva.“⁵² Toto abstraktní vymezení teroristického činu je v následujících člancích úmluvy doplněno taxativním výčtem skutkových podstat protiprávního jednání, kdy důraz je kladen především na činy směřující proti životu, zdraví či svobodě úmluvou vymezených subjektů, dále na činy směřující proti veřejnému majetku a činy spočívající v nakládání s výbušninami či jiným nebezpečným materiálem v úmyslu provést některé výše popsané trestné jednání.

Přestože v úmluvě taxativně vymezená protiprávní jednání vytvořila možnost její neúplnosti, což se později ukázalo jako opodstatněné tvrzení, můžeme konstatovat, že se jednalo o nejpracovitější dokument vytvořený k potírání teroristických činností sepsaný mezi dvěma světovými válkami, který ukázal možnou cestu definování teroristického činu, včetně problémů s tím spojených.

Bohužel Ženevská úmluva nikdy nevstoupila v platnost, jelikož nebyla ratifikována potřebným počtem států.⁵³ A stejný osud čekal i její doprovodný dokument – Úmluvu o zřízení mezinárodního trestního soudu.

Jak jsem již uvedl v kapitole pojednávající o historii terorismu, po ukončení 2. světové války se počet uskutečněných teroristických činů postupně zvyšoval a v důsledku technologického pokroku, který válka přinesla, vzrostla i ničivá síla útoků. V důsledku toho začalo mezinárodní společenství intenzivněji vnímat vzrůstající nebezpečí násilných činů a nově vytvořená Organizace spojených národů začala v této oblasti uskutečňovat první kroky. Přesto byla vzájemná spolupráce zpočátku velmi vlažná, vzhledem k „vypuknutí“ studené války a rozdělení světa na dva nepřátelené tábory, a první účinné instrumenty pro potírání terorismu byly na půdě OSN přijaty až na konci 60. let, kdy intenzita útoků vyvrcholila.

To však neznamená, že by OSN byla v boji proti terorismu do té doby nečinná. V roce 1948 byl v Jeruzalémě zavražděn švédský diplomat ve službách OSN hrabě Folke

⁵¹ V roce 1934 byl Marseille spáchán úspěšný atentát na jugoslávského krále a francouzského ministra zahraničí.

⁵² Bližší DAVID, V., MALENOVSKÝ, J.: *Mezinárodněprávní aspekty potlačování mezinárodního terorismu*, Univerzita J. E. Purkyně, Brno, 1983, str. 16.

⁵³ Pro vstup Ženevské úmluvy v platnost ve smyslu čl. 26 bylo zapotřebí ratifikace ze strany alespoň tří smluvních stran, ratifikovala ji však pouze Indie dne 1. ledna 1941.

Bernadotte⁵⁴ a jeho francouzský pobočník. Tento incident se stal pro Komisi OSN pro mezinárodní právo podnětem k vypracování návrhu *Kodexu proti míru a bezpečnosti lidstva*, který byl předložen v roce 1954.

Návrh Kodexu v čl. 2 vyčerpávajícím výčtem uvádí, které činy považuje za činy proti míru a bezpečnosti lidstva [např. organizování ozbrojených skupin (Kodex přímo hovoří o „bandách“), schvalování jejich činnosti, neznemožnění využívat území státu jako svou základnu pro útoky na území jiného státu].⁵⁵ Význam návrhu Kodexu lze spatřovat ve skutečnosti nastínění budoucího vývoje smluvních protiteroristických instrumentů. Mezinárodní společenství se totiž vydalo cestou vytváření jednotlivých (sektorových) mezinárodních úmluv, kdy daná úmluva vymezuje pouze specifický druh či formu teroristických útoků. Výhoda této cesty spočívá v možnosti efektivnější reakce při úpravě či novelizaci takové úmluvy⁵⁶ a zároveň znamená možnost rychleji dosáhnout konsenzu k potřebným změnám.

Formou speciálních úmluv tedy začala mezinárodní společenství od počátku šedesátých let minulého století vytvářet složitý systém právních instrumentů zaměřených na potírání terorismu s mezinárodním prvkem, přičemž motivací k přijetí určitého instrumentu byla ve většině případů nezbytná reakce na konkrétní teroristický čin.

Domnívám se, že konec studené války znamenal zásadní změnu v budování tohoto systému, jak v pozitivním, tak negativním slova smyslu. Na jedné straně došlo k celkovému uvolnění napětí ve světě, což umožnilo v této oblasti zintenzivnit spolupráci mezi dříve zneprátelenými stranami, na straně druhé toto uvolnění znamenalo vytvoření nových bezpečnostních hrozeb a vývojový posun terorismu, směrem, který jsem již nastínil v závěru kapitoly 2.1.

Mezinárodní systém pro prevenci a potírání terorismu je v současnosti vnímán ze dvou úhlů pohledu. Institucionální rovina zahrnuje zvláštní komise, výbory, pracovní skupiny či jiné orgány, které se danou problematikou zabývají. Druhou právní rovinu potom tvoří soubor norem mezinárodního původu, kdy nejdůležitější z nich jsou mnohostranné úmluvy přijaté jak

⁵⁴ Hrabě Folke Bernadotte z Wisborgu byl RB OSN vyslán do Palestiny, aby zprostředkoval zastavení bojů a ukončení první arabsko-izraelské války. Bernadotte se proslavil během 2. světové války, kdy jako místopředseda švédského Červeného kříže vyjednal výměnu a propuštění asi 15 000 válečných západních zajatců z německých koncentračních táborů, přičemž asi 10 000 z nich byli Židé! Přesto to byla s velkou pravděpodobností právě židovská teroristická organizace Lechi, jejíž příslušníci hraběte 17. září 1948 poblíž budovy YMCA v západní části Jeruzaléma zavraždili. Konkrétního pachatele činu se však nikdy nepodařilo odhalit, natož dopadnout.

⁵⁵ Blíže DAVID, V., MALACKA, M.: *Fenomén mezinárodního terorismu*, LINDE Praha, 2005, str. 72-74.

⁵⁶ Např. v důsledku úpravy či vytvoření nových zbraní nebo jiného technologického pokroku v dané oblasti úpravy, rovněž v případě „objevení“ nové metody či formy útoku.

na univerzální, tak na regionální úrovni a jednostranné právní akty jednotlivých orgánů mezinárodních organizací.^{57,58}

3.2. Právní instrumenty přijaté na univerzální úrovni

V současné době existuje 30 mnohostranných mezinárodních úmluv upravujících prevenci a potlačování terorismu s mezinárodním prvkem. Jedná se o 16 úmluv přijatých na půdě OSN, resp. 11 úmluv, 4 novelizující a doplňující protokoly a jedna rozsáhlá revize; a 14 instrumentů regionální povahy.

Je třeba zdůraznit, že protiteroristické úmluvy univerzální povahy se zabývají pouze individuálním a skupinovým terorismem s mezinárodním prvkem, nikoli terorismem státním.⁵⁹

Teorie mezinárodního práva rozlišuje jednotlivé smluvní instrumenty podle forem teroristických činů, rozsahu a obsahu do určitých skupin,⁶⁰ a protože se domnívám, že toto členění je velmi zdařilé, použil jsem jej rovněž pro účely této práce, namísto jejich chronologického seřazení. Úmluvy jsou tak rozděleny do pěti základních skupin na:

- smlouvy zajišťující bezpečnost civilního letectví a námořní plavby;
- smlouvy zaměřené na ochranu specificky mezinárodně chráněné kategorie osob;
- smlouvy postihující konkrétní projev terorismu spočívající v braní rukojmí;
- smlouvy usilující o kontrolu a eliminaci prostředků (vysoce nebezpečných látek) zneužívaných při teroristických činech;
- obecněji koncipované protiteroristické smlouvy.

⁵⁷ Např. rezoluce Valného shromáždění a Rady bezpečnosti OSN, jejímž obsahem je ve většině případů jednoznačné odsouzení terorismu (např. rezoluce RB OSN 1368/2001 odsuzující teroristické útoky z 11. září 2001) nebo státu terorismus podporující (např. rezoluce RB OSN 1248/1998 kritizující Afghánistán za jeho podporu Al-Kaidy), ale i rezoluce specifického účelu (např. rezoluce VS OSN 51/210 z roku 1996 zřizující zvláštní výbor zaměřený na vytvoření obecné definice teroristického činu); může jít rovněž o doporučení Parlamentního shromáždění RE (např. doporučení č. 1426, o hrozbě terorismu evropským demokraciím, mimo jiné definující teroristický čin) nebo vyjádření Výboru ministrů RE (např. Deklarace o boji proti mezinárodnímu terorismu z roku 2001); taktéž společné postoje a deklarace a vyjádření jednotlivých orgánů EU (např. Deklarace o terorismu Rady EU z roku 1995), a řada aktů dalších mezinárodních organizací.

⁵⁸ Srov. BÍLKOVÁ, V.: *Boj proti terorismu a mezinárodní právo*, Mezinárodní politika, 2002, č. 1, str. 25-27.

⁵⁹ Srov. DAVID, V., MALENOVSKÝ, J.: *Mezinárodněprávní aspekty potlačování mezinárodního terorismu*, Univerzita J. E. Purkyně, Brno, 1983, str. 81.

⁶⁰ Např. ŠTURMA, P., NOVÁKOVÁ, J., BÍLKOVÁ, V.: *Mezinárodní a evropské instrumenty proti terorismu a organizovanému zločinu*, 1. vydání, Praha, C.H.Beck, 2003, str. 14-15.

3.2.1. Smlouvy zajišťující bezpečnost civilního letectví a námořní plavby

Do této skupiny řadíme 4 úmluvy a 4 novelizující a doplňující protokoly, smyslem jejichž existence je zajištění bezpečnosti, prevence a potírání teroristických útoků spočívajících v protiprávním obsazení a zmocnění se prostředků letecké a námořní civilní mezinárodní dopravy. Skutečnost, že jednotlivé úmluvy byly přijaty v časovém horizontu 25 let, se zákonitě projevuje v odlišných právních přístupech obsažených v jednotlivých dokumentech.⁶¹ Většina úmluv odvozuje svůj název podle měst, ve kterých došlo k jejich sjednání.

3.2.1.1. Úmluva o trestných a některých jiných činech spáchaných na palubě letadel (Tokijská úmluva, 1963)⁶². Tento dokument je historicky nejstarším protiteroristickým instrumentem, který byl vytvořen Právním výborem Mezinárodní organizace pro civilní letectví, přičemž úmluva nepřináší definici teroristického činu, pouze vymezuje trestná, ale i netrestná (např. činy směřující vůči osobám v letadle ze strany jiných osob na palubě letadla, krádež mezi cestujícími) jednání ohrožující bezpečnost civilní letecké dopravy (čl. 1). Takového jednání se může dopustit pouze osoba na palubě letadla a pouze během samotného letu (čl. 2), pokud se však letadlo nenachází nad územím státu registrace (č. 5). Úmluva rovněž vymezuje okamžik letu (čl. 3). Jestliže velitel letadla nabude závažné podezření, že osoba na palubě spáchala či má v úmyslu spáchat čin ve smyslu čl. 1, je mu úmluvou dána možnost použít vůči takovéto osobě přiměřená opatření směřující k zajištění bezpečnosti a pořádku na palubě letadla, ochraně osob a majetku na jeho palubě, popř. směřující k vysazení takovéto osoby na nejbližším letišti a předání příslušným orgánům daného státu (čl. 6).

Primární cíl Tokijské úmluvy spočívá především ve snaze tvůrců odstranit nepříznivé následky úmluvou popsáných činů a pokračovat v nerušeném průběhu letu, než v samotném boji proti pachatelům takovýchto činů a jejich trestním postihu (např. čl. 11 nevymezuje protiprávní zmocnění se letadla jako trestný čin, kterým rozhodně je; žádný z článků nevymezuje trestný postih pachatelů činu, apod.). Tyto skutečnosti znamenají závažné

⁶¹ Srov. např. ŠTURMA, P., NOVÁKOVÁ, J., BÍLKOVÁ, V.: *Mezinárodní a evropské instrumenty proti terorismu a organizovanému zločinu*, 1. vydání, Praha, C.H.Beck, 2003, str. 15.

⁶² [Convention on Offences and Certain Other Acts Committed on Board Aircraft], byla sjednána 14. září 1963 v Tokiu – odtud nese název Tokijská úmluva, v platnost vstoupila 4. prosince 1969, pro ČSSR vstoupila úmluva v platnost na základě jejího přístupu k úmluvě dne 23. května 1984 a publikována byla vyhláškou FMZV č. 102/1984 Sb.

nedostatky, a proto v konečném důsledku nelze úmluvu chápat jako účinný protiteroristický instrument.⁶³

Nedostatky výše zkoumané úmluvy si uvědomovalo i mezinárodní společenství. Shromáždění ICAO⁶⁴ přijalo v roce 1968 rezoluci, kterou mimo jiné pověřilo Radu ICAO úkolem předložit nové a účinnější instrumenty. Navržená koncepce Rady ICAO, která spočívala ve vytvoření dvou samostatných úmluv, byla následně posvěcena kodifikačním procesem a vyústila ve zrození Haagské a Montrealské úmluvy.

3.2.1.2. Úmluvu o potlačení protiprávního zmocnění se letadel (Haagská úmluva, 1970)⁶⁵ můžeme chápat jako první univerzální protiteroristický nástroj pro potírání leteckého pirátství. Především je to dáno skutečností, že Haagská úmluva na rozdíl od Tokijské chápe jednání kterékoli osoby na palubě letadla během letu, kterým „protiprávně, za použití síly nebo hrozby silou nebo jakékoli jiné formy zastrašování se zmocní letadla nebo vykonává nad ním kontrolu“, případně se o takovýto čin pokusí nebo je jeho spolupachatelem, jako čin trestný (čl. 1), za který jsou smluvní strany povinny uložit přísné tresty (čl. 2). V rámci závazků vyplývajících pro smluvní strany z mezinárodního práva tak postupně došlo k vytvoření účinné soustavy postihů výše popsaných trestných činů prostřednictvím vnitrostátních trestních kodexů.^{66,67} V čl. 3 potom úmluva vymezuje, kdy lze chápat letadlo za letu, a to jako časový úsek od uzavření všech vnějších dveří letounu po nastoupení cestujících na jeho palubu do otevření kterýchkoliv vnějších dveří pro výstup, při nuceném přistání do okamžiku kdy „příslušné orgány převezmou odpovědnost za letadlo, majetek a osoby na palubě“. Teroristické činy spáchané před uzavřením vnějších dveří nebo už po jejich otevření tak nelze úmluvou potírat. Na druhou stranu lze v intencích úmluvy chápat jako letadlo za letu i stroj, jenž sice přistál na letištní ploše, doplňuje palivo nebo dokonce došlo i k propuštění

⁶³ Srov. DAVID, V., MALENOVSKÝ, J.: *Mezinárodněprávní aspekty potlačování mezinárodního terorismu*, Univerzita J. E. Purkyně, Brno, 1983, str. 65; DAVID, V., MALACKA, M.: *Fenomén mezinárodního terorismu*, LINDE Praha, 2005, str. 81-84; ŠTURMA, P., NOVÁKOVÁ, J., BÍLKOVÁ, V.: *Mezinárodní a evropské instrumenty proti terorismu a organizovanému zločinu*, 1. vydání, Praha, C.H.Beck, 2003, str. 15.

⁶⁴ Mezinárodní organizace pro civilní letectví [International Civil Aviation Organization] je mezivládní organizace přidružená k OSN, která si klade za cíl zajistit bezpečnost a plynulost civilní letectví, a zdůrazňuje všestranný rozvoj mezinárodního civilního letectví bezpečným a spořádaným způsobem tak, aby mezinárodní doprava spočívala na rovných příležitostech a mohla fungovat spolehlivě a ekonomicky.

⁶⁵ [Convention for the Suppression on Unlawful Seizure of Aircraft], byla sjednána 16. prosince 1970 v Haagu a jako otevřená smlouva nabídla možnost podpisu všem státům světa v Moskvě, Londýně a Washingtonu; v platnost vstoupila 14. října 1971, ČSSR byla původním signatářem úmluvy, ratifikovala ji 6. dubna 1972 a publikována byla vyhláškou FMZV č. 96/1974 Sb.

⁶⁶ V české úpravě trestního práva hmotného v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, lze odkaz Haagské úmluvy spatřovat v ustanovení § 290, jímž pachatel naplňuje skutkovou podstatu trestného činu získání kontroly nad vzdušným dopravním prostředkem, civilním plavidlem a pevnou plošinou, a také v ustanovení § 292, které upravuje skutkovou podstatu trestného činu zavlčení vzdušného dopravního prostředku do ciziny a které lze použít jako lex specialis na jednání, jenž nelze podřadit pod ustanovení § 290.

⁶⁷ DAVID, V., MALACKA, M.: *Fenomén mezinárodního terorismu*, LINDE Praha, 2005, str. 84-85.

skupiny cestujících zadržovaných na palubě, pokud však protiprávní zmocnění se letadla ze strany teroristů nadále pokračuje.

Haagská úmluva jako první z protiteroristických úmluv přijatých na univerzální úrovni zavádí princip *aut dedere aut judicare*. Ten zavazuje smluvní strany primárně vydat pachatele jednání popsaných v čl. 1 úmluvy státu s primární jurisdikcí, což je, vycházejíc z principu teritoriality, stát, na jehož území letadlo přistane nebo stát registrace letadla, na jehož palubě byl čin spáchán (čl. 4). Pokud pachatele smluvní strana nevydá (čl. 8), je povinna předložit věc vlastním příslušným orgánům a pachatele trestně stíhat sama (čl. 7).

V této filosofii úmluvy lze spatřovat určitý nedostatek. Efektivnější by jistě bylo obligatorně zavázat smluvní strany k vydávání pachatelů úmluvou popsaných jednání. Rovněž je třeba zdůraznit, že úmluva ve svém textu nestanoví sankce pro případ, kdy smluvní strana pachatele nevydá ani jej sama nepotrestá. Jistě lze namítat možnost využití obyčejových pravidel mezinárodního práva pro mezinárodní odpovědnost států, ovšem existenci příslušného ustanovení obsahujícího konkrétní sankci či úpravu způsobu řešení nastalé situace bych považoval za účinnější.

Důležitým bodem úmluvy je rovněž ustanovení zavazující smluvní strany k co nejširší spolupráci a pomoci v souvislosti se stíháním pachatelů trestných jednání (čl. 10).

Samotná Haagská úmluva však postihovala pouze teroristické činy spáchané na palubě letadel během letu. Tato úprava byla nedostačující, jelikož bylo zapotřebí postihnout taktéž jednání spáchaná teroristy, kteří se nenacházeli na palubách letadel (střelba na letoun, umístování výbušných zařízení jeho palubě, apod.) stejně jako trestné činy směřující proti bezpečnosti a plynulosti provozu civilních letišť a proti svobodě, životu a zdraví letištního personálu.⁶⁸ Tyto skutečnosti vedly mezinárodní společenství k přijetí Montrealské úmluvy.

3.2.1.3. Úmluva o potlačování protiprávních činů ohrožujících bezpečnost civilního letectví (Montrealská úmluva, 1971)⁶⁹. Článek 1 Úmluvy doplňuje čl. 1 Haagské úmluvy, když rozšiřuje okruh protiprávních jednání směřujících proti bezpečnosti a plynulosti leteckého provozu a za trestný čin považuje nezákonný a úmyslný čin, kterým pachatel:

⁶⁸ Srov. např. DAVID, V., MALACKA, M.: *Fenomén mezinárodního terorismu*, LINDE Praha, 2005, str. 87

⁶⁹ [Convention for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Civil Aviation], byla sjednána 23. září 1971 v kanadském Montrealu, v platnost vstoupila 26. ledna 1973 a stejně jako Haagská úmluva byla předložena všem dalším státům k podpisu v Moskvě, Londýně a Washingtonu; ČSSR ratifikovala úmluvu 10. srpna 1973 s výhradou k čl. 14 a platná se pro ni stala počínaje 9. září 1973, publikována vyhláškou FMZV č. 96/1974 Sb.

„ – spáchá násilný čin proti osobě na palubě letadla za letu, jestliže tento čin může ohrozit bezpečnost tohoto letadla⁷⁰; nebo

– zničí letadlo v provozu nebo způsobí škodu takovému letadlu, která ho učiní neschopným letu nebo která může ohrozit jeho bezpečnost za letu; nebo

– umístí nebo dá umístit v letadle v provozu, jakýmkoli způsobem, zařízení nebo předmět, který může zničit toto letadlo nebo způsobit na něm škodu, která je učiní neschopným letu nebo způsobí na něm škodu, jež může ohrozit jeho bezpečnost za letu⁷¹; nebo

– zničí nebo poškodí zařízení sloužící řízení leteckého provozu nebo zasahuje do jejich provozu, jestliže kterýkoli čin může ohrozit bezpečnost letadel za letu; nebo

– sdělí informaci, o které ví, že není pravdivá, čímž ohrozí bezpečnost letadla z letu⁷².“
Stejně tak je trestný i pokus o některý z výše uvedených činů či spolupachatelství (čl. 1 bod 2.). Ustanovení o přísných trestech platí i zde (čl. 3).

Montrealská úmluva stejně jako Haagská úmluva vymezuje pojem letadlo za letu [čl. 2 a)], nově však zavádí pojem letadlo v provozu, čímž se rozumí doba zahrnující dobu od počátku předletové přípravy prováděné personálem letiště nebo posádkou letadla, časový úsek, kdy je letadlo chápáno jako letadlo za letu a konečně dobu do 24 hodin po přistání letadla [čl. 2 b)].

Podobně jako Haagská úmluva i Montrealská úmluva se vztahuje na trestné činy uvedené v čl. 1 úmluvy tehdy, pokud byly spáchány tak, že místo vzletu nebo přistání letadla, ať skutečné, nebo zamýšlené, se nachází mimo území státu registrace letadla nebo tak, že trestný čin byl spáchán na území jiného státu než státu registrace (čl. 4 bod 2.). Taktéž zde se uplatní princip *aut dedere aut judicare* ukládajícím smluvním stranám primárně povinnost pachatele trestných jednání vydat (čl. 8) státu s primární jurisdikcí, nebo subsidiárně stíhat a potrestat (čl. 7). Úmluva klade důraz na maximální prevenci trestných činů úmluvou

⁷⁰ Z dikce výše citovaného ustanovení vyplývá, že pachatelem takového jednání nemusí být nutně osoba nacházející se na palubě letadla; rovněž podle tohoto ustanovení lze postihnout i jiná než ozbrojená jednání pachatele (např. použití omamných či uspávacích prostředků)

⁷¹ K takovémuto jednání musí nutně dojít během provozu letadla (čl. 2), pokud by byl předmět (výbušnina, trhavina, ale i dusivý či otravný plyn) umístěn na palubu ještě před provozem letadla, je takové jednání postížitelné podle předchozího ustanovení čl. 1

⁷² V české úpravě trestního práva hmotného v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, lze odkaz Montrealské úmluvy spatřovat v ustanovení § 291, kterým pachatel naplní skutkovou podstatu trestného činu ohrožení bezpečnosti vzdušného dopravního prostředku nebo civilního plavidla sdělením nepravdivé informace; další jednání trestná dle této úmluvy, pokud je nelze podřadit pod žádné ustanovení hlavy VII. dílu 2. výše citovaného zákona, lze stíhat dle ustanovení § 272 jako trestný čin obecného ohrožení.

popsaných (čl. 10) a zavazuje smluvní strany k vzájemné pomoci trestním stíhání pachatelů (čl. 11).⁷³

Ani Montrealská úmluva nevynezuje žádné konkrétní sankce uložitelné smluvním stranám pro případ neplnění závazků z úmluvy, což se v praxi ukázalo jako kontraproduktivní, jelikož některé státy nejsou v plnění svých povinností důsledné.⁷⁴ Tento problém, resp. možnost ukládat smluvním stranám sankce byl mimo jiné diskutován na mimořádném shromáždění ICAO⁷⁵ v souvislosti s možným přijetím dalšího protiteroristického instrumentu, kodifikační snahy však pro názorové rozpory skončily nezdarem.

3.2.1.4. Protokol o potlačování protiprávních činů násilí na letištích sloužících mezinárodnímu civilnímu letectví (1988)⁷⁶ doplňuje Montrealskou úmluvu, především tím, že rozšiřuje výčet trestných činů na protiprávní a úmyslné jednání pachatele, který použitím jakéhokoli zařízení, látky či zbraně:

– spáchá na mezinárodním letišti proti osobě násilný čin, a tím ji způsobí nebo může způsobit vážné zranění nebo smrt, nebo

– zničí nebo vážně poškodí vybavení mezinárodního letiště nebo civilního letadla, které není v provozu, nebo naruší provoz letiště tak, že tento akt ohrožuje nebo může ohrozit bezpečnost na tomto letišti.

Tokijská, a zvláště pak Haagská a Montrealská úmluva včetně Protokolu vytvářejí určitý systém právních instrumentů pro boj proti mezinárodnímu leteckému pirátství, přesto všechny úmluvy je třeba chápat spíše jako „výsledek snahy vyplnit právní mezeru tam, kde se to jeví jako nejnaléhavější“⁷⁷. Navíc od přijetí Protokolu uplynulo již více než 20 let, a přestože svět musel čelit novým bezpečnostním rizikům ze strany teroristických skupin, nepřijalo mezinárodní společenství žádnou novou úmluvu, která by na nastalou situaci adekvátně reagovala a pouze upíná své snahy ke kodifikaci Komplexní úmluvy o mezinárodním terorismu, jejíž osud je však nejistý. Přitom první věc, která napadne téměř každého obyvatele dnešního globalizovaného světa, jako symbol terorismu s mezinárodním prvkem, je obří Boeing 767 narážející do budovy WTC v New Yorku.

⁷³ Srov. ŠTURMA, P., NOVÁKOVÁ, J., BÍLKOVÁ, V.: *Mezinárodní a evropské instrumenty proti terorismu a organizovanému zločinu*, 1. vydání, Praha, C.H.Beck, 2003, str. 16-17, 159-162.

⁷⁴ DAVID, V., MALACKA, M.: *Fenomén mezinárodního terorismu*, LINDE Praha, 2005, str. 91.

⁷⁵ Konalo se v době od 28. srpna do 21. září 1973 v Římě.

⁷⁶ [Protocol for the Suppression of Unlawful Acts of Violence at Airports Serving International Civil Aviation], Protokol byl sjednán 24. února 1988 v Montrealu, v platnost vstoupil 6. srpna 1989 a pro ČSFR 18. dubna 1990, publikován jako sdělení MZV č. 138/2002 Sb. m. s.

⁷⁷ DAVID, V., MALACKA, M.: *Fenomén mezinárodního terorismu*, LINDE Praha, 2005, str. 91.

Z tohoto úhlu pohledu a v kontextu hrozeb dnešního světa⁷⁸, se domnívám, že je na místě shledat existující úmluvy jako nedostačující a neschopné postihnout všechna protiprávní jednání leteckého pirátství.

3.2.1.5. Úmluva o potlačení protiprávních činů proti bezpečnosti námořní plavby (Římská úmluva, 1988)⁷⁹ byla vytvořena na půdě Mezinárodní námořní organizace⁸⁰ a postihuje především teroristické činy spáchané na palubách civilních lodí směřující proti bezpečnosti mezinárodní námořní plavby. Svou úpravou, pojetím a obsahem je velmi blízká smluvním instrumentům pro boj s leteckým pirátstvím. Římská úmluva byla přijata jako reakce na únos italské výletní lodi Achille Lauro.⁸¹

Římská úmluva vymezuje v čl. 3 jako trestný čin každé protiprávní a úmyslné jednání pachatele, kterým:

„ – se zmocní lodi nebo vykonává nad ní kontrolu silou nebo hrozbou síly nebo jakoukoli jinou formou zastrašování; nebo

– uskuteční násilný čin proti osobě na palubě lodi, jestliže tento čin může ohrozit bezpečnou plavbu této lodi; nebo

⁷⁸ Např. všechny dokumenty definují jako trestný či jinak postižitelný čin násilný akt uskutečněný většinou použitím fyzické síly přímo nebo nepřímo použitím výbušných zařízení, žádný z právních instrumentů se však nevztahuje na možnost použití kyberterorismu, popř. využití elektromagnetických zbraní k vyřazení elektronických zařízení v kokpitu letounu nebo ve středisku letové kontroly. Jak by taky mohl, v době zrodu těchto dokumentů patřily útoky podobného typu mezi science-fiction.

⁷⁹ [Convention for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Maritime Navigation], byla sjednána 10. března 1988 v Římě, v platnost vstoupila 1. března 1992, ČR k úmluvě přistoupila až 10. prosince 2004 s účinky k 10. 3. 2005, publikována jako sdělení MZV č. 100/2005 Sb. m. s. Ačkoli nový trestní zákoník neobsahuje zvláštní skutkovou podstatu trestného činu pirátství, můžeme odraz úmluvy spatřovat v ustanovení § 290 TZ, kdy jednáním zde popsáním pachatel naplňuje skutkovou podstatu trestného činu získání kontroly nad vzdušným dopravním prostředkem, civilním plavidlem a pevnou plošinou, a proto můžeme říci, že ČR dostatečně plní své závazky vyplývající pro ni z mezinárodního práva.

⁸⁰ Mezinárodní námořní organizace (International Maritime Organization) fakticky pracuje od roku 1959 a je jediným orgánem OSN, jehož hlavním úkolem je docílit co nejvyššího standardu námořní bezpečnosti a spolehlivosti plavby. Také se podílí na ochraně mořského životního prostředí zabraňováním jeho znečišťování loděmi a jinými plavidly.

⁸¹ 7. října 1985 přepadli čtyři palestínští teroristé odštěpené frakce Fronty pro osvobození Palestiny – Abú Abbásovy frakce italský výletní parník Achille Lauro a ve velmi krátké době loď s více než 400 pasažéry na palubě ovládli. Velitel teroristů Abú Abbás požadoval po Izraeli propuštění asi 50-ti Palestinců vězněných pro špionážní aktivity. Během incidentu byl zavražděn americký turista židovského původu Leon Klinghoffer. Nakonec teroristé uzavřeli dohodu s egyptským prezidentem, který jim umožnil volný odlet výměnou za propuštění všech rukojmí. Jakmile však USA zjistili smrt jejich občana, donutily americké stíhačky, startující z letadlové lodi operující poblíž místa incidentu, letadlo teroristů k přistání na základně NATO na Sicílii. Následoval spor o výkon trestní jurisdikce mezi Itálií a USA, který se odrazil i na italské politické scéně. Itálie sice přislíbila potrestat teroristy, ovšem strůjci celé akce Abú Abbásovi, jako držitelí iráckého diplomatického pasu, umožnila odcestovat do Jugoslávie, odkud uprchl do Jemenu. Později na základě této skutečnosti a pod tlakem veřejného mínění italská vláda rezignovala a italský soud v nepřítomnosti odsoudil Abbáse na doživotí. V roce 1998 poskytl izraelský Nejvyšší soud Abbásovi imunitu a rozhodl, že za únos lodí jej nelze stíhat, vycházejíc z mírové palestínsko-izraelské prozatímní dohody, podepsané 28. září, kde je zaručeno členům Organizace pro osvobození Palestiny, že nesmějí být zadržováni ani souzeni za činy, které spáchali před mírovou dohodou z Osla, uzavřenou dne 13. září 1993. Dohodu z americké strany podepsal prezident Bill Clinton a jeho ministr zahraničních věcí Warren Christopher. Přesto byl Abbás nakonec zadržen speciálními jednotkami americké armády při dobývání Bagdádu v roce 2003. Zemřel o rok později na vrozenou srdeční vadu.

– zničí loď nebo způsobí poškození lodi nebo jejího nákladu, jež může ohrozit bezpečnou plavbu této lodi; nebo

– umístí nebo jakýmkoli prostředky způsobí, že na lodi je umístěno zařízení nebo látka, které mohou loď zničit nebo způsobit poškození lodi nebo jejího nákladu, jež ohrozí nebo může ohrozit bezpečnou plavbu této lodi; nebo

– zničí nebo poškodí námořní navigační zařízení nebo vážně zasáhne do jejich činnosti, jestliže takový čin může ohrozit bezpečnou plavbu lodi; nebo

– sdělí informaci, o níž ví, že je nesprávná, a tím ohrozí bezpečnou plavbu lodi; nebo

– zraní nebo usmrtí jakoukoli osobu v souvislosti se spácháním nebo pokusem spáchat některý z trestných činů výše uvedených.“

Trestný je rovněž pokus a spolupachatelství, stejně jako jiné formy účastenství (čl. 3 bod 2.). I zde se hovoří o povinnosti smluvních stran ukládat tresty odpovídající závažnosti těchto činů (čl. 5).

Římská úmluva v žádném svém ustanovení nevynechává jako podmínku trestnosti politickou motivaci činu. Tím pádem není vyloučeno v intencích úmluvy stíhat klasické projevy námořního pirátství, jejichž cíle jsou ve většině případů ziskové a směřují k obohacení vlastní osoby (spočívající at' už v zabránění lodi, resp. majetku osob na palubě, nebo v podmiňování vydání lodi či cestujících na palubě zaplacením určité finanční částky, a podobných jednání převážně soukromoprávního charakteru). Naopak rezoluce RB OSN⁸² postihující pirátství a ozbrojené loupeže na moři na volném moři, v pobřežních vodách a u pobřeží Somálska výslovně vyzývají smluvní strany Římské úmluvy k plnění úmluvou popsaných závazků.

Římská úmluva velmi podrobně vymezuje dva typy trestní jurisdikce smluvních stran. Obligatorně jsou státy povinny stíhat trestné činy vymezené v čl. 3 Úmluvy, které byly spáchány proti lodi nebo na palubě lodi plující pod vlajkou státu (princip vlajky lodi), na území toho kterého státu nebo v pobřežním moři (princip teritoriality) a rovněž státním příslušníkem státu (princip personality), (čl. 6 bod 1.). Fakultativně může stát rozšířit svou pravomoc a stíhat trestné činy spáchané osobou bez státní příslušnosti, také tehdy pokud při

⁸² Jedná se především o rezoluci RB OSN č. 1816 z 2. června 2008. Jde o první rezoluci tohoto druhu v historii OSN, protože Rada bezpečnosti na základě kapitoly VII. Charty OSN rozhodla, že případy pirátství a ozbrojené loupeže proti lodím v pobřežních vodách a na volném moři u břehů Somálska představují ohrožení mezinárodního míru a bezpečnosti v oblasti. Současně přijala právně závazný akt, kterým povolila zasahujícím státům, aby zasahovaly proti pirátům v pobřežních vodách Somálska, jako kdyby operovaly na volném moři. Rovněž je důležitá rezoluce RB OSN č. 1846 ze dne 2. prosince 2008, která mimo jiné vyzývá smluvní strany k plné realizaci závazků vyplývajících pro ně z Římské úmluvy. Viz Dalton, J.G., Ashley Roach, J., Daley, J.: *Introductory Note to the United Nations Security Council Resolutions 1816, 1846 & 1851. Piracy and armed robbery at Sea*, op. cit., s. 8 až 9.

činu byl zajat, ohrožován, zraněn nebo usmrcen občan státu jurisdikce (princip pasivní personality) nebo pokud čin směřuje proti zájmům či bezpečnosti tohoto státu (princip ochrany), (čl. 6 bod 2.). Podobně jako Haagská a Montrealská úmluva, i Římská úmluva vychází z principu *aut dedere aut judicare*, když zakotvuje subsidiární použití univerzální jurisdikce (čl. 10), pro případ kdy nebyl pachatel Úmluvou popsaných jednání vydán státu s obligatorní či fakultativní jurisdikcí (čl. 11).⁸³ Je třeba zdůraznit, že „na rozdíl od pirátství se zde nejedná o činy, které jsou trestné podle obecného mezinárodního práva. Pouze státy, smluvní strany této Úmluvy mají povinnost kriminalizace popsaných činů. A pouze tyto státy mají mít založenu jurisdikci k jejich stíhání, a to podle některého z tam uvedených titulů. Úmluva ovšem nestanoví univerzální jurisdikci ve vztahu k upraveným trestným činům.“⁸⁴

3.2.1.6. Protokol o potlačení nezákonných činů proti bezpečnosti pevně ukotvených plošin v pevninské mělčině (1988)⁸⁵ je určen pouze pro smluvní strany Římské úmluvy, když v čl. 2 doplňuje Úmluvu o trestné činy spáchané na palubách pevných plošin⁸⁶ nebo proti pevným plošinám umístěným na pevninské mělčině, a to tak, že zakotvuje použití Úmluvy v intencích Protokolu rovněž na tyto teroristické akty (čl. 1). Svou konstrukcí se velmi podobá Římské úmluvě.

3.2.1.7. Protokol k úmluvě o potlačení protiprávních činů proti bezpečnosti námořní plavby (2005)⁸⁷ novelizuje a doplňuje Římskou úmluvu, když jednak vymezuje celou řadu upřesňujících pojmů pro účely Úmluvy (čl. 2) a především doplňuje čl. 3 Úmluvy nová ustanovení. Ta jako trestný čin označují protiprávní a úmyslné jednání jakéhokoli pachatele, který především: použije loď tak, že způsobí vážné zranění nebo smrt osob či škodu na majetku⁸⁸; přepravuje na palubě lodi výbušný, radioaktivní, biologický, štěpný či jiný materiál

⁸³ Srov. např. DAVID, V., MALACKA, M.: *Fenomén mezinárodního terorismu*, LINDE Praha, 2005, str. 92-93; ŠTURMA, P.: Černá vlajka pirátů znovu nahání strach? Opatření proti pirátství a ozbrojenému lupičství na moři na začátku 21. století, *Trestněprávní revue*, 2009, č. 7, str. 193-197; ŠTURMA, P., NOVÁKOVÁ, J., BÍLKOVÁ, V.: *Mezinárodní a evropské instrumenty proti terorismu a organizovanému zločinu*, 1. vydání, Praha, C.H.Beck, 2003, str. 17-18.

⁸⁴ ŠTURMA, P.: Černá vlajka pirátů znovu nahání strach? Opatření proti pirátství a ozbrojenému lupičství na moři na začátku 21. století, *Trestněprávní revue*, 2009, č. 7, str. 193-197.

⁸⁵ [Protocol for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Fixed Platforms Located on the Continental Shelf], byl sjednán stejně jako Římská úmluva 10. března 1988 ve „Věčném městě“ a v platnost vstoupil 1. března 1992, ČR k úmluvě přistoupila až 10. prosince 2004 s účinky k 10. 3. 2005, publikována jako sdělení MZV č. 101/2005 Sb. m. s.

⁸⁶ Pro účely Protokolu se pevnou plošinou rozumí umělý ostrov, zařízení nebo stavba trvale upevněná k mořskému dnu sloužící k průzkumu, těžbě zdrojů nebo jiným hospodářským účelům (čl. 1 bod 3.).

⁸⁷ [Protocol of 2005 to the Convention for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Maritime Navigation], byl podepsán 14. března 2005 na diplomatické konferenci v Londýně, která revidovala Úmluvu o potlačení protiprávních činů proti bezpečnosti námořní plavby (1988) a Protokol o potlačení nezákonných činů proti bezpečnosti pevně ukotvených plošin v pevninské mělčině (1988).

⁸⁸ Může se jednat o použití lodi k sebevražednému nárazu do jiného plavidla či objektu, ale hlavně půjde o postih jednání spočívajících ve vypouštění raket nebo jiných výbušných, radioaktivních, biologických zbraní nebo jiných nebezpečných látek z lodi s cílem způsobit smrt, vážné zranění nebo škodu.

nebo technologii s vědomím, že jsou určeny k hrozbě nebo k použití způsobit smrt, vážné zranění, škodu na majetku nebo na další teroristický čin; přepravuje na palubě lodi osoby, které se dopustily trestného činu. Trestný je rovněž pokus, spolupachatelství a jiné formy účastenství na výše uvedených činech a kriminalizováno je i jednání, kdy pachatel zraní nebo usmrtí osobu v souvislosti s Úmluvou a Protokolem popsány trestnými činy (čl. 4).

Protokol v čl. 8 zakotvuje a blíže konkretizuje podmínky pro zastavení a vstup na palubu lodi, ohledání nákladu, ochranná opatření příp. i jiné úkony pro případy, kdy je důvodné podezření, že loď nebo osoby na její palubě jsou zapojeny do páchání teroristických činů. Protokol také novelizuje čl. 11 Římské úmluvy, jenž se týká vydávání pachatelů. Nezavádí sice univerzální extradici, ovšem konstatuje, že žádný z popsanych trestných činů nelze chápat jako politický akt a také umožňuje odmítnutí žádosti o vydání pachatele, pokud je tento stíhán pro svou rasu, národnost, náboženství nebo jiný individuální znak, odlišující jej od ostatních, jenž je chápán jako diskriminační (čl. 10). I Protokol zavazuje státy k co nejširší spolupráci při trestním stíhání pachatelů (čl. 11) a také v souvislosti s prevencí výše popsanych jednání (čl. 12).

3.2.1.8. Protokol k protokolu o potlačení nezákonných činů proti bezpečnosti pevně ukotvených plošin v pevninské mělčině (2005)⁸⁹ rovněž novelizuje a doplňuje Protokol o potlačení nezákonných činů proti bezpečnosti pevně ukotvených plošin v pevninské mělčině o nová protiprávní jednání a to tak, že jej přizpůsobuje Římské úmluvě v intencích Protokolu z roku 2005.

Oba výše popsané Protokoly můžeme chápat jako určitý posun v před na cestě k účinnému postihu teroristických činů pro oblast námořní dopravy a bezpečnosti pevných plošin ukotvených v kontinentálním šelfu. Je to dáno především skutečností, že Protokoly adekvátně reagují na technologický pokrok a s tím úzce související nové hrozby a možnosti zneužití nekonvenčních zbraní k trestným jednáním a zavazují smluvní strany k vzájemné spolupráci při objasňování teroristických činů a především k jejich předcházení.⁹⁰

⁸⁹ [Protocol of 2005 to the Protocol for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Fixed Platforms Located on the Continental Shelf], byl podepsán také 14. března 2005 na též diplomatické konferenci v Londýně.

⁹⁰ Srov. např. *Convention for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Maritime Navigation*, 1988 [online]. International Maritime Organization, [cit. 21. února 2010]. Dostupné na <http://www.imo.org/Conventions/mainframe.asp?topic_id=259&doc_id=686#review>.; *International Instruments to Counter Terrorism* [online]. Un Action to Counter Terrorism, 31. ledna 2010 [cit. 21. února 2010]. Dostupné na <<http://www.un.org/terrorism/instruments.shtml>>.; *Protocol of 2005 to the Convention for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Maritime Navigation and Protocol of 2005 to the Protocol for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Fixed Platforms Located on the Continental Shelf* [online]. www.likumi.lv, 28. října 2009 [cit. 21. února 2010]. Dostupné na <<http://www.likumi.lv/doc.php?id=203435>>.

3.2.2. Smlouvy zaměřené na ochranu specificky mezinárodně chráněné kategorie osob

V průběhu 70. let 20. století docházelo stále častěji k útokům na diplomatické zástupce států. Cílem těchto útoků bylo především zastrašit vysílající stát, a tím ovlivnit výkon především jeho zahraniční politiky.⁹¹ A protože tyto činy vytvářely vážnou hrozbu pro řádné fungování a udržení mezinárodních vztahů, jakožto předpokladu pro vzájemnou spolupráci mezi státy, přijalo mezinárodní společenství níže popsanou Úmluvu.

3.2.2.1. Úmluva o zabránění a trestání trestných činů proti osobám požívajícím mezinárodní ochrany včetně diplomatických zástupců (Newyorská úmluva, 1973)⁹² nejprve vymezuje, že osobou požívající mezinárodní ochrany je hlava státu, hlava vlády, ministr zahraničních věcí a rodinní příslušníci je doprovázející, jestliže se nacházejí v cizím státě, a také zástupce nebo úřední osoba státu či mezinárodní mezivládní organizace za podmínek obsažených v Úmluvě.⁹³ Stejně ochrany požívají členové rodiny žijící s nimi ve společné domácnosti (čl. 1). Trestný čin spáchá každý, kdo se úmyslně dopustí:

„ – vraždy, únosu nebo jiného útoku proti osobnosti či svobodě osob požívajících mezinárodní ochrany;

– násilného útoku proti úředním místnostem, soukromému obydlí nebo dopravním prostředkům osoby požívající mezinárodní ochrany, který může ohrozit její osobnost nebo svobodu;

– hrozby jakéhokoli takového útoku;

– pokusu o jakýkoli takový útok;

– činu představujícímu účastenství na jakémkoli takovém útoku.“ Smluvní strany se zavazují ukládat za výše popsané trestné činy „přiměřené tresty s přihlédnutím k jejich závažnému charakteru“ a to podle vnitrostátního zákonodárství (čl. 2). Newyorská úmluva vymezuje v čl. 3 jurisdikci tak, že státy jsou povinny stíhat trestné činy výše popsané, pokud byly spáchány na území tohoto státu nebo na palubě lodi či letadla registrovaného v tomto státě (princip teritoriality); státním občanem tohoto státu (princip personality); nebo proti

⁹¹ Srov. DAVID, V., MALACKA, M.: *Fenomén mezinárodního terorismu*, LINDE Praha, 2005, str. 95.

⁹² [Convention on the Prevention and Punishment of Crimes against Internationally Protected Persons, including Diplomatic Agents], byla schválena rezolucí č. 3166/XXVIII. na 28. zasedání VS OSN 14. prosince 1973 v New Yorku, v platnost vstoupila 20. února 1977 a to i pro ČSSR s výhradou k čl. 13 odst. 1, publikována jako vyhláška FMZV č. 131/1978 Sb., pro ČR vstoupila v platnost 22. února 1993.

⁹³ Úmluva poskytuje ochranu všem představitelům, oficiálním osobnostem a úředníkům států a mezinárodních mezivládních organizací, kteří v době a místě spáchání činu proti jejich osobě, jejich úředním místnostem, soukromým obydlím nebo dopravním prostředkům, požívají v souladu s mezinárodním právem zvláštní ochrany proti útokům na jejich osobu, svobodu nebo čest. Půjde tedy nejen o diplomatické zástupce stálých misí, ale i členy zvláštních misí, zástupce států u mezinárodních mezivládních organizací a všechny kategorie konzulárních úředníků.

osobě požívající mezinárodní ochrany, která má takové postavení v souvislosti s funkcemi, které vykonává jménem tohoto státu (princip ochrany). Stejně jako většina instrumentů zajišťující bezpečnost civilního letectví a námořní plavby i tato smlouva je vybudována na principu *aut dedere aut judicare* (čl. 7 a 8) a zavazuje smluvní státy k co nejširší spolupráci při trestním stíhání pachatelů (čl. 10) a předcházení trestné činnosti (č. 4, 5 a 6).⁹⁴

V zásadě můžeme shrnout, že Newyorská úmluva představuje relativně účinný nástroj k ochraně osob uvedených v Úmluvě, přičemž ve srovnání s ostatními instrumenty univerzálního charakteru nelze shledat žádný přelomový prvek ani v pozitivním ani v negativním slova smyslu.

Ačkoli se většinou Newyorská úmluva objevuje jako jediný reprezentant kategorie protiteroristických smluv zaměřených na ochranu specificky mezinárodně chráněných osob, můžeme do této skupiny zařadit také Úmluvu o bezpečnosti pracovníků OSN a přidruženého personálu (1994). Tento instrument, který vznikl ve snaze vyplnit právní mezeru v dané oblasti a jehož úkolem je poskytnou ochranu především civilním pracovníkům a příslušníkům mírových sil OSN při plnění nebojových úkolů v neklidných částech světa (o které operace OSN se konkrétně jedná, vymezuje Úmluva), je ve svých podstatných ustanoveních velmi podobný Newyorské úmluvě.

3.2.3. Smlouvy postihující konkrétní projev terorismu spočívající v braní rukojmí

Zajímání rukojmí a hrozby jejich fyzickou likvidací (ke kterým taky často došlo), ultimativní požadavky spočívající v propuštění vězněných spolubojovníků, v zaplacení vysokého výkupného výměnou za propuštění zadržovaných osob nebo jiné požadavky, kterými si teroristické skupiny vynucují konkrétní jednání vlády určitého státu, patří k velmi nebezpečným a rovněž velmi rozšířeným projevům terorismu s mezinárodním prvkem. A přestože se mezinárodní právo s problémem braní rukojmí setkávalo již v období jeho partikularismu, neexistovala dlouhou dobu účinná kodifikace k postihu těchto zbabělých činů. Takováto jednání bylo „*možné postihnout jen nepřímou, pokud se na ně vztahovaly definice*

⁹⁴ Srov. např. DAVID, V., MALACKA, M.: *Fenomén mezinárodního terorismu*, LINDE Praha, 2005, str. 95-96; ŠTURMA, P., NOVÁKOVÁ, J., BÍLKOVÁ, V.: *Mezinárodní a evropské instrumenty proti terorismu a organizovanému zločinu*, 1. vydání, Praha, C.H.Beck, 2003, str. 18-19, 163-166.

teroristických činů obsažené v jiných univerzálních instrumentech.⁹⁵ Změnu přinesla níže uvedená Úmluva.

3.2.3.1. Mezinárodní úmluva proti braní rukojmí (Newyorská úmluva, 1980)⁹⁶, jež přijata z iniciativy Spolkové republiky Německo⁹⁷ vychází z poměrně abstraktně formulované definice zajímání rukojmí, která je na jedné straně dostatečně obsáhla a na druhé straně zároveň přesná. Skutková podstata trestného činu braní rukojmí, jako skutková podstata složená, v sobě totiž zahrnuje znaky dvou jednoduchých skutkových podstat trestných činů, a to trestných činů zbavení osobní svobody a vydírání.⁹⁸

Úmluva definuje braní rukojmí jako jednání kterékoli osoby (tedy i představitele státu), která se zmocněním jiné osoby (rukojmí – přičemž není rozhodné zda jde o osobu naprosto na činu nezúčastněnou nebo osobu, jejíž činnost je úzce propojena s jednáním teroristů) nebo jejím zadržováním a hrozbou usmrcení, zranění či dalšího zadržování snaží donutit třetí stranu, ať už půjde o FO, PO nebo skupinu osob, mezinárodní mezivládní organizaci a především stát, aby vykonali určitý čin nebo naopak se jeho vykonání zdrželi, jako výslovnou nebo mlčky předpokládanou podmínku propuštění rukojmí. Trestný je rovněž pokus o výše uvedená jednání a účastenství na nich (čl. 1), a smluvní strany se zavazují jednak takovátto jednání kodifikovat vnitrostátním zákonodárstvím⁹⁹ a zároveň za ně uložit trest přiměřený jejich závažnosti (čl. 2).

Znění čl. 3 opravňuje stát, na jehož území je rukojmí drženo, podniknout „veškerá opatření, která považuje za příslušná, k usnadnění situace rukojmí, zvláště k zabezpečení jeho propuštění.“ Toto znění lze pokládat za zbytečně příliš široce pojaté, neboť při jeho restriktivním výkladu by znamenalo možnost vyjednat s teroristy jejich beztrestnost a bezpečný odlet ze země, výměnou za propuštění rukojmí. Tento výklad je třeba důrazně odmítnout, neboť je v rozporu se smyslem nejen této Úmluvy, ale i ostatními protiteroristickými instrumenty a konečně stát by takovátto jednáním porušil své závazky, vyplývající mu z mezinárodního práva a založil mezinárodní odpovědnost.

⁹⁵ Srov. ŠTURMA, P., NOVÁKOVÁ, J., BÍLKOVÁ, V.: *Mezinárodní a evropské instrumenty proti terorismu a organizovanému zločinu*, 1. vydání, Praha, C.H.Beck, 2003, str. 20.

⁹⁶ [International Convention against the Taking of Hostages], byla schválena v New Yorku na 34. zasedání VS OSN, které ji přijalo konsensem 17. prosince 1979 a předložilo ji následujícího dne k podpisu státům světa, v platnost vstoupila 3. června 1983 a pro ČSSR 26. února 1988 s výhradou k čl. 16 odst. 1, publikována jako vyhláška FMZV č. 36/1988 Sb., pro ČR vstoupila v platnost 22. února 1993.

⁹⁷ Především jako reakce na činnost krajně levicově orientované západoněmecké teroristické skupiny RAF, založené A. Baaderem a U. Meinhofovou, která v 70. letech unesla a zavraždila více než 30 lidí, nejznámějším činem této skupiny se stal únos a následná likvidace Hanse – Martina Schleyera, šéfa Spolkového svazu německého průmyslu, kterým si chtěla vynutit propuštění svých zajatých zakladatelů.

⁹⁸ Srov. DAVID, V., MALACKA, M.: *Fenomén mezinárodního terorismu*, LINDE Praha, 2005, str. 98.

⁹⁹ V české úpravě trestního práva hmotného v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, lze odkaz Newyorské úmluvy spatřovat v ustanovení § 174, kterým pachatel naplní skutkovou podstatu trestného činu braní rukojmí.

Úmluva jednak ukládá státům povinnost spolupráce při předcházení trestným činům popsaných v čl. 1 (čl. 4) a zároveň je zavazuje k obligatornímu založení své jurisdikce, jednali se o činy spáchané na území státu nebo na palubě lodi či letadla ve státě registrovaných (princip teritoriality); kterýmkoli státním občanem státu jurisdikce (princip personality) nebo, pokud to stát považuje za vhodné, apatridou, který má bydliště na území státu; k tomu, aby stát donutil vykonání nebo zdržení se určitého jednání (princip ochrany); nebo vůči rukojmí, které je státním občanem státu (princip pasivní personality), pokud tento stát považuje přijetí opatření za vhodné (čl. 5 odst. 1).

Podobně jako většina výše rozebíraných protiteroristických úmluv, i Newyorská úmluva je vybudována na princip *aut dedere aut judicare*, když zavazuje smluvní strany pachatele trestných jednání primárně vydat státu s primární jurisdikcí (čl. 10), popř. subsidiárně předložit případ svým orgánům činným v trestním řízení za účelem trestního stíhání a v intencích čl. 2 pachatele potrestat (čl. 8). Trest samozřejmě není automatický, dochází k zahájení standardního trestního řízení, ve kterém bude ctěna presumpce nevinny, a jehož výsledkem může být rozsudek zprošťující obžalovaného viny. Co je však důležité, extradice pachatelů není bezvýjimečná. Čl. 9 odst. 1 zakotvuje tzv. francouzskou klauzuli, která opravňuje stát odmítnout vydání pachatele, jestliže má vážné důvody se domnívat, že žádost o vydání byla učiněna v úmyslu stíhat danou osobu pro její rasu, náboženství, národnost, etnický původ, politické přesvědčení nebo protože „postavení osoby může být prejudikováno z jakéhokoli důvodu uvedeného výše nebo protože styk příslušných orgánů státu oprávněného vykonávat právo ochrany s touto osobou není zajištěn.“ Lze souhlasit s V. Davidem, že takovéto znění čl. 9 odst. 1 nemůžeme považovat za vhodné, protože, se vším respektem a úctě k lidským právům a svobodám, tato jeho velmi široce pojatá formulace umožňuje zneužití možnosti odmítnout žádost o vydání.¹⁰⁰

Úmluva se nepoužije na případy, kdy dojde ke spáchání činu uvnitř jednoho státu, rukojmí i pachatel jsou státními občany tohoto státu a pachatel je dopaden na jeho území (čl. 13). Úmluva se rovněž nevztahuje na brání rukojmí během války nebo ozbrojených konfliktů, jelikož tato jednání jsou již postižitelná Ženevskými úmluvami o ochraně obětí ozbrojených konfliktů a Dodatkovými protokoly k těmto úmluvám (čl. 12). Stejně jako podobné protiteroristické nástroje zavazuje Úmluva smluvní státy k vzájemné spolupráci a pomoci v souvislosti s trestním řízením (čl. 11).

¹⁰⁰ Srov. DAVID, V., MALACKA, M.: *Fenomén mezinárodního terorismu*, LINDE Praha, 2005, str. 98.

Hlavním úkolem při kodifikaci tohoto instrumentu bylo vytvořit účinný nástroj pro potírání trestných činů spočívajících v braní rukojmí a můžeme konstatovat, že s jistými nedostatky¹⁰¹, které však provázejí většinu již výše zkoumaných mezinárodních úmluv univerzální povahy, byl tento úkol splněn.

3.2.4. Smlouvy usilující o kontrolu a eliminaci prostředků (vysoce nebezpečných látek) zneužívaných při teroristických činech

3.2.4.1. Úmluva o fyzické ochraně jaderných materiálů (Vídeňská úmluva, 1979)¹⁰², která byla přijata konferencí Mezinárodní agentury pro atomovou energii¹⁰³, bývá někdy řazena mezi právní instrumenty spadající do oblasti mírového využívání jaderné energie nebo oblasti mezinárodního práva životního prostředí.¹⁰⁴ Z určitého úhlu pohledu je tento názor správný, neboť Úmluva se vztahuje pouze na jaderný materiál sloužící pro mírové účely (čl. 2). Přesto se domnívám, že vzhledem k nebezpečí vyplývajícího z možného zneužití Úmluvou popsaných materiálů k teroristickým útokům, je nezbytné tento instrument zařadit také mezi protiteroristické smlouvy.

Vídeňská úmluva prvně definuje vedle dalších pojmy jaderný materiál a mezinárodní přeprava jaderných materiálů (čl. 1). Důležité je ustanovení obsažené v čl. 3, které zavazuje státy přizpůsobit vnitrostátní právní řády¹⁰⁵ tak, aby jaderné materiály při mezinárodní přepravě na území tohoto státu nebo na palubě lodi či letadla pod jeho jurisdikcí, byly chráněny v intencích Přílohy č. 1 Úmluvy. Smluvní strana je povinna pro případy krádeže, loupeže nebo jiného protiprávního zmocnění se jaderných materiálů nebo hrozby takovýcho

¹⁰¹ Např. Úmluva nezavádí obligatorní extradici pachatelů státům s přiznanou trestní jurisdikci, což by bylo jistě efektivnější, na druhou stranu v tomto případě zavazuje stát, aby sám trestní řízení zahájil; tím je zajištěno, aby byl pachatel každého Úmluvou popsaného jednání spravedlivě potrestán; také již dříve zmiňovaná neexistence konkrétní sankce pro případy nesplnění povinnosti vydat ani sám soudit pachatele lze chápat jako nedostatek.

¹⁰² [Convention on the Physical Protection of Nuclear Material], byla přijata 26. října 1979 ve Vídni konferencí Mezinárodní agentury pro atomovou energii a otevřena k podpisu 3. března 1980 ve Vídni a New Yorku, v platnost vstoupila 8. února 1987 a to i pro ČSSR, publikována jako sdělení MZV č. 114/1996 Sb., které bylo nahrazeno sdělením MZV č. 27/2007 Sb. m. s., pro ČR vstoupila v platnost 1. ledna 1993.

¹⁰³ Mezinárodní organizace pro atomovou energii (Internationale Atomic Energy Agency) byla založena v roce 1957 jako autonomní orgán v rámci systému OSN. Hlavní sídlo se nachází ve Vídni a její činnost spočívá především v podpoře mírového využití jaderné energie ve prospěch lidstva a v dohledu nad tím, aby nebyla využívána na vojenské účely.

¹⁰⁴ Např. ŠTURMA, P.: Mezinárodněprávní úprava mírového využívání jaderné energie (vybrané problémy), Časopis pro právní vědu a praxi, Brno PF Masarykovy Univerzity, 1994, č. 4, str. 99-101.

¹⁰⁵ V české úpravě trestního práva hmotného v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, lze odkaz Vídeňské úmluvy spatřovat v ustanovení § 281, kterým pachatel naplní skutkovou podstatu trestného činu nedovolené výroby a držení radioaktivní látky a vysocí nebezpečné látky; dále byl soulad našeho právního řádu s požadavky Vídeňské úmluvy zajištěn přijetím zákona č. 18/1997 Sb., o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření a o změně a doplnění některých zákonů (*atomový zákon*).

činů, spolupracovat se státem, který o to požádá, za účelem vyhledání a navrácení jaderných materiálů (čl. 5). Ustanovení obsažené v čl. 7 pak zavazuje státy kriminalizovat především: protiprávní přijetí, držbu, používání, přepravu, úpravu, likvidaci nebo rozptýl jaderného materiálu, který způsobí nebo může způsobit smrt, vážné zranění osob nebo značnou škodu na majetku; dále krádež, loupež, zpronevěru nebo podvodné získání jaderného materiálu; vymáhání jaderného materiálu hrozbou použití síly nebo jakoukoli jinou formou zastrašování; pokus a účastenství na výše popsaných činech.

Okruh států s primární jurisdikcí je tradičně vymezen na principy teritoriality a personality. Vedle toho se subsidiárně uplatní i princip univerzální jurisdikce (čl. 8), pokud pachatel v intencích zásady *aut dedere aut judicare* nebyl vydán státu s primární jurisdikcí (čl. 11). V takovém případě je stát povinen předložit věc příslušným orgánům k trestnímu stíhání pachatele (čl. 10).

Vídeňská úmluva je efektivním nástrojem pro předcházení a potírání nekonvenčních forem terorismu s mezinárodním prvkem, neboť výrazně omezuje přístup k materiálům sloužícím k možným útokům. Účinnost tohoto dokumentu v původní verzi však snižují určité nedostatky. Jak jsem již uvedl výše, Úmluva se vztahuje pouze na jaderný materiál sloužící pro mírové využití, její působnost se netýká materiálů sloužících pro vojenské účely¹⁰⁶ a úplně opomíjí určité radioaktivní látky (např. kadmium nebo cesium), které mohou v nesprávných rukách napáchat rovněž rozsáhlé škody. Úmluva se sice důkladně zabývá mezinárodní přepravou uvedených materiálů, ovšem její pozornosti uniká nakládání s nimi na území jednotlivých států, kde ponechává prostor legislativě jednotlivých smluvních stran.

Považoval bych rovněž za vhodné kriminalizovat taková jednání, která mohou při potlačování jaderného a radiologického terorismu sehrát důležitou roli (např. sabotáž jaderných reaktorů). Konečně Vídeňská úmluva nezavádí žádné kontrolní mechanismy, vykonávající dohled nad dodržováním závazků, vyplývajících pro smluvní strany z tohoto dokumentu.

I mezinárodní společenství si bylo vědomo stávajících nedostatků Úmluvy, a proto přistoupilo k její revizi. Na půdě MAAE byla vytvořena zvláštní právně-technická skupina odborníků, která jako výsledek své dvouleté činnosti předložila generálnímu řediteli MAAE zprávu navrhuující provedení především následujících změn v textu Vídeňské úmluvy:

– *plně rozšířit její působnost na jaderný materiál při vnitrostátním používání aj.;*

¹⁰⁶ O jaderných materiálech určených pro vojenské účely se krátce zmiňuje jen preambule Úmluvy, když uznává „význam účinné fyzické ochrany jaderných materiálů používaných pro vojenské účely“ a vyjadřuje přesvědčení, že „těmto materiálům je a bude poskytována přísná fyzická kontrola“.

– *zformulovat ustanovení o ochraně jaderných materiálů a jaderných zařízení proti sabotáži;*

– *doplnit výčet trestných činů o nové skutkové podstaty, tedy o sabotáž a o nezákonný obchod s jadernými materiály;*

– *posílit odpovědnost států za vytvoření, implementaci a udržování režimů fyzické ochrany.*

Skupina nepovažovala za vhodné zakotvit v textu Úmluvy jiné původně zvažované úpravy jako například rozšíření působnosti úmluvy na jaderný materiál a zařízení využívaná k vojenským účelům nebo vytvoření povinného mechanismu mezinárodního dozoru. MAAE následně předložila návrhy změn Úmluvy státům světového společenství. Skupina pětadvaceti států v čele s Rakouskem, vycházejíce z textu změn navržených expertní skupinou MAAE, nakonec předložila vlastní návrh revize Úmluvy, který byl později jednomyslně přijat, přičemž výsledkem tohoto procesu se stal níže popsáný dokument.¹⁰⁷

3.2.4.2. Úmluva o fyzické ochraně jaderných materiálů a jaderných zařízení (2005).¹⁰⁸

Už samotná úprava názvu Úmluvy reflektuje rozšíření působnosti tohoto protiteroristického instrumentu také na fyzickou ochranu jaderných zařízení, kdy jaderné zařízení je definováno jako „zařízení, ve kterém probíhá výroba, zpracování, používání, manipulace, skladování nebo ukládání jaderných materiálů, jestliže by poškození nebo narušení takového zařízení mohlo vést k významnému ozáření nebo úniku významného množství radioaktivních látek“ [čl. 1 písm. d)] a na jednání naplňující znaky trestného činu sabotáže [čl. 1 písm. e)]. Rovněž čl. 2 rozšiřuje působnost Úmluvy, když stanoví, že i nadále se vztahuje pouze na jaderné materiály sloužící k mírovým účelům a jejich mezinárodní přepravu, vedle toho se nově použije také na jejich vnitrostátní používání, skladování a přepravu a rovněž na jaderná zařízení používaná pro mírové účely. Naopak ustanovení tohoto dokumentu nebudou aplikována na jaderné materiály používané nebo držené pro vojenské účely ani na jaderná zařízení obsahující takové materiály. Nový článek 2A potom do textu Úmluvy začleňuje cíle a základní principy fyzické ochrany ve znění dokumentu GOV/2001/41 přijatého Generální konferencí MAAE v roce 2001.

Úmluva klade mimořádný důraz na prevenci, přičemž „*se nejedná pouze o předcházení konkrétním teroristickým činům (bezprostřední prevence), ale jejím smyslem je*

¹⁰⁷ Srov. BÍLKOVÁ, V.: Jaderný a radiologický terorismus a mezinárodněprávní úprava ochrany proti němu, *Mezinárodní vztahy*, 2005, č. 4, str. 95-119.

¹⁰⁸ [Convention on the Physical Protection of Nuclear Material and Nuclear Facilities], byla podepsána 8. července 2005 na *Konferenci k posouzení a přijetí navrhovaných změn k Úmluvě o fyzické ochraně jaderných materiálů* ve Vídni.

také zabránit tomu, aby teroristé vůbec získali prostředky a příležitost k jejich spáchání (dlouhodobá prevence). Daný přístup odráží závažnou povahu jaderného a radiologického terorismu, jejichž dokonání by zřejmě měl katastrofální důsledky a v krajním případě by mohl učinit jakoukoli následnou represii nemožnou.¹⁰⁹ Tento princip mimořádné opatrnosti a prevence, jak si jej můžeme pro účely této práce označit, se projevuje také v ostatních instrumentech mezinárodní povahy upravujících problematiku ochrany proti jadernému a radiologickému terorismu.¹¹⁰

Dochází k zakotvení nových skutkových podstat úmyslných trestných činů, konkrétně půjde o jednání poškozující životní prostředí [čl. 7 odst. 1 písm. a)], o činy spočívající v přenosu, zaslání a pohybu jaderných materiálů do a ze státu bez zákonného povolení [čl. 7 odst. 1 písm. d)], o činy proti jaderným zařízením a úmyslná jednání při provozování jaderných zařízení (sabotáž), která mohou způsobit úmrtí, vážnou újmu osobám a značnou škodu na majetku v důsledku ozáření nebo uvolnění radioaktivních látek [čl. 7 odst. 1 písm. e)]. Nově vložené články 11A a 11B jsou odrazem principu nepřipustnosti toho, aby politická motivace byla automaticky bez dalšího považována za důvod odmítnutí vydání pachatelů trestných jednání.

Revidovaný text Vídeňské úmluvy je odbornou veřejností považován za velmi účinný právní nástroj pro předcházení globálních nebezpečí vyplývajících z hrozeb jaderného a radiologického terorismu, popř. pro potrestání osob, které by se zapojily do jaderných krádeží, sabotáže, nebo dokonce terorismu.¹¹¹ Přes jeho efektivitu bych byl velmi rád, kdyby použití tohoto dokumentu v budoucnosti bylo pouze minimální.

3.2.4.3. Úmluva o označování plastických trhavin pro účely detekce (Montrealská úmluva, 1991)¹¹² byla přijata jako reakce na teroristický útok na letadlo Boeing – 747 americké společnosti Pan Am, které během letu explodovalo a zřítilo se na skotské městečko Lockerbie.¹¹³ Smluvní strany se zavazují přijmout nezbytná a účinná opatření k zákazu a

¹⁰⁹ BÍLKOVÁ, V.: Jaderný a radiologický terorismus a mezinárodněprávní úprava ochrany proti němu, *Mezinárodní vztahy*, 2005, č. 4, str. 95-119.

¹¹⁰ Na tomto principu je vystavěna i Mezinárodní úmluva o potlačování činů jaderného terorismu, o které blíže pojednávám v subkapitole 3.2.4.4. a další instrumenty.

¹¹¹ Navíc nad rámec požadavků kladených Úmluvou je v ČR plně zajištěna fyzická ochrana jaderných zařízení a jaderných materiálů, včetně nakládání s nimi, v souladu s doporučeními MAAE „Fyzická ochrana jaderných materiálů a jaderných zařízení“

¹¹² [Convention on the Marking of Plastic Explosives for the Purpose of Detection], byla podepsána 1. března 1991 v Montrealu, v platnost vstoupila 21. června 1998 a to i pro ČR, publikována jako sdělení MZV č. 6/2003 Sb. m. s.

¹¹³ Útok byl spáchán dne 21. prosince 1988 a zahynulo při něm 270 lidí, převážně amerických občanů vracějících se do USA na Vánoční svátky, 11 mrtvých osob byli obyvatelé Lockerbie, kteří zahynuli po zřícení letadla. Exploze způsobila trhavina československé výroby značky SEMTEX ukrytá v kazetovém magnetofonu v přední části zavazadlového prostoru. Podle vyšetřování (při kterém bylo vyslechnuto více než 15000 osob) byl

zamezení výroby neznačkových tržavin na svém území (čl. 2), k zákazu a zamezení dovozu neznačkových tržavin na svoje území nebo jejich vývozu ze svého území (čl. 3), dále přijmout nezbytná opatření k provádění přísné a účinné kontroly vlastnictví, držby a převodu vlastnictví a držby neznačkových tržavin, které byly vyrobeny na území smluvní strany nebo na ně dopraveny před vstupem Úmluvy v platnost. Smluvní strany jsou také zavázány do tří let od vstupu Úmluvy v platnost zničit, spotřebovat, označit nebo trvale zneškodnit veškeré zásoby neznačkových tržavin. Jsou-li tyto v držbě vojenských nebo policejních orgánů smluvních stran a zároveň nejsou součástí náležitě schválených vojenských zařízení, musejí být jejich zásoby zničeny, spotřebovány, označeny nebo trvale zneškodněny do patnácti let od data platnosti dokumentu (čl. 4).

Montrealská úmluva se výrazně odlišuje od ostatních protiteroristických přijatých na mezinárodní úrovni, jelikož nedefinuje nové skutkové podstaty trestných činů. Smyslem její existence je kontrola, omezení a následná likvidace neznačkových a tím pádem těžko odhalitelných výbušnin a tržavin vymezených v Technické příloze Úmluvy, které by mohly být zneužity pro teroristické útoky různého druhu.¹¹⁴

útok libyjskou odpovědí na nálety amerického letectva na Tripolis a Benghází 15. dubna 1986 (ty byly provedeny kvůli libyjské podpoře mezinárodního terorismu a v odvetu za výbuch nálože na západoberlínské diskotéce), při kterých zahynulo 44 civilistů včetně adoptivní dcery libyjského vůdce Muammara Kaddáfího. Existuje však celá řada dalších motivů. USA a UK, ke kterým se později přidala i Francie v reakci na zničení jejího letadla, obvinily z činu dva agenty libyjské zpravodajské služby a vyzvaly Libyi k jejich vydání. Ta se však bránila skutečností, že UK a USA porušují závazky vyplývající pro smluvní strany Montrealské úmluvy (1971), když požadují vydání osob, na které se vztahuje primární jurisdikce Libye, která se chystá tyto osoby sama trestně stíhat a potrestat. S tímto argumentem se však nelze ztotožnit, jelikož Libye sice vzala obě podezřelé osoby do vazby, avšak nebylo zřejmé, zda má doopravdy zájem na jejich potrestání. Jelikož Libye nevyhověla požadavkům mezinárodního společenství, uvalila na ni RB OSN sankce, spočívající především v zákazu leteckého dopravního spojení s tímto severoafrickým státem (rezoluce UN Doc. S/RES/748) a zmrazení libyjských zahraničních aktiv, kromě příjmů z prodeje ropy (rezoluce UN Doc. S/RES/883). Nakonec se UK, USA a Libye dohodly na konání procesu na „neutrálním území“ v nizozemském městečku Camp Zeist u Haagu. Zajímavé je, že trestní řízení probíhalo podle skotského práva, jakožto státu, na jehož území se projevil výsledek teroristického činu. Atentáčník Abdelbaset Ali Mohamed al-Megrahi [Midžrahi], který trval na své nevině, byl 31. ledna 2001 odsouzen k trestu odnětí svobody na doživotí, druhý obžalovaný Lamin Khalifah Fhimah [Fima], byl pro nedostatek důkazů osvobozen a propuštěn na svobodu. Rozsudek doživotního vězení nad Midžrahím byl potvrzen v odvolacím procesu v březnu 2002. Následujícího roku odvolalo OSN sankce proti Libyi, která prohlásila, že se vzdá zbraní hromadného ničení. V roce 2008 odsouzenému Midžrahímu diagnostikoval lékař rakovinu prostaty. Vzhledem k této skutečnosti byl, v souladu se skotským právem, dne 2009 propuštěn na svobodu. Rozhodnutí již v té době vyvolalo rozporuplné reakce hlavně v USA. O to více negativních emocí se objevuje nyní, když se zjistilo, že ačkoli lékař předpověděl odsouzenému asi tři měsíce života, Midžrahi, který byl v Libyi přivítán jako hrdina, je stále naživu. Navíc rozhodnutí skotského ministerstva spravedlnosti, že Libyjec může být propuštěn, se objevilo krátce poté, co Libye varovala UK, že zruší uzavřenou lukrativní dohodu o ropě a obchodu, pokud odsouzený zemře ve vězení. Britský ministr spravedlnosti Jack Straw krátce poté v rozhovoru pro deník Daily Telegraph připustil, že „ropné a obchodní zájmy Británie hrály velmi významnou roli v dohodě s Libyí o propuštění odsouzeného.“ Zda jsou výše uváděná tvrzení pouhé spekulace či nikoli nelze s jistotou potvrdit ani vyvrátit.

¹¹⁴ Srov. např. Sběrka právních předpisů – průvodce zákony ČR [online]. EPISA s.r.o., 23. ledna 2003 [cit. 7. března 2010]. Dostupné na <<http://www.esipa.cz/sbirka/sbsrv.dll/sb?CP=2003m006&DR=SB>>; ŠTURMA, P., NOVÁKOVÁ, J., BÍLKOVÁ, V.: *Mezinárodní a evropské instrumenty proti terorismu a organizovanému zločinu*, 1. vydání, Praha, C.H.Beck, 2003, str. 18-19, 163-166.

3.2.4.4. Mezinárodní úmluva o potlačování činů jaderného terorismu (Newyorská úmluva, 2005)¹¹⁵ představuje zatím nejnovější mnohostrannou protiteroristickou úmluvu přijatou na univerzální úrovni a dle mého názoru úspěšně rozšiřuje existující právní arsenál pro předcházení a potírání terorismu s mezinárodním prvkem. Pomineme-li revizi Vídeňské úmluvy (1979), pozměňující a doplňující Protokoly uvedené v subkapitole 3.2.1.7. a 3.2.1.8., a návrh Komplexní úmluvy o mezinárodním terorismu, jehož přijetí je v nedohlednu, je Newyorská úmluva jediná mnohostranná úmluva přijatá na půdě OSN po událostech z 11. září 2001. Je reálným dokladem obav mezinárodního společenství plynoucích z možného zneužití jaderných a radiologických zbraní či zařízení k teroristickým činům a z následných důsledků takovýchto jednání pro lidskou společnost.

Úmluva nejprve vymezuje pro své účely základní pojmy jako jaderný materiál, radioaktivní materiál, jaderné zařízení a další (čl. 1). Trestný čin spáchá jakákoli fyzická osoba, která protiprávně a s úmyslem způsobit smrt osob, těžkou újmu na jejich zdraví, závažnou škodu na majetku či životním prostředí drží radioaktivní materiál nebo vyrobí či drží zařízení; nebo která protiprávně a s úmyslem způsobit smrt osob, těžkou újmu na jejich zdraví, závažnou škodu na majetku či životním prostředí nebo s úmyslem přimět FO, PO, mezinárodní organizaci či stát k určitému komisivnímu nebo naopak omisivnímu jednání jakýmkoli způsobem užívá radioaktivní materiál, zařízení, nebo užívá či poškodí jaderné zařízení způsobem, který vyvolá uvolnění nebo hrozbu uvolnění radioaktivního materiálu. Trestný bude rovněž pokus a hrozba výše popsanými jednáními, spolupachatelství na nich a účastenství ve formě organizátorství, návodu nebo pomoci na zmíněných činech (čl. 2). Dále Newyorská úmluva negativně vymezuje svou působnost, když se nepoužije na činy spáchané ozbrojenými silami během ozbrojeného konfliktu (je-li toto jednání pokryto odpovědností jednajících subjektu ve smyslu mezinárodního humanitárního práva) a na činnost prováděnou vojenskými silami státu při výkonu jejich služebních povinností (čl. 4).¹¹⁶

Smluvní strany se zavazují přizpůsobit požadavkům Úmluvy vnitrostátní trestní kodexy, postihnou jednání popsaná v čl. 2 tresty odpovídajícími jejich závažnosti (čl. 5) a také přijmout nezbytná opatření vylučující možnost ospravedlnění takovýchto jednání z důvodu politických, filozofických, ideologických, rasových, etnických, náboženských nebo jiných důvodů podobné povahy (čl. 6). Newyorská úmluva obsahuje poměrně podrobnou úpravu

¹¹⁵ [International Convention for the Suppression of Acts of Nuclear Terrorism], byla přijata rezolucí (A/RES/59/290) VS OSN 13. dubna 2005 v New Yorku, v platnost vstoupila 7. července 2007 a to i pro ČR, publikována jako sdělení MZV č. 57/2007 Sb. m. s.

¹¹⁶ Již v průběhu jednání bylo toto ustanovení Úmluvy vášnivě diskutováno a jeho zanesení do finálního textu dokumentu vyvolalo kritiku celé řady států (např. Egypta nebo Íránu).

vzájemné spolupráce mezi smluvními stranami při předcházení¹¹⁷ a potlačování trestných jednání (čl. 7), poskytování právní pomoci (čl. 14) a také navrácení jaderných materiálů původním vlastníkům (čl. 18).

Podobně jako většina starších protiteroristických úmluv přijatých na univerzální úrovni vymezuje Newyorská úmluva okruh států s primární jurisdikcí pro činy popsané v čl. 2, byly-li spáchány na území tohoto státu, na palubě letadla registrovaného nebo lodi plující pod vlajkou tohoto státu (princip teritoriality); nebo státním příslušníkem tohoto státu (princip personality). Dále je stát oprávněn v intencích Úmluvy založit svou jurisdikci nad činy výše popsanými, byly-li spáchány apatridou; proti státnímu příslušníkovi (princip pasivní personality) nebo proti zahraničnímu státnímu či vládnímu zařízení tohoto státu nebo ve snaze přinutit tento stát ke konání či naopak zdržení se určitého jednání (princip ochrany), (čl. 9). Konečně subsidiárně dochází k založení univerzální jurisdikce státu vždy, pokud osobu podezřelou ze spáchání trestných činů nevydá státu s primární jurisdikcí. Ve smyslu principu *aut dedere aut judicare* je poté stát povinen předložit daný případ svým příslušným orgánům k trestnímu stíhání (čl. 11). Obviněnému je samozřejmě zaručeno právo na spravedlivý proces (čl. 12) včetně možnosti komunikovat se zástupci domovského státu (čl. 10). Podmínky extradice pachatelů upravuje čl. 13. Smlouva zakotvuje tzv. francouzskou klauzuli, umožňující odmítnout státu vydání osoby, jestliže se důvodně domnívá, že účelem žádosti o vydání je stíhání nebo potrestání subjektu z důvodu jeho rasy, náboženství, národnosti, etnického původu nebo politického názoru (čl. 16).

Newyorská úmluva má představovat, společně s revidovanou Vídeňskou úmluvou, klíčový instrument pro předcházení a represí činů jaderného a radiologického terorismu, spočívajících v zneužití jaderných či radiologických zbraní, materiálů a zařízení k teroristickým účelům. Domnívám se, že se jedná o velmi zdařilý dokument, přičemž rozhodujícím důvodem vedoucím mne k tomuto závěru není primárně obsah smlouvy. Z tohoto úhlu pohledu lze vytknout nezavedení principu univerzální jurisdikce. Úmluvu považuji za důležitým krokem vpřed na cestě v boji s terorismem především proto, že není reakcí na již spáchaný konkrétní čin, ba právě naopak, představuje první mnohostranný instrument univerzální povahy, který preventivně ve snaze předejít činům jaderného a radiologického terorismu podrobně reguluje danou právní oblast a zavazuje státy k rozsáhlé vzájemné spolupráci. A ačkoli je to dáno především kritikou mezinárodního společenství, kterému je vytýkáno „že právo je vždy o jednu válku, respektive o jeden teroristický útok

¹¹⁷ Přičemž důraz kladený na prevenci činů jaderného a radiologického terorismu je, podobně jako v úpravě revidované Vídeňské úmluvy, značný (čl. 8).

*pozadu*¹¹⁸, dosažení konsenzu v relativně problematické rovině úpravy a úspěšné dovršení kodifikačního procesu považují za jasný vzkaz teroristickým skupinám demonstrujícím odhodlání OSN bojovat proti jejich činnosti.

3.2.5. Obecněji koncipované protiteroristické smlouvy

Do této skupiny řadíme dvě mnohostranné úmluvy, které se vyznačují poměrně úspěšnou snahou o vymezení společných aspektů charakteristických pro nejčastější jednání teroristických skupin, o přijetí potřebných opatření k zabránění takovýchto jednání a rovněž o jejich potlačování. Obě Úmluvy byly vypracovány Ad hoc výbory na půdě OSN, předloženy k přijetí a následně přijaty VS OSN, a poté předloženy světovému společenství států k podpisu v New Yorku.

3.2.5.1. Mezinárodní úmluva o potlačování teroristických bombových útoků (Newyorská úmluva, 1997)¹¹⁹ je prvním obecně pojatým mnohostranným protiteroristickým instrumentem. Jelikož však v úvodním článku mimo jiné definuje výbušným či jiným nebezpečným zařízením zbraň nebo zařízení schopné způsobit smrt, zranění nebo značnou škodu uvolněním, šířením či vlivem ... radiace nebo radioaktivního materiálu [čl. 1 odst. 3 písm. b)] (např. tzv. špinavá bomba), mohli bychom Úmluvu zařadit rovněž do kapitoly 3.2.4. mezi Smlouvy usilující o kontrolu a eliminaci prostředků (vysoce nebezpečných látek) zneužívaných při teroristických činech.

Úmluva definuje nová trestná jednání, kterých se dopustí kdokoli, kdo protiprávně a s úmyslem způsobit smrt, vážné zranění nebo rozsáhlé škody na příslušném místě, zařízení nebo systému, kde takové škody mají za následek či je pravděpodobné, že by měly za následek ekonomické problémy, sestrojí, umístí, vypustí nebo odpálí výbušninu či jiné nebezpečné zařízení v, do nebo proti prostorám v Úmluvě vymezených. Trestný je rovněž pokus, spolupachatelství a jiné formy účastenství na výše uvedených činech (čl. 2). Pokud by však takováto jednání postrádala mezinárodní prvek, Úmluva aplikována nebude (čl. 3).

Podobně jako řada strašících instrumentů, i tento dokument obsahuje závazek států upravit dle zde obsažených požadavků vnitrostátní zákonodárství a činy výše uvedené postihnout tresty odpovídajícími jejich závažnosti (čl. 4). Okruh států s primární jurisdikcí je

¹¹⁸ Srov. BÍLKOVÁ, V.: Jaderný a radiologický terorismus a mezinárodněprávní úprava ochrany proti němu, *Mezinárodní vztahy*, 2005, č. 4, str. 95-119.

¹¹⁹ [International Convention for the Suppression of Terrorist Bombings], byla přijata VS OSN 15. prosince 1997 v New Yorku, v platnost vstoupila 23. května 2001 a to i pro ČR, publikována jako sdělení MZV č. 80/2001 Sb. m. s.

vymezen obligatorně principem teritoriality a personality, fakultativně pak principem pasivní personality a ochrany. Konečně podpůrně je založena jurisdikce státu vždy, když nevydá pachatele trestného jednání státu s primární jurisdikcí (čl. 6). I tato Úmluva je založena na principu *aut dedere aut judicare*, když podmínky extradice včetně podmínek zamítnutí žádosti o vydání pro diskriminační důvody vymezují čl. 9, 11 a 12. Podrobně jsou vymezeny závazky států k vzájemné a co nejširší spolupráci a právní pomoci při předcházení a potlačování teroristických činů, přičemž na prevenci je kladen mimořádný důraz, stejně jako na dodržování lidských práv osob podezřelých nebo již obviněných a souzených za činy uvedené v čl. 2.

Považuji za nezbytné zdůraznit, že ačkoli pojednávám o Mezinárodní úmluvě o potlačování teroristických bombových útoků (1997) ve své práci až následně za rozborem textu Mezinárodní úmluvy o potlačování činů jaderného terorismu (2005), chronologicky prvně jmenovaný dokument předchází vytvoření Mezinárodní úmluvy o potlačování činů jaderného terorismu a stal se pro ni v mnoha ohledech inspirací. Tuto skutečnost lze doložit prakticky doslovným opisem některých ustanovení Mezinárodní úmluvy o potlačování teroristických bombových útoků (1997) do textu Mezinárodní úmluvy o potlačování činů jaderného terorismu (2005).¹²⁰

Úmluvu považuji za zdařilý počín mezinárodního společenství v době svého přijetí především pro rozšíření a doplnění protiteroristických úmluv, později proto, že se stala vzorem pro další kodifikace. Nejedná se ani tak o sektorovou smlouvu, ale o široce pojatý dokument relativně podrobně vymezujícím jednání provedená bombovými útoky. Díky její formulaci lze pod tyto útoky podřadit velké procento násilných činů teroristů. Za zmínku také stojí znění čl. 5, pojednávající o nemožnosti ospravedlnit činy Úmluvou popsané politickými či jinými důvody, „zvláště pokud jsou spáchány s úmyslem vyvolat vážné znepokojení ve veřejnosti nebo ve skupině osob či konkrétních osobách“. Domnívám se, že tato formulace svědčí o snaze autorů vymezit obecné prvky společné pro podstatnou část teroristických akcí.

3.2.5.2. Mezinárodní úmluva o potlačování financování terorismu (Newyorská úmluva, 1999)¹²¹ představuje velmi podrobnou a první „skutečně obecně pojatou protiteroristickou smlouvu, která se nezabývá pouze určitým typem či prostředkem

¹²⁰ Například čl. 3 (aplikovatelnost úmluvy), čl. 6 (vylučující výhrady politického motivu), čl. 9 (vymezení jurisdikce), čl. 10 (opatření k zajištění pachatele, práva zadržovaných), čl. 11 (princip *aut dedere aut judicare*), čl. 12 (spravedlivé zacházení se zadržovanými), čl. 13 (extradice), čl. 19 (vyloučení aplikovatelnosti pro přednost norem mezinárodního humanitárního práva).

¹²¹ [International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism], byla vypracována Ad hoc výborem OSN, přijata rezolucí (A/RES/54/109) VS OSN 9. prosince 1999 v New Yorku a předložena následujícího dne k podpisu všem státům světa, v platnost vstoupila 10. dubna 2002, pro ČR vstoupila v platnost 26. ledna 2006, publikována jako sdělení MZV č. 18/2006 Sb. m. s. a č. 9/2010 Sb. m. s.

*teroristických aktivit, nýbrž postihuje to, co je společné terorismu vůbec a zároveň nebylo upraveno v již existujících mnohostranných právních instrumentech, tj. financování terorismus mezinárodním prvkem.*¹²²

V prvé řadě, dokument zavazuje státy kriminalizovat a trestat přiměřenými sankcemi odpovídajícími její závažnosti (čl. 4) novou skutkovou podstatu trestného činu financování terorismu, který spáchá ten, kdo „jakýmikoli prostředky, ať už přímo nebo nepřímo, protiprávně a úmyslně poskytne nebo shromažďuje finanční prostředky s úmyslem, aby byly použity, nebo s vědomím, že mají být použity, plně nebo zčásti, k uskutečnění

– nějakého činu, který představuje trestný čin spadající do rozsahu a definovaný v jedné ze smluv uvedených v příloze¹²³, nebo

– jakéhokoliv jiného činu zamýšleného k tomu, aby způsobil smrt nebo vážné tělesné zranění občana nebo jakéhokoliv jiné osoby nehrající aktivní úlohu v nepřátelských akcích za situace ozbrojeného konfliktu, je-li účelem takového činu, ať už v důsledku jeho povahy nebo kontextu, zastrašit obyvatelstvo nebo přinutit vládu nebo mezinárodní organizaci, aby uskutečnila nebo se zdržela uskutečnění jakéhokoliv činu (čl. 2 odst. 1).“

Toto ustanovení Úmluvy představuje významný krok v před na cestě k efektivnímu potírání teroristických činů, jelikož se pokouší předložit poměrně obecně koncipovanou definici terorismu, resp. teroristického činu. Definice totiž chrání jak přímý (život a zdraví osob), tak nepřímý objekt trestného činu (vláda státu, mezinárodní organizace) proti násilnému jednání, jehož cílem je zastrašení obyvatelstva (nikoli jen určité osoby nebo skupiny osob, což je charakteristické pro spíše organizovaný zločin) nebo přinucení mocenských struktur k jednání či nejednání. Můžeme tedy konstatovat, že definice zahrnuje strach, nepřímo též publicitu a zároveň politický motiv jednání – všechny významné charakteristické znaky teroristického činu.

Dokument však nelze aplikovat, pokud v jednání není přítomen mezinárodní prvek (čl. 3).¹²⁴ Novým a významným prvkem, kterým Úmluva přináší, je odpovědnost PO¹²⁵ za trestné činy uvedené v čl. 2 spáchané FO zodpovídajícími za kontrolu nebo řízení této PO. Takováto

¹²² ŠTURMA, P., NOVÁKOVÁ, J., BÍLKOVÁ, V.: *Mezinárodní a evropské instrumenty proti terorismu a organizovanému zločinu*, 1. vydání, Praha, C.H.Beck, 2003, str. 24.

¹²³ příloha Newyorské úmluvy (1999) uvádí celkem 9 univerzálních protiteroristických úmluv, po přijetí Mezinárodní úmluvy o potlačování činů jaderného terorismu (2005) zde můžeme zařadit i tento dokument, tzn. do přílohy nebyly zahrnuty pouze Tokijská úmluva a Úmluva o označování plastických tržavin pro účely detekce, jelikož tyto instrumenty nepřinášejí žádné nové skutkové podstaty trestných činů.

¹²⁴ Půjde o případy, kdy se trestného činu dopustí občan státu na jeho území a proti osobám, jež jsou příslušníky téhož státu, přičemž jednání nedotýká zájmů jiných zemí.

¹²⁵ Přičemž záleží na vnitrostátním zákonodárství, zda se bude jednat o odpovědnost civilněprávní, správní nebo trestněprávní.

jednání je třeba postihnout úměrnými, účinnými a odrazujícími sankcemi (čl. 5). Tradičně je okruh států s primární jurisdikcí vymezen obligatorně principem teritoriality a personality, fakultativně potom principem pasivní personality a ochrany. Stát může rovněž přistoupit k založení své jurisdikce nad činy spáchané apatridy nebo spáchané na palubách letadel či lodí provozovaných vládou daného státu. Subsidiárně je potom založena jurisdikce státu vždy, pokud ten nevydá pachatele trestného jednání státu s primární jurisdikcí (čl. 7). Podmínky extradice, vycházející z principu *aut dedere aut judicare* pak vymezuje ustanovení čl. 11. K vydání pachatele však nedojde, využije-li stát tzv. francouzské klauzule (čl. 14). Úmluva rovněž obsahuje závazek států nezahrnout žádný z trestných činů uvedených v čl. 2 pod trestné činy finanční (čl. 13).

Velmi důsledně a podrobně jsou upraveny podmínky pro vzájemnou spolupráci a poskytování právní pomoci mezi státy při předcházení a vyšetřování výše uvedených trestných jednání. Za velmi efektivní považují zvláště ustanovení čl. 18 Úmluvy, který klade mimořádný důraz na prevenci a boj s financováním terorismu, když zavazuje státy přijmout všechna opatření vedoucí k zastavení podezřelých finančních aktivit a transakcí, pokud je to možné, ještě ve fázi přípravy k takovýmto jednáním. Půjde především o zákaz činnosti subjektům podporujících financování teroristických aktivit, o povinnosti finančních institucí identifikovat v nezbytné míře své zákazníky a hlásit příslušným orgánům veškeré neobvyklé aktivity nebo o závazky států sdělovat si navzájem ověřené a přesné informace pro účely předcházení nebo případného vyšetřování finančních operací, včetně možnosti spolupráce s Interpolem. Neméně důležitými lze shledat závazky států obsažené v čl. 8, spočívající především v povinnosti přijmout vhodná opatření pro identifikaci, odhalování, zmrazení a konfiskaci finančních prostředků, včetně výnosů z těchto prostředků, použitých nebo určených pro financování teroristických aktivit.¹²⁶

Vzhledem k výše uvedenému mám za to, že Úmluva představuje zatím nejdůležitější instrument univerzální povahy, který přijalo mezinárodním společenstvím pro prevenci a potírání teroristických činů. Domnívám se, že dokument předčí i Mezinárodní úmluvu o potlačování činů jaderného terorismu (2005), jelikož jeho důsledná aplikace může zabránit teroristickým skupinám pro konkrétní případ shromáždit dostatečný finanční obnos pro pořízení jaderného nebo podobného zařízení, a nebude tak vůbec zapotřebí k aplikaci Úmluvy (2005) přistoupit. A znamená mnohem více. Dostatek finančních prostředků je základem pro činnost jakékoli teroristické skupiny, umožňující jí nákup, dispozici a použití

¹²⁶ Srov. ŠTURMA, P., NOVÁKOVÁ, J., BÍLKOVÁ, V.: *Mezinárodní a evropské instrumenty proti terorismu a organizovanému zločinu*, 1. vydání, Praha, C.H.Beck, 2003, str. 24-27, 194-204.

sofistikovanějších technologií, což zvyšuje její bezpečnostní hrozbu. Ostatně al-Káida je toho důkazem, když její aktivity jsou financovány, vedle prostředků z prodeje drog a jiné trestné činnosti, také dalšími obchody a transakcemi, z nichž některé by bylo možno shledat jako zcela legální, nebýt skutečnosti, že výtěžky z nich slouží k nákupu zbraní, k výstavbě výcvikových táborů, apod. Likvidace veškerých jejich zahraničních kont a zpřetrhání finančních toků, ačkoli tato představa je pouze utopistickým snem, by znamenalo vážné narušení, ne-li zhroucení této teroristické skupiny. Právě díky této hrozbě, kterou Mezinárodní úmluva o potlačování financování terorismu přináší, ji považují za tolik důležitý instrument.

3.2.6. Dílčí závěry

Pomineme-li Tokijskou úmluvu (1963), jejíž cíl spočívá především v zajištění pokračování nerušeného letu, než v trestním postihu jeho narušitelů a Úmluvu o označování plastických trhavin pro účely detekce (1971), která má za úkol zajistit kontrolu a likvidaci neznačkovaných výbušnin zneužitelných k teroristickým útokům, vykazují zbylé výše popsané mnohostranné protiteroristické úmluvy přijaté na univerzální úrovni celou řadu obsahových a strukturních podobností.

Za prvé, v úvodních člancích definují skutkové podstaty trestných činů, které jsou státy povinny zavést do vnitrostátních trestních kodexů a postihovat takováto jednání přísnými tresty. Každá Úmluva, vyjímaje poslední přijatou Mezinárodní úmluvu o potlačování činů jaderného terorismu (2005), je v zásadě reakcí mezinárodního společenství na konkrétní a závažný teroristický čin, jež ve větší či menší míře otrásl lidskou společností. Tomu odpovídají i definice skutkových podstat, počínaje Haagskou úmluvou, každá Úmluva jakoby rozšiřuje a doplňuje stávající trestné činy o nová jednání, směřující proti chráněným objektům té či oné oblasti lidské činnosti (letecká a námořní doprava, braní rukojmí, využití jaderné energie). Specifikum představuje až Mezinárodní úmluva o potlačování financování terorismu (1999), která se snaží uchopit a definovat teroristický čin obecně a zamezit jeho vzniku již v době přípravy.

Za druhé, opět s výjimkou dvou Úmluv citovaných v odst. 1 (1963, 1971), jsou všechny instrumenty vybudovány na stěžejním principu *aut dedere aut judicare*, který primárně zavazuje stát vydat pachatele trestných jednání za účelem jeho potrestání oprávněnému státnímu subjektu, nebo nevydá-li jej, sekundárně sám pachatele trestně stíhat. Z tohoto úhlu pohledu je hlavním cílem Úmluv eliminovat situace, kdy pachatel trestného činu zůstane nesouzen a nepotrestán. Shodným obsahovým prvkem Úmluv je vymezení států,

jež jsou povinny přijmout potřebná opatření k založení své jurisdikce, tedy států povinných k trestnímu stíhání a potrestání pachatelů. Haagská úmluva vymezuje okruh těchto států principem teritoriality, Newyorská úmluva o zabránění a trestání trestných činů proti osobám požívajícím mezinárodní ochrany včetně diplomatických zástupců (1973) jej rozšiřuje principem personaly a ochrany, Mezinárodní úmluva proti braní rukojmí (1979) potom o princip pasivní personaly. Římská úmluva (1988) vymezuje okruh států s primární jurisdikcí obligatorně principem teritoriality a personaly, fakultativně potom principem pasivní personaly a ochrany. S menšími odlišnostmi je toto vymezení použito ve všech následně přijatých úmluvách. Všechny smlouvy počínaje Haagskou úmluvou zakládají subsidiárně univerzální jurisdikce státu vždy, když nepřistoupí k extradici.

V tomto kontextu bývá někdy diskutován jako nedostatek zmíněných úmluv nezavedení univerzální jurisdikce jako obligatorního principu, tedy že každá smluvní strana by měla možnost, resp. povinnost stíhat a potrestat pachatele teroristických činů. Avšak historie je našim svědkem¹²⁷, že v případě teroristických útoků může dojít k situaci, kdy dva nebo i více států mají zájem na potrestání provinilců. Vyřešit tento problém by se dalo zahrnutím teroristických činů pod zločiny obsažené ve statutu Mezinárodního trestního soudu, čímž by se rozhodně zvýšila i efektivita protiteroristických instrumentů.¹²⁸ Ostatně některé státy se o zařazení neúspěšně pokoušely, avšak byly vyargumentovány chybějící obecnou a závaznou definicí teroristických činů. Tato argumentace je do určité míry pochopitelná. Jak mohu stíhat a trestat pachatele teroristického činu, když ani není zřejmé, jaká jednání lze pod terorismus zahrnout. Na druhou stranu se však domnívám, že ať již bude přijata sebelepší a sebedokonalejší definice, nikdy nedokáže postihnout všechna teroristická jednání. Proto se sám za sebe přikláním k zařazení variantě naznačené výše, spočívající v zařazení teroristického činu pod jurisdikci MTS. Co je trestný čin, nechť prozatím stanoví stávající sektorové úmluvy.

Konečně za třetí, společným znakem zkoumaných instrumentů jsou závazky států k poměrně široké spolupráci a právní pomoci v souvislosti s předcházením a potíráním terorismu s mezinárodním prvkem. V zásadě můžeme shrnout, že s každou další smlouvou je spolupráce prohlubována, postupně zahrne např. instituty předběžného zajištění pachatele nebo předběžné šetření a sdílení určitých informací. Důraz na přijetí preventivních opatření k zabránění trestných jednání, nastíněný již Montrealskou úmluvou (1971), se projevuje

¹²⁷ Příkladem může být spor Itálie a USA o osud palestinských únosců lodi Achille Lauro.

¹²⁸ Srov. ŠTURMA, P.: *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*, Karolinum, Praha, 2002, str. 71.

v největší míře u kategorie Smluv usilujících o kontrolu a eliminaci prostředků (vysoce nebezpečných látek) zneužívaných při teroristických činech, což ostatně vyplývá z mimořádného nebezpečí trestných jednání v těchto dokumentech popsaných.

Celkem 16 univerzálních instrumentů, resp. 11 úmluv, 4 novelizující a doplňující Protokoly a jedna rozsáhlá revize Vídeňské úmluvy (2005), společně s dalšími právními nástroji, které nejsou předmětem této práce (rezoluce, doporučení, stanoviska), tvoří relativně účinný systém pro předcházení a potírání terorismu s mezinárodním prvkem. Přesto, prakticky každý z nich vykazuje určité nedostatky, které jsem nastínil již v textu pojednávajícím o té které Úmluvě. Obecně lze vytknout např. nezakotvení konkrétních sankcí postihujících stát, jenž neplní smluvně převzaté závazky a nevytvoření kontrolních mechanismů dohlížejících na jejich plnění a ukládajících sankce. Buďme však realisté, dosažení konsensu v těchto otázkách na půdě OSN je prakticky nemožné. Jako největší problém však považuji neexistenci obecně závazné definice teroristického činu. Řešení bych viděl v přijetí Komplexní úmluvy proti mezinárodnímu terorismu, která obsahuje asi nejucelenější vymezení pojmu. Zakotvení takovéto definice by nejen jasně definovalo teroristický čin, ale zároveň by vzalo argumentaci těm státům, které odkazem na nevymezení pojmu brání dalším jednáním a přijetí dalších protiteroristických nástrojů.

3.3. Právní instrumenty přijaté na půdě Rady Evropy

Právní nástroje určené pro potlačování terorismu samozřejmě nevznikají pouze na půdě mezinárodního společenství, ale jsou přijímány rovněž na úrovni regionálních mezinárodních organizací stejně jako na úrovni jednotlivých států světa. K nejpłodnějším organizacím v této oblasti řadíme vedle rychle se rozvíjející Evropské Unie také Radu Evropy,¹²⁹ která ve srovnání s ostatními regionálními organizacemi vytvořila poměrně komplexní, byť ne vždy efektivní systém instrumentů pro předcházení a potírání teroristických činů¹³⁰ sestávající se z mezinárodních úmluv, ale i rezolucí, deklarácí a doporučení Parlamentního shromáždění, usnesení Výboru ministrů a dalších právních aktů. Předmětem této práce však budou pouze mezinárodní protiteroristické smlouvy Rady Evropy.

¹²⁹ Rada Evropy [Council of Europe], založená v roce 1949, je nejstarší evropská mezivládní mezinárodní organizace se sídlem ve Štrasburku sdružující 47 států Evropy včetně ČR (všechny kromě Běloruska a Vatikánu), jejímž cílem je dosažení větší jednoty členů k uskutečnění ideálů a zásad jim společným, čímž se rozumí především ochrana lidských práv a základních svobod, podpora demokracie a rozvoj právního státu.

¹³⁰ Srov. např. BÍLKOVÁ, V.: Boj proti terorismu a Rada Evropy, *Trestněprávní revue*, 2003, č. 3, str. 69-73.

3.3.1. Evropská úmluva o potlačování terorismu (Evropská úmluva 1977)¹³¹ představuje druhou nejstarší protiteroristickou regionální úmluvu v historii lidstva¹³², jejíž přijetí znamenalo v tehdejší době obrovský úspěch.

Ačkoli Evropská úmluva obsahuje závazek k potlačování terorismu již ve svém názvu, kromě preambule se s tímto pojmem nikde v textu dokumentu nesetkáme. Instrument si klade za cíl zajistit, aby žádný z pachatelů Úmluvou popsáných jednání neuniknul spravedlnosti. Proto zavádí mezi smluvními stranami institut extradice a v čl. 1 vymezuje trestné činy, které nebudou pro její účely považovány za politické, a to jednak pomocí chráněného objektu odkazem na jednání stíhatelná Haagskou a Montrealskou úmluvou, jednak demonstrativním výčtem dalších trestných činů, mezi něž se řadí útok na život, tělesnou integritu nebo svobodu osob požívajících mezinárodní ochrany, včetně diplomatických zástupců; únos braní rukojmí nebo svévolné zadržování; použití bomb, granátů, raket, automatických střelných zbraní nebo dopisů a balíků s výbušnou náplní, pokud jejich použití představuje hrozbu pro osoby. Trestný je rovněž pokus o výše uvedená jednání, spolupachatelství nebo účastenství ve formě pomoci (čl. 1). Mezi trestné činy však mohou být zařazena i další jednání, která se smluvní strana rozhodne nepovažovat pro účely vydávání za politické a které jsou namířeny proti životu, tělesné integritě, svobodě osob nebo proti jejich majetku (čl. 2). Nadto ještě podotýkám znění čl. 3, které konstatuje změnu všech extradičních úmluv sjednaných mezi smluvními stranami RE, a to v rozsahu, v němž odporují ustanovením Evropské úmluvy.

Často diskutované ujednání instrumentu představuje znění čl. 5 zakotvující tzv. francouzskou klauzuli, umožňující státu nevydat pachatele trestných jednání Úmluvou popsáných, domnívá-li se, že účelem vydání je stíhat či potrestat takovouto osobu pro některý z diskriminačních důvodů. Ačkoli úmysl autorů textu majících na zřeteli zajištění vysokého stupně ochrany lidských práv a svobod je velmi ušlechtilý, nelze vyloučit možnost zneužití této klauzule k zabránění stíhání a spravedlivého potrestání provinilců.

Evropská úmluva je vybudována na principu *aut dedere aut judicare* (čl. 6), ovšem na rozdíl od protiteroristických úmluv přijatých na univerzální úrovni, formulace zde obsažená zavazuje stát stíhat pachatele pouze tehdy, pokud se on nachází na území tohoto státu a ten jej nevydá do státu, jenž podal žádost o vydání. Potom je povinen předložit věc svým příslušným orgánům (čl. 7). Pokud by tedy došlo k situaci, kdy pachatel se nachází na území smluvní

¹³¹ [European Convention on the Suppression of Terrorism], byla přijata 27. ledna 1977 ve Štrasburku, v platnost vstoupila 4. srpna 1978, pro ČSFR potom 15. července 1992, publikována jako sdělení FMZV č. 552/1992 Sb., pro ČR vstoupila v platnost 1. ledna 1993.

¹³² Starším dokumentem je pouze Úmluva Organizace amerických států o předcházení a trestání teroristických činů, které mají podobu trestných činů proti osobám, popř. s těmito činy souvisejícího vydírání, a vyvolávají mezinárodní důsledky.

strany, avšak žádný stát o jeho vydání nepožádal, nemusí v intencích Úmluvy tato smluvní strana vést pachatele k odpovědnosti (např. protože nemá zájem na jeho potrestání). Z tohoto důvodu nepovažují znění článku za příliš šťastné.

Dokument zavazuje státy k spolupráci při poskytování právní pomoci v co nejširší míře (čl. 8) a zdůrazňuje, že o provádění Evropské úmluvy bude pravidelně informován Evropský výbor pro problémy kriminality RE (čl. 9).

Nejproblematictější ustanovením Evropské úmluvy je ovšem znění čl. 13, který umožňuje státům si při jejím podpisu nebo ratifikaci vyhradit právo odmítnout vydání pachatele pro trestná jednání vymezená v čl. 1, avšak považovaná daným státem za politické činy. V zásadě záleží plně na úvaze a diskreční pravomoci států určité jednání zahrnout či nezahrnout mezi jednání politicky motivovaná.¹³³ Mám za to, že diskutované ustanovení je tak schopné v konkrétním případě zabránit efektivnímu dosažení základního cíle Úmluvy, tedy zajištění stíhání a potrestání každého pachatele popsanych trestných jednání. Výhrada byla totiž učiněna ze strany celkem šestnácti smluvních stran.

Jak jsem již uvedl, přestože Evropská úmluva představovala v 70. letech minulého století jeden z nejkompexnějších protiteroristických nástrojů, dnes se jedná o instrument poněkud zastaralý, někteří autoři se nebojí použít výrazu mrtvý. Vzhledem k nedostatkům uvedeným výše v textu (neadekvátní vymezení teroristického činu opomíjející subjektivní stránku jednání, problematická francouzská klauzule - čl. 5, neexistence obecné povinnosti judicare ve formulaci čl. 6, především však znění čl. 13) nelze s tímto nesouhlasit. Ostatně na tyto nedostatky poukázala jak odborná veřejnost, tak samotná RE¹³⁴, která přistoupila k revizi Evropské úmluvy, když tímto úkolem byla pověřena Multidisciplinární skupina pro mezinárodní protiteroristickou akci (GMT).¹³⁵ Jednání skupiny byla doprovázena řadou komplikací, přesto nakonec GMT předložila finální text pozměňujícího návrhu Evropské úmluvy, který podpořilo jak PS RE, tak Výbor ministrů. Text byl posléze podepsán zástupci členských států RE jako níže uvedený dokument.

¹³³ Srov. BÍLKOVÁ, V.: Boj proti terorismu a Rada Evropy, *Trestněprávní revue*, 2003, č. 3, str. 69-73.

¹³⁴ GUILLAUME, G.: Terrorisme et droit international. In: *Recueil des Cours de l' A.D.I.*, vol. 215, 1989-III, str. 357-358; doporučení Parlamentního shromáždění RE č. 1170 (1991) O posílení Evropské úmluvy o potlačování terorismu; rezoluce PS RE č. 1132 (1997) O organizaci parlamentní konference k posílení demokratických systémů v Evropě a spolupráce v boji proti terorismu; doporučení PS RE č. 1426 (1999) Evropská demokracie tváří v tvář terorismu, které přímo vyzývá k revizi Evropské úmluvy.

¹³⁵ [Groupe multidisciplinaire sur l'action international contre le terrorisme], mandát této skupiny byl stanoven rozhodnutím č. 7 stálých zástupců ministrů (září 2001) a rezolucí č. 1 přijatou na 24. zasedání ministrů spravedlnosti států RE (říjen 2001), přičemž hlavním úkolem bylo odstranění problematického čl. 13 a zavedení nových skutkových podstat trestných činů.

3.3.2. Protokol pozměňující Evropskou úmluvu o potlačování terorismu (Protokol 2003)¹³⁶ provádí přímou novelizaci jednotlivých ustanovení Evropské úmluvy. Protokol nepředkládá obecnou definici teroristického činu, pouze rozšiřuje stávající ustanovení o nové skutkové podstaty o činy postižitelné podle osmi protiteroristických úmluv přijatých na půdě OSN¹³⁷, a také činí trestnými účastenství ve formě organizátorství a návodu k výše uvedeným činům¹³⁸. Předkládané řešení nepovažuji za příliš efektivní, protože pouhý odkaz na protiteroristické instrumenty OSN staví RE do pozice druhořadé mezinárodní organizace bojující proti terorismu, která bude z tohoto úhlu pohledu pouze reagovat na pokrok dosažený na úrovni OSN.

Za velmi rozporuplné považuji novelizované znění čl. 5. Ačkoli v původním návrhu zazněly hlasy k omezení francouzské klauzule, konečná podoba ustanovení „*nejenom neomezuje, ale do jisté míry ještě rozšiřuje možnosti smluvních států odmítnout vydání pachatele*“¹³⁹ pro případy, kdy takovéto osobě hrozí mučení, trest smrti nebo doživotního odnětí svobody bez jakékoli možnosti propuštění v systémech, jenž trest smrti nedovolují. Pokud jde o trest smrti a mučení, nemám námitek, ovšem doživotní vězení považuji za přiměřený trest, jsou-li vzhledem k závažnosti teroristického činu pro jeho udělení předpoklady. V tomto směru je Protokol přespříliš shovívavý. Navíc možnost jeho zneužití rozhodně nebyla odstraněna.

Jako mnohem závažnější, ba přímo fatální nedostatek potom shledávám pozměněné znění čl. 13 (nově jako čl. 16). Hlavním úkolem skupiny GMT bylo předložit takovou úpravu, která by vylučovala možnost států činit výhrady k činům, pro účely extradice nepovažovaným za politické. Na straně jedné čl. 16 sice „*omezuje právo států přijímat ke smlouvě výhrady týkající se depolitizace trestných činů, když ruší všechny výhrady učiněné v minulosti, u nových výhrad časově limituje platnost na dobu tří let (s možností prodloužení), výslovně*

¹³⁶ [Protocol amending the European Convention on the Suppression of Terrorism], byl přijat 15. května 2003 ve Štrasburku, vstup Protokolu v platnost, je podmíněn jeho ratifikací všemi smluvními stranami Evropské úmluvy. Dosud tak neučinilo 13 států včetně ČR, která jej pouze podepsala 27. listopadu 2007.

¹³⁷ Vedle Haagské a Montrealské úmluvy tak půjde o Úmluvu o zabránění a trestání trestných činů proti osobám požívajícím mezinárodní ochrany včetně diplomatických zástupců (Newyorská úmluva, 1973), Úmluvu o fyzické ochraně jaderných materiálů (Vídeňská úmluva, 1979), Mezinárodní úmluvu proti braní rukojmí (Newyorská úmluva, 1980), Protokol o potlačování protiprávních činů násilí na letištích sloužících mezinárodnímu civilnímu letectví (1988), Úmluvu o potlačení protiprávních činů proti bezpečnosti námořní plavby (Římská úmluva, 1988), Protokol o potlačení nezákonných činů proti bezpečnosti pevně ukotvených plošin v pevninské mělčině (1988), Mezinárodní úmluvu o potlačování teroristických bombových útoků (Newyorská úmluva, 1997) a Mezinárodní úmluvu o potlačování financování terorismu (Newyorská úmluva, 1999). Nadto zde můžeme zařadit rovněž Mezinárodní úmluvu o potlačování činů jaderného terorismu (Newyorská úmluva, 2005) přijatou až po podpisu Protokolu.

¹³⁸ Evropská úmluva v původním znění již trestá pokus, spolupachatelství a pomoc na teroristických činech.

¹³⁹ ŠTURMA, P.: K přijetí protokolu pozměňujícího Evropskou úmluvu o potlačování terorismu, *Evropské právo*, 2003, č. 10, str. 1-6.

nařizuje státům posuzovat uplatnění výhrad případ od případu a zdůrazňuje význam principu *aut dedere aut judicare* v tomto kontextu, na straně druhé ovšem úprava, je-li vykládána v souvislosti s pozměněným čl. 1 Protokolu, totéž právo oproti dřívějšímu stavu rozšiřuje, neboť dovoluje státům činit výhrady vůči většímu počtu trestných činů¹⁴⁰, dokonce i vůči trestným jednáním postižitelnými univerzálními úmluvami OSN, jmenovitě Mezinárodní úmluvou o potlačování teroristických bombových útoků (1997), Mezinárodní úmluvou o potlačování financování terorismu (1999) a Mezinárodní úmluvou o potlačování činů jaderného terorismu (2005). Tyto nejdůležitější protiteroristické instrumenty navíc výslovně zakazují označit tato jednání za politické činy a z tohoto důvodu znemožnit vydání pachatele.

Díky tohoto počínu znamená Protokol nejen krok zpět na cestě k účinnému potlačování terorismu, ale vzhledem ke skutečnosti, že všechny členské státy RE jsou zároveň členy OSN a většina z nich podepsala nebo ratifikovala univerzální instrumenty na zdejší půdě přijaté, lze v kontextu principu *lex posterior derogat legi priori*¹⁴¹ a *principu lex specialis derogat legi generali*^{142,143} shledat ustanovení čl. 16 v rozporu s dříve přijatými instrumenty OSN (1997, 1999). Členové RE, kteří jsou vázáni těmito přísnějšími mnohostrannými úmluvami, by se v případě využití čl. 16 a učinění výhrady, mohli dostat do poměrně složitého právního i politického sporu. Ostatně vznik konfliktů dokument asi předpovídá, když velmi podrobně a možná i dosti komplikovaně upravuje problematiku řešení sporů.

Pozitivní novum pak představuje vytvoření Konference států proti terorismu (COSTER), expertního orgánu složeného ze zástupců členských států, jehož úkolem je především zajištění účinného využití a plnění Evropské úmluvy v intencích Protokolu včetně zajišťování jakýchkoliv problémů v ní obsažených v úzké spolupráci s Evropským výborem pro trestní problematiku (CDPC), dále potom posuzování výhrad k Úmluvě a výměna informací souvisejících s bojem s terorismem (čl. 17). Dalším kladem Protokolu je snaha o vytvoření flexibilního režimu pro přijímání novelizací, kdy k aktualizaci seznamu smluv OSN

¹⁴⁰ BÍLKOVÁ, V.: Nové regionální protiteroristické smluvní instrumenty přijaté po 11. září 2001, *Mezinárodní politika*, 2003, č. 8, str. 15-17.

¹⁴¹ Bude se jednat především o vztah dřívějších Úmluv OSN (1997, 1999) a později přijatého Protokolu (2003).

¹⁴² Přičemž bližší analýzou lze Protokol shledat jako úmluvu obecného charakteru a naopak instrumenty OSN jako Úmluvy k němu speciální.

¹⁴³ Půjde o poměrně složitou situaci nastalou střetem smluv se stejným předmětem úpravy. K vyřešení konfliktu se využije úprava čl. 41 Vídeňské úmluvy o smluvním právu (1969), který stanoví, že dvě nebo více stran jedné mnohostranné smlouvy mohou uzavřít dohodu pozměňující smlouvu pouze ve svých vzájemných vztazích, jestliže: a) smlouva připouští možnost takové změny; b) smlouva takovou změnu nezakazuje a změna není na újmu ani výkonu práv plynoucích ze smlouvy druhým stranám, ani na újmu plnění jejich závazků; a zároveň se nedotýká ustanovení, jehož změna je neslučitelná s řádným plněním předmětu a účelu smlouvy jako celku. Úmluvy OSN nejenže možnost takovéto změny nepřipouští, ale přímo je zakazuje.

(čl. 1 odst. 1) již nebude zapotřebí zdlouhavý proces pozměňujících Protokolů, ale postačí souhlas Výboru ministrů doplněný konsensem členských států RE dle metody opting-out.

Z rozboru textu jasně vyplývá, že nedostatky Protokolu předčí klady, které přináší. Toho si byla vědoma již česká delegace v GTM a český zástupce ve Výboru ministrů, kteří vyslovili proti návrhu Protokolu zásadní výhrady. ČR potom vedle dalších členských států RE dosud dokument neratifikovala. Vzhledem ke skutečnosti, že Protokol Úmluvu nedoplňuje, nýbrž novelizuje, vyžaduje se pro jeho vstup v platnost ratifikace ze strany všech smluvních stran původní Evropské úmluvy¹⁴⁴ (čl. 18). Dokud se tak nestane, resp. jestli vůbec kdy, Evropská úmluva je v platnosti ve svém původním znění.¹⁴⁵

Vzhledem k výše uvedeným nedostatkům lze jen pochybovat o efektivní změně již zastaralé Evropské úmluvy. Nadto se domnívám, že rozhodně nelze hovořit o splnění základního cíle revize Evropské úmluvy, tedy ve vytvoření, resp. přetvoření Úmluvy v moderní a vysoce účinný právní nástroj reflektující nové hrozby terorismu s mezinárodním prvkem.

3.3.3. Úmluva Rady Evropy o předcházení terorismu (ÚREoPT, 2005)¹⁴⁶ vypracovaná Výborem expertů pro terorismus (CODEXTER)¹⁴⁷, představuje společně s Úmluvou RE o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu (2005) nejnovější právní protiteroristické úmluvy této mezinárodní organizace. Smyslem instrumentu je snaha o zvýšení úsilí smluvních stran při předcházení terorismu a zamezení jeho negativním dopadům na lidská práva, zejm. na právo na život, přičemž tohoto má být dosaženo jak opatřeními přijímanými na národní úrovni, tak prostřednictvím mezinárodní spolupráce. Přitom mají být brány v potaz mezi smluvními stranami již uzavřené mnohostranné a dvoustranné smlouvy (čl. 2). Vnitrostátní opatření se státy zavazují zavést především v oblasti vzdělávání příslušných orgánů, výměny informací a zvyšování povědomí veřejnosti o teroristických hrozbách, dále se zavazují zavést prvky vedoucí ke zdokonalení fyzické ochrany osob a zařízení, včetně školení a zlepšení koordinačních plánů pro nouzové stavy (čl. 3). Z tohoto úhlu pohledu je dokument pokrokový, protože klade mimořádný důraz

¹⁴⁴ Protokol dosud neratifikovalo vedle ČR dalších 12 států

¹⁴⁵ Blíže k rozboru Protokolu např. BÍLKOVÁ, V.: Nové regionální protiteroristické smluvní instrumenty přijaté po 11. září 2001, *Mezinárodní politika*, 2003, č. 8, str. 15-17; ŠTURMA, P.: K přijetí protokolu pozměňujícího Evropskou úmluvu o potlačování terorismu, *Evropské právo*, 2003, č. 10, str. 1-6.

¹⁴⁶ [Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism], byla přijata 16. května 2005 na summitu RE ve Varšavě, v platnost vstoupila 1. června 2007, ČR dokument zatím nepodepsala.

¹⁴⁷ [Committee of Experts on Terrorism], CODEXTER je mezivládní expertní výbor odborníků, který v roce 2003 nahradil Multidisciplinární skupinu pro mezinárodní protiteroristickou akci a jehož úkolem je koordinovat realizaci opatření Rady Evropy v boji proti terorismu.

na prevenci ve specifických oborech lidské činnosti. Většina jeho ustanovení má však represivní charakter.

ÚREoPT nepřináší obecnou definici teroristického činu, podobně jako Protokol pozměňující EÚPT pouze odkazuje na trestná jednání vymezená v mnohostranných úmluvách přijatých na půdě OSN a uvedených v Dodatku¹⁴⁸ (čl. 1). Vedle toho zakotvuje nové skutkové podstaty trestných jednání, jimiž se rozumí veřejné podněcování ke spáchání teroristického činu (čl. 5), nábor pro terorismus (čl. 6) a výcvik k terorismu (čl. 7), jsou-li spáchány protiprávně a úmyslně. K založení trestní odpovědnosti pachatele přitom není nutné, aby byl teroristický akt skutečně spáchán (čl. 8). Stejně trestné je rovněž spolupachatelství a účastenství ve formě organizátorství a pomoci na činech uvedených v čl. 5 až 7 a pokus o činy uvedené v čl. 6 a 7. ÚREoPT zavazuje státy ke kriminalizaci výše popsaných trestných činů nebo jejich vývojových stádiích a stanovit za tyto účinné, přiměřené a odstrašující tresty (čl. 11). Nový prvek představuje zavedení odpovědnosti PO, která může být občanskoprávní, správní nebo trestněprávní (čl. 10). Pro postih PO se připouštějí i jiné než trestní sankce, včetně peněžitých sankcí.

Dokument poskytuje vysoký stupeň ochrany lidských práv a svobod – zavedení a provádění kriminalizace činů musí být v souladu s lidsko-právními závazky dle mezinárodního práva, zejm. Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod (1950) a Mezinárodním paktem o občanských a politických právech (1966). Přitom je zdůrazněn princip proporcionality, jde-li o legitimitu cíle a jeho nezbytnost v demokratické společnosti a vyloučeno svévolné, diskriminační nebo rasistické zacházení (čl. 12).¹⁴⁹ ÚREoPT obsahuje také ustanovení týkající se ochrany a odškodnění obětí teroristických činů (čl. 13). Rovněž zavazuje státy k vzájemné spolupráci při poskytování právní pomoci, při vyšetřování a trestním řízení (čl. 15, 17).

Úmluva jako první protiteroristický dokument přijatý na úrovni RE zavazuje státy přijmout nezbytná opatření k založení své jurisdikce, přičemž je zřejmé, že předmětné ustanovení je inspirováno příslušnými články univerzálních úmluv OSN, když okruh států s primární jurisdikcí vymezuje obligatorně principem teritoriality a personality, fakultativně principem pasivní personality a ochrany. Každý stát je potom povinen založit svou jurisdikci, jestliže se domnělý pachatel nachází na jeho území a nebyl vydán státu s primární jurisdikcí

¹⁴⁸ Příloha obsahuje seznam 11 univerzálních úmluv OSN, tedy všechny dokumenty uvedené v kapitole 3.2. této práce, kromě Tokijské úmluvy a Úmluvy o označování plastických tržavin pro účely detekce, jelikož tyto právní nástroje neobsahují žádné skutkové podstaty trestných činů.

¹⁴⁹ Blíže např. Šturma, P.: Problémy nových mezinárodních smluv proti terorismu: mezi universalismem OSN a regionalismem Rady Evropy, Legal Aspects of Counter-Terrorism/ Právní aspekty boje proti terorismu, Univerzita Karlova v Praze, Informační středisko pro otázky boje proti terorismu, 2005, str. 205-207.

(čl. 14), pro tyto případy musí celou věc v intencích principu *aut dedere aut judicare* předložit svým příslušným orgánům ke stíhání a spravedlivému potrestání této osoby (čl. 18). Na rozdíl od Evropské úmluvy formulace tohoto ustanovení nevzbuzuje pochyby o tom, že povinnost *judicare* je obligatorní, ať již o vydání pachatele jiný stát požádal či nikoli.

ÚREoPT dále upravuje podmínky vydávání pachatelů (čl. 19), a podobně jako Protokol pozměňující EÚPT vymezuje až příliš široce okruh diskriminačních důvodů, pro které má stát možnost odmítnout žádost o vydání nebo žádost o právní pomoc (čl. 21).

Za rozporuplné považují znění čl. 20. Ten, inspirovan ustanoveními Mezinárodní úmluvy o potlačování teroristických bombových útoků (čl. 11) a Mezinárodní úmluva o potlačování financování terorismu (čl. 14), ve svém prvním odstavci konstatuje, že žádný z trestných činů uvedených v čl. 5 až 7 a 9 nebude pro účely extradice nebo právní pomoci považován za politický akt. Proto nelze politickými důvody činu ospravedlnit odmítnutí žádosti o vydání pachatele nebo o poskytnutí právní pomoci. Vzápětí však ve svém druhém odstavci opravňuje státy při podpisu nebo ratifikaci dokumentu vyloučit použití prvního odstavce, jde-li o extradici pro trestný čin v Úmluvě uvedený. Ačkoli je dále použití výhrad všemožně omezováno, autoři textu se dopouštějí stejné chyby jako při tvorbě Protokolu pozměňujícího EÚPT, když znění tohoto článku může znamenat rozpor s dříve přijatými mnohostrannými úmluvami OSN, které takovouto výhradu zakazují¹⁵⁰.

Za pozornost stojí ustanovení čl. 26, které vymezuje účinky úmluvy, když konstatuje, že ÚREoPT nenahrazuje, nýbrž pouze doplňuje stávající mnohostranné a dvoustranné smlouvy uzavřené mezi členy RE, poskytuje jim oprávnění uzavřít nové dvou či vícestranné dohody za účelem doplnění nebo posílení ustanovení Úmluvy nebo k usnadnění aplikace zásad v ní obsažených a konečně umožňuje těm členům RE, kteří jsou zároveň členskými státy EU, regulovat záležitosti spadající do pravomoci EU samostatně, nikoli však v rozporu se zněním Úmluvy (čl. 26 odst. 3).¹⁵¹

ÚREoPT volí jistě komplexnější postup a prostředky pro boj s terorismem, než Protokol pozměňující EÚPT, zavazuje státy kriminalizovat nové a aktuální skutkové podstaty trestných činů a vůbec v mnohém reflektuje současnou situaci ve světě, klade mimořádný důraz na prevenci a zakotvuje pružný systém aktualizací úmluv OSN uvedených v Dodatku (čl. 28)¹⁵². Ovšem nepřináší obecnou definici teroristického činu, a jak vyplývá z Důvodové

¹⁵⁰ Podrobně se k problému vyjadřují v subkapitole 3.3.2., str. 65-66.

¹⁵¹ Text ÚREoPT, včetně Důvodové zprávy dostupný na <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/196.htm>

¹⁵² Ostatně k aktualizaci Dodatku již došlo, když jeho změnu, která proběhla v souvislosti s přijetím Mezinárodní úmluvy o potlačování činů jaderného terorismu (2005) na půdě OSN, přijal Výbor ministrů na své 1034. schůzi (11. září 2008) a změna vstoupila v platnost dnem 13. září 2009 v souladu s článkem 28 Úmluvy.

zprávy, ani o ni neusiluje. Je to však znění čl. 20 odst. 2 znamenající vážný nedostatek, který v případě využití článku může vyvolat složitý právní spor. O to více se jeví zakotvení ustanovení o možnosti uplatnit výhradu politického trestného činu jako nadbytečné, vzhledem k dostatečným zárukám ochrany lidských práv a svobod, které Úmluva zaručuje. Přesto, uplatnění výhrady je právem, nikoli povinností státu a k situaci nastíněné v kapitole 3.2.2. proto vůbec nemusí dojít.

3.3.4. Úmluva Rady Evropy o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu (ÚREoFT, 2005)¹⁵³ byla stejně jako předchozí dokument vypracována na půdě CODEXTERu. Výbor byl původně pověřen pouze novelizací Úmluvy o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu¹⁵⁴, která usiluje o zakotvení souboru předpisů upravujících trestní řízení, které předchází vynesení rozhodnutí o propadnutí nástrojů trestné činnosti a jeho provedení a dále o zavedení účinného mechanismu mezinárodní spolupráce směřujícím k odnětí nástrojů pachatelům trestných jednání a zabavení výnosů z takovýchto činů. Nakonec však CODEXTER upustil od vypracování novelizujícího Protokolu a předložil ucelený návrh nové úmluvy. Vedle jej k tomu kromě skutečnosti změny chápání hrozby, kterou praní špinavých peněz představuje, stejně jako způsobu jejího odstranění, také nárůst případů této kriminality a nutnost přijetí nových preventivních opatření především v oblasti financování terorismu.

Hlavním cílem ÚREoFT je zavedení účinného systému preventivních a represivních opatření napříč smluvními státy RE sloužícímu k získávání informací, identifikaci a zabavení prostředků určených k financování teroristických aktivit, přičemž dokument si dobře uvědomuje skutečnost, že tyto prostředky nejsou získávány pouze trestnou činností, ale často pocházejí ze zcela legálních aktivit. Vedle toho si Úmluva klade za cíl zabránit pronikání vypraných peněz na legitimní trhy, kde mohou přispívat k destabilizaci národních ekonomik.

ÚREoFT nepřináší ucelenou definici teroristického činu, ale volí jinou strategii, když úvodní ustanovení, které definuje pro účely Úmluvy některé pojmy, vymezuje financování terorismu jako činy uvedené v čl. 2 Mezinárodní úmluvy o potlačování terorismu (1999). Tímto se však RE, podobně jako v dřívějších protiteroristických úmluvách vzdává role aktivního hybatele, pokud jde o předložení komplexní definice pojmu a reaguje na vývoj a pokrok dosažený na půdě OSN. Nemyslím si, že toto řešení je nejméně adekvátní.

¹⁵³ [Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism], byla přijata 16. května 2005 ve Varšavě, v platnost vstoupila 1. května 2008, ČR Úmluva zatím nepodepsala.

¹⁵⁴ [Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime], byla přijata 8. listopadu 1990 ve Štrasburku, v platnost vstoupila 1. září 1993, pro ČR potom 1. března 1997, publikována jako sdělení MZV č. 33/1997 Sb.

Instrument zavazuje státy přijmout celou řadu preventivních a represivních opatření na vnitrostátní i mezinárodní úrovni (čl. 2). Na vnitrostátní úrovni půjde především vytvoření účinných právních předpisů umožňujících zjištění, vysledování, zajištění a zabavení prostředků a výnosů určených k financování terorismu nebo majetků, jehož hodnota odpovídá těmto prostředkům (čl. 3) a umožňujících zmrazení, zajištění a zabavení také prostředků získaných z legálních, pololegálních zdrojů nebo jinak v legální zdroje přeměněné (čl. 5) a minimalizovat riziko rozplynutí těchto aktiv (čl. 6). Jedná se také o předpisy a opatření opravňující soud či jiný příslušný orgán státu k přístupu k bankovním, finančním nebo obchodním záznamům za účelem provádění identifikace a ověření totožnosti klienta, zjištění totožnosti skutečných vlastníků prostředků, monitorování a získávání zpráv o podezřelých transakcích, přičemž finančním ústavům je zakázáno informovat klienta o probíhajícím vyšetřování. Státy se nemohou zdržet zavedení legislativních nebo jiných opatření z důvodu zachování bankovního tajemství (čl. 7, 13).

Smluvní strany jsou povinny kriminalizovat trestný čin praní špinavých peněz, kterým se rozumí:

„ – úmyslná přeměna nebo převod majetku při vědomí, že tento majetek představuje výnos, a za účelem utajení nebo zastření nezákonného původu majetku nebo pomoc jakékoliv osobě, která je zapojena do páčání tohoto činu, aby se vyhnula právním důsledkům své akce;
– úmyslné zatajení nebo zakrytí skutečné povahy, zdroje, umístění, nakládání, pohybu, práv nebo vlastnictví k majetku, s vědomím, že tento majetek je výnosem;
– s výhradou ústavních zásad a základních principů právního systému toho kterého státu také nabývání, držení nebo užívání majetku, při vědomí, v době přijetí, že takový majetek představuje výnos; nebo účast, sdružení či spolčení ke spáchání, pokus o spáchání, pomoc a usnadňování spáchání některého z výše uvedených trestných činů.“ Úmysl, vědomí nebo znalost, že se jde o výnos, může být dovozen z objektivních skutkových okolností (čl. 9). Protože špinavé peníze jsou prány většinou na úrovni obchodních společností a identifikace konkrétního pachatele, který se v rámci organizační struktury této PO činu dopustil, je velmi složitá, a přes jeho postih není vyloučena možnost, že obchodní subjekt bude v nezákonné činnosti dále pokračovat, zavádí Úmluva, podobně jako ÚREoPT odpovědnost PO (čl. 10).

Vedle opatření zavedených na vnitrostátní úrovni, zavazuje ÚREoFT státy přijmout rovněž taková opatření, která v co největší míře ulehčí mezinárodní spolupráci při vyšetřování a řízení souvisejících s identifikací a konfiskací prostředků určených pro financování terorismu. Půjde především o poskytování právní pomoci při vyřizování žádostí o informace o

bankovních účtech (čl. 17), žádostí o informace o bankovních transakcích a jejich sledování (čl. 18, 19) ale i povinnosti dožádané strany provést, za podmínek v Úmluvě uvedených, předběžných opatření spočívajících ve zmrazení nebo zabavení movitého či nemovitého majetku podezřelých osob pro účely trestního nebo jiného řízení, které probíhá ve státě o předběžné opatření žádajícím (čl. 21-27). Dokument vymezuje skutečnosti, pro které mohou státy odmítnout žádost o poskytnutí právní pomoci; žádosti tak nebude vyhověno, jestliže by provedení předběžného opatření bylo v rozporu se základními principy právního řádu dožádaného státu; byla by tím dotčena bezpečnost, svrchovanost nebo veřejný pořádek; není splněna podmínka oboustranné trestnosti apod. (čl. 28). Za významný počin tohoto ustanovení považují především zakotvení skutečnosti, vylučujícím možnost ospravedlnit trestný čin financování terorismu jeho označením za čin daňový nebo politický [čl. 28 odst. 1 písm. d) a e)].

Novum představuje závazek států vytvořit na národních úrovních systém finančních zpravodajských jednotek (Financial intelligence unit – FIU), jakožto orgánů hrajících zásadní roli v prevenci praní špinavých peněz a financování terorismu, a za tímto účelem jim poskytnout dostatečné finanční, lidské a technické zdroje a především účinná legislativní a jiná oprávnění (čl. 12). Úmluva také upravuje podmínky mezinárodní spolupráce FIU a konstatuje, že důvody pro odmítnutí žádosti se součinnosti těchto jednotek netýkají (čl. 46). Dokument zavádí kontrolní mechanismus, když stanoví, že Konference smluvních stran (COP) bude dohlížet na řádné provádění Úmluvy ze strany států (čl. 48).

ÚREoFT je, podobně jako ÚREoPT, otevřena k podpisu jak členským státům RE a státům k této organizaci přidruženým, tak i státům nečlenským, podíleli-li se na jeho přípravě, a rovněž EU. Úmluva opravňuje každý z těchto subjektů učinit při jejím podpisu nebo ratifikaci prohlášení či výhradu vylučující, zcela nebo částečně, platnost některého nebo některých taxativně vymezených ustanovení úmluvy (čl. 53). Ačkoli případné vyloučení některých ustanovení může v praxi při provádění instrumentu znamenat určité komplikace, žádné z těchto ustanovení se netýká podstatných bodů Úmluvy. A protože vznesení jiných výhrad je výslovně zakázáno (čl. 53 odst. 5) nemohou si státy vyhradit si právo odmítnout žádost o vydání pachatele, považují-li jeho jednání za politický čin. Oproti EÚPT (1997), Protokolu (2003) a ÚREoPT (2005) se tak autoři textu vyvarovali komplikacím, znesnadňující efektivitu této Úmluvy a zároveň možnému rozporu takového ustanovení s přísnějšími protiteroristickými instrumenty dříve přijatými na půdě OSN.^{155, 156}

¹⁵⁵ Blíže viz subkapitola 3.3.2.

¹⁵⁶ Text ÚREoFT dostupný na <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/198.htm>.

ÚREoFT představuje specifický dokument, který jako první mezinárodní smlouva zahrnuje a upravuje jak předcházení a potlačování praní peněz, tak i financování terorismu. Mimořádný důraz klade na prevenci, když si uvědomuje aktuální způsoby získávání finančních prostředků k financování terorismu z nelegálních i legálních zdrojů, a zavazuje státy přijmout celou řadu moderních a efektivních opatření umožňujících označení a monitoring podezřelých operací na finančních trzích, stejně jako zmrazení, kontrolu, zabavení a propadnutí aktiv teroristů, přičemž narušení těchto finančních transferů může výrazně znesnadnit, v ideálním případě dokonce zabránit konkrétní akci již ve fázi přípravy. Jako pozitivum můžeme uvést také skutečnost, že dokument při provádění prevence a represe financování terorismu zaručuje vysoký stupeň ochrany lidských práv a základních svobod jednotlivci, když mimo jiné zakotvuje řadu opravných prostředků proti Úmluvou vymezeným opatřením.¹⁵⁷

Společně s ÚREoPT tak ÚREoFT představuje základní stavební kámen budoucího efektivního systému instrumentů, přijatých na půdě RE, pro usnadnění mezinárodní spolupráce v prevenci a při potlačování teroristických činů za současného respektu a úctě k lidským právům. Zda se stanou opravdu účinnými a závaznými právními nástroji, však nezávisí pouze na úsilí RE, je zapotřebí také „uvést jednotlivé instrumenty v život“. V této souvislosti je třeba zmínit neochotu členských států učinit potřebné kroky. ÚREoPT podepsalo 43 států, ratifikována však byla pouze 23 z nich. ÚREoFT podepsalo 32 států a EU, k ratifikaci však přistoupilo pouze 17 států, většinou šlo o země střední a východní Evropy. Lze vysledovat, že některé členské státy RE namísto ratifikace těchto úmluv, přijímají „vnitrostátní legislativu, často zasahující do svobodného výkonu práv a svobod zaručených Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod. Hlavní představitelé RE¹⁵⁸ při mnoha příležitostech zdůrazňovali potřebu zajistit u všech přijímaných opatření plné respektování lidských práv. Konkrétní kritika byla směřována především na UK, především pro její účast na protiteroristické politice USA a snahu o prodloužení lhůty předběžného zadržení u podezřelých z terorismu.“¹⁵⁹

¹⁵⁷ Ostatně ÚREoFT, podobně jako ÚREoPT a Protokol pozměňující EÚPT, byly vypracovány v souladu s požadavky Směrnice Výboru ministrů RE o lidských právech a boji proti terorismu, která byla přijata 11. července 2002.

¹⁵⁸ Např. prohlášení bývalého generálního tajemníka RE Terry Davise v souvislosti s rezolucí č. 1634 (2008) PS RE, vyjadřující znepokojení nad navrhovaným zákonem UK zakotvujícím možnost uvalení 42-hodinové vazby na osoby podezřelé z teroristických útoků, dostupné na <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1354811&Site=DC&BackColorInternet>.

¹⁵⁹ SLAVÍKOVÁ, G.: Role Rady Evropy a jejích členských států v boji proti terorismu [online]. Informační systém MU, Bakalářská práce, MU – Fakulta sociálních studií, 2008, str. 29-30 [cit. 17. března 2010]. Dostupné na <http://is.muni.cz/th/183067/fss_b/>.

Jde-li o protiteroristické právní nástroje přijaté RE, představuje ÚREoFT zajímavý instrument, který kromě výše uvedeného demonstruje odhodlání této regionální mezinárodní organizace potírat činy terorismu s mezinárodním prvkem. V celosvětovém měřítku a ve srovnání s Mezinárodní úmluvou o potlačování financování terorismu (1999) však ÚREoFT nepřináší žádný přelomový institut. Ostatně již preambule dokumentu obsahující odkaz na protiteroristickou úmluvu OSN dává najevo, že tvůrci textu byly touto úmluvou (1999) v mnohém inspirováni, většina klíčových ustanovení pak byla buďto převzata nebo upravena pro evropské poměry. Jako příklad mohu uvést úpravu čl. 1 písm. h) ÚREoFT uvádějící, že za trestný čin financování terorismu se považuje takové jednání upravené v čl. 2 Úmluvy OSN (1999). Na druhou stranu úpravu v oblasti jak přijímaných vnitrostátních opatření, tak těch zavedených na mezinárodní úrovni považuji za podrobněji a účinněji vymezenou v ÚREoFT, což lze provést především díky relativní podobnosti právních řádů členských států. Jako velký úspěch považuji rovněž vytvoření FIU a poměrně účinného kontrolního mechanismu instrumentu.

4. ZÁVĚR

Hlavním cílem této diplomové práce bylo předložit ucelený přehled nejdůležitějších hmotněprávních mnohostranných protiteroristických úmluv přijatých na půdě OSN a RE, využívaných pro předcházení a potírání terorismu s mezinárodním prvkem. Základním úkolem bylo zhodnotit efektivitu, význam a přínos zkoumaných dokumentů na straně jedné a poukázat na hlavní nedostatky a slabá místa na straně druhé.

Výše v textu bylo poměrně důkladně rozebráno celkem 16 protiteroristických mnohostranných úmluv OSN, resp. 11 úmluv, 4 novelizující a doplňující Protokoly a jedna rozsáhlá revize Vídeňské úmluvy (2005). Ačkoli v zásadě každý dokument vykazuje určité nedostatky, společně s dalšími právními nástroji, které nejsou předmětem této práce (rezoluce, doporučení, stanoviska), vytvářejí tyto instrumenty relativně účinný systém právních nástrojů pro předcházení a postih činů terorismu s mezinárodním prvkem. Co rozumím pod pojmem „relativně účinný systém“ se pokouším nastínit v subkapitole 3.2.6.

Dále byly předloženy 4 protiteroristické mezinárodní úmluvy přijaté na půdě Rady Evropy, resp. 3 úmluvy a jeden pozměňující Protokol. Na tomto místě považuji za nezbytné zdůraznit, že sekundárním cílem této práce bylo potvrdit nebo naopak vyvrátit hypotézu, která předpokládala větší účinnost instrumentů Rady Evropy vzhledem k tomu, že členské státy jsou založeny na stejných demokratických hodnotách a účtě k lidským právům a svobodám.

Tuto hypotézu práce překvapivě vyvrací, resp. vyvrací z velké části. Všechny úmluvy RE totiž zaručují jednotlivci vysoký standard ochrany lidských práv a základních svobod, mnohem vyšší než protiteroristické úmluvy přijaté na půdě OSN. To je však jediný aspekt, ve kterém úmluvy RE instrumenty OSN převyšují. Přestože se RE, na rozdíl od OSN, jejíž sektorové úmluvy (vyjma Mezinárodní úmluvy o potlačování financování terorismu) postihují teroristické akty páchané v konkrétní oblasti lidské činnosti, ve všech čtyřech dokumentech a také v dalších jednostranných aktech svých orgánů snaží o komplexní pojetí terorismu a boje proti němu, její úsilí zatím nepřineslo očekávaný výsledek. Naopak, vzhledem k níže uvedenému nelze tyto úmluvy označit za fungující systém protiteroristických instrumentů, natož systém účinný.

EÚPT (1977) pro nedostatečnou definici teroristického činu, příliš široké pojetí francouzské klauzule, nevhodnou formulaci principu *aut dedere aut judicare*, neznamenající obecnou povinnost *judicare*, a především pro skutečnost zakotvení možnosti států vyhradit si v budoucnu právo odmítnout extradici pro činy, jež považují za politické, představuje v dnešní době neefektivní a zastaralý, ne-li již mrtvý právní nástroj. Protokol pozměňující

EÚPT (2003), který měl uvedené nedostatky odstranit, změnu nepřinesl, naopak vyvolal oprávněně pochybnosti o jeho slučitelnosti s přísnějšími protiteroristickými úmluvami OSN. To s velkou pravděpodobností vytvořilo překážku ratifikace ze strany některých členů RE, a protože k platnosti Protokolu je zapotřebí ratifikace všech původních smluvních stran EÚPT, zůstává tak EÚPT v platnosti beze změny.

ÚREoPT (2005), která klade mimořádný důraz na předcházení teroristickým činům, zavádí nové skutkové podstaty trestných jednání, která v mnohém reflektuje současnou situaci ve světě, se bohužel nevyvarovala stejné chyby jako Protokol, jde-li o slučitelnost problematického ustanovení, resp. částečnou neslučitelnost této Úmluvy s instrumenty OSN. Navíc ačkoli tento dokument již vstoupil v účinnost, k ratifikaci zatím nepřistoupila polovina členských států RE. Nelze tak hovořit o jeho všeobecné závaznosti. Stejný problém trápí rovněž ÚREoFT, která byla ratifikována pouze 17 státy. Domnívám se, že tento dokument představuje nejkomplexnější a nejdůležitější protiteroristickou úmluvu RE, postihující finanční zázemí terorismu, když zavádí celou řadu efektivních opatření přijímaných na vnitrostátní i mezinárodní úrovni umožňujících vysledování, konfiskaci a propadnutí finančních aktiv určených k podpoře terorismu za současného respektu a úctě k lidským právům. Jak jsem však již poznamenal výše v textu, RE jako celek dokument přijala a teď jsou na tahu jednotlivé členské státy.

V konečném důsledku tak shledávám protiteroristický právní arsenál OSN komplexnější a účinnější, než systém úmluv RE pro prevenci a postih teroristických činů. Tímto však nechci instrumenty RE zatratit. To rozhodně nemám v úmyslu. Ačkoli nemohu své tvrzení opřít o konkrétní důkazy v textu, z letmého průzkumu situace při shromažďování pramenů pro sepsání této práce si dovoluji konstatovat, že ve srovnání s dokumenty jiných regionálních mezinárodních organizací představují protiteroristické úmluvy RE světovou špičku. Ovšem dokumenty OSN pro potlačování terorismu je předčí.

Vedle výše uvedeného jsem při sepisování této práce dospěl k závěru, že v činnosti obou zmiňovaných mezinárodních organizací, tedy OSN a RE, proti terorismu s mezinárodním prvkem lze vysledovat určité shodné prvky.

Za prvé, obě mezinárodní organizace se začínají potlačováním terorismu s mezinárodním prvkem opravdově zabývat na konci šedesátých a počátkem sedmdesátých let dvacátého století.¹⁶⁰ Za druhé, jak OSN, tak RE jednoznačně odsoudily teroristické útoky na WTC a budovu Pentagonu z 11. září 2001 a demonstrovaly své odhodlání v budoucnu

¹⁶⁰ Srov. BÍLKOVÁ, V.: Boj proti terorismu a Rada Evropy, *Trestněprávní revue*, 2003, č. 3, str. 69-73.

podobným činům zabránit a potírat teroristické skupiny.¹⁶¹ Obě mezinárodní organizace rovněž vyzvaly své orgány k revizi stávajících a vytvoření nových protiteroristických instrumentů. Na půdě OSN tak byl přijat novelizující a doplňující Protokol k úmluvě o potlačení protiprávních činů proti bezpečnosti námořní plavby (2005) a Protokol k protokolu o potlačení nezákonných činů proti bezpečnosti pevně ukotvených plošin v pevninské mělčině (2005), došlo k revizi Vídeňské úmluvy (1979), když vznikla Úmluva o fyzické ochraně jaderných materiálů a jaderných zařízení (2005) a konečně byla přijata zcela nová Mezinárodní úmluva o potlačování činů jaderného terorismu (2005). RE, ve snaze „oživit“ EÚPT, přijala Protokol pozměňující EÚPT (2003) a dva zcela nové mnohostranné protiteroristické instrumenty, ÚREoPT a ÚREoFT (obě 2005). Jak OSN, tak RE považují ve svých protiteroristických strategiích jako jeden ze základních aspektů úspěchu boj proti financování terorismu – Mezinárodní úmluva OSN o potlačování financování terorismu (1999) a ÚREoFT (2005).

Konečně za třetí, obě mezinárodní organizace se potýkají s neexistencí obecně závazné definice teroristického činu, přičemž každá jiným způsobem. OSN v prvních protiteroristických úmluvách vymezuje teroristické činy pouhým výčtem určitých protiprávních jednání, podle chráněného objektu. Až Mezinárodní úmluva o potlačování teroristických bombových útoků (1997) se snaží o ucelenější vymezení teroristického činu. Mezinárodní úmluva o potlačování financování terorismu (1999) potom nepřímo předkládá první moderní a obecně pojatou definici terorismu, resp. teroristického činu. Nadto je na půdě OSN zatím neúspěšně projednáván návrh Komplexní úmluvy proti mezinárodnímu terorismu. Přijetí tohoto dokumentu se jeví jako klíčové, neboť se od něj, mimo jiné, očekává zakotvení obecně závazné a přijímané definice teroristického činu. Ačkoli vymezení pojmu přináší velké potíže, na to, že definice by se měla stát základem a východiskem všech následujících legislativních kroků, lze činnost příslušných orgánů OSN při jejím hledání shledat jako pomalou a neefektivní.

Rada Evropy se naopak v prvopočátcích prostřednictvím EÚPT (1977) relativně úspěšně pokusila o komplexní vymezení pojmu teroristického činu, resp. činu nepovažovaného pro účely extradice za politický akt. Další úmluvy (Protokol – 2003,

¹⁶¹ Např. rezoluce RB OSN č. 1368 (2001), kterým vyjadřuje Rada připravenost přijmout všechny nezbytné kroky v reakci na útoky z 11. září 2001 a bojovat proti všem formám terorismu v souladu s Chartou OSN a rezoluce RB OSN č. 1373 (2001) k boji proti mezinárodnímu terorismu; rezoluce PS RE č. 1258 (2001) „Demokracie čelí terorismu“, doporučení PS RE č. 1534 (2001), Směrnice Výboru ministrů RE o lidských právech a boji proti terorismu (2002) a Směrnice k ochraně obětí teroristických činů (2005).

ÚREoPT a ÚREoFT – 2005) však v tomto úsilí nepokračují, když v zásadě pouze odkazují na definice vymezené v mnohostranných úmluvách OSN.

Na tomto místě je třeba poznamenat, že koordinovaná a jednotná činnost mezinárodního společenství, tak i RE je někdy podkopávána individuálními silovými akcemi jednotlivých jejích členů. Přitom tendence některých zemí šířit a představovat vlastní hodnoty demokracie a liberalismu za universální a podpírat je vojenskou a ekonomickou převahou, mohou vzbuzovat a vzbuzují negativní reakce u kultur, které byly budovány na hodnotách odlišných. Jejich příslušníci potom, podníceni nesouhlasem a rozhořčením, snáze podléhají subjektivně vykládaným interpretacím prastarých textů a rozšiřují řady teroristických skupin. Naplnění hněvem, pomstou a posílení lživým ospravedlněním jsou potom schopni dopouštět se těch nejzavrženíhodnějších činů. Když přední americký politolog S. P. Huntington v knize *Střet civilizací: Boj kultur a proměna světového řádu* prorokoval, že 21. století se stane konfliktem mezi západní a čínsko-islámskou civilizací, a když potom došlo 11. září 2001 k teroristickým útokům na USA, objevila se řada hlasů, které jeho předpovědi potvrzovaly. Některé státy dokonce zahájily nevyhlášenou válku proti terorismu, v oblasti vojenské i mediální, jako křížácké tažení proti islámské kultuře. Tento přístup však považuji za fatální omyl. Potírání teroristických činů nesmí být válkou civilizací nebo střetem kultur, musí to být zápas civilizace proti všem, kteří jí pohrdají.

V dnešním světě nelze považovat jakýkoliv teroristický čin za lokální záležitost. Terorismus nerespektuje žádné geografické a politické hranice a rozrůstá se do globálních rozměrů. Proto se přikláním k názoru M. Brzybohatého, že potlačování tohoto fenoménu musí být vedeno na široké, celospolečenské frontě a na mezinárodní úrovni. Zapojit se musí všechny státy světa. Země, které nepřijmou potřebná opatření, se snadno stanou slabým článkem soustavy, který mohou teroristické skupiny využít jako základnu pro své aktivity. Ačkoli se při potírání teroristických činů nelze vyvarovat vojenských akcí, je nezbytné k nim přikročit až jako k poslednímu nevyhnutelnému řešení a důraz musí být kladen především na použití nesilových opatření. V oblasti práva půjde především o použití prostředků k předcházení teroristických činů – úzkou mezinárodní spolupráce při výměně klíčových informací o činnosti teroristických skupin a boj proti finančnímu zázemí terorismu, doplněné koordinovanými akcemi zpravodajských a policejních složek. S vytvořením takto nastaveného legislativního rámce úzce souvisí také nutnost vyvinout snahy o zmírnění negativních dopadů hospodářských a sociálních rozdílů mezi obyvateli jednotlivých částí světa, které představují faktory přispívajícími k nárůstu terorismu. Nadto je třeba naučit se

větší toleranci a porozumění ve vztahu k jiným kulturám a vzájemné neshody řešit dialogem namísto použití síly.

„Je zřejmé, vymýcení mezinárodního terorismu je pouze ideálem, kterému je možno více či méně se přiblížit. Z toho důvodu nelze boj s terorismem nikdy vyhrát. Pokud by však přestal být veden, znamenalo by to totální dezintegraci a demoralizaci lidské společnosti, včetně akutního ohrožení samotné podstaty státu a státní moci.“¹⁶²

¹⁶² Srov. BRZYBOHATÝ, M.: *Terorismus I*, 1. vydání, Police History, Praha, 1999. str. 15.

5. SHRNUTÍ

Diplomová práce s názvem Právní instrumenty na poli boje proti mezinárodnímu terorismu si kladla za primární cíl předložit ucelený přehled nejdůležitějších hmotněprávních mnohostranných protiteroristických úmluv přijatých na půdě Organizace Spojených Národů a Rady Evropy a využívaných pro předcházení a potlačování terorismu s mezinárodním prvkem. Smyslem práce bylo zhodnotit efektivitu, význam a přínos zkoumaných dokumentů na straně jedné a poukázat na hlavní nedostatky a slabá místa na straně druhé. Sekundárním cílem práce potom bylo potvrdit nebo naopak vyvrátit autorovu domněnku předpokládající větší účinnost instrumentů Rady Evropy vzhledem k tomu, že členské státy jsou založeny na stejných demokratických hodnotách a úctě k lidským právům a svobodám.

Práce je strukturována do dvou částí. První část obsahuje stručné pojednání o vývoji terorismu od svých počátků až do dnešní podoby, přičemž využívá se historického přístupu. Následuje pasáž zabývající se neexistencí legální všeobecně přijímané definice terorismu, resp. teroristického činu. Dále se práce snaží postihnout základní příčiny terorismu s mezinárodním prvkem a konečně prostřednictvím charakteristických znaků vymezit samotný pojem tohoto fenoménu.

Druhá část práce je rozdělena do dvou celků. Za použití především empiricko – analytického přístupu a komparativní metody, ale i dalších metod různých oborů předkládá prvně autor rozbor šestnácti mnohostranných úmluv přijatých na půdě Organizace spojených národů. Lze shrnout, že instrumenty v mnoha ohledech vykazují shodné prvky, nejnovější z nich představují velmi efektivní nástroje a všechny společně relativně účinný systém pro předcházení a potlačování terorismu.

Následující text je věnován čtyřem nejvýznamnějším mnohostranným úmluvám Rady Evropy určeným pro potírání terorismu. V závěru práce vyvrací autor svou hypotézu, když na straně jedné shledává, že Rada Evropy zaručuje ve svých dokumentech vysoký standard ochrany práv a svobod jednotlivci, ovšem činí tak na úkor účinnosti svých protiteroristických úmluv. V konečném důsledku tak lze označit systém instrumentů Organizace spojených národů jako komplexnější a efektivnější právní arsenál pro prevenci a potlačování terorismu s mezinárodním prvkem.

Klíčová slova: potlačování terorismu, mezinárodní právo, mnohostranné úmluvy, Organizace spojených národů, Rada Evropy, terorismus.

6. ABSTRACT

The primary aim of the dissertation „Legal instruments in the field of the fight against international terrorism“ was put forward a compact overview of the most significant substantial multilateral anti-terrorist treaties accepted by the United Nations Organization and the Council of Europe and used for the prevention and the suppression of terrorism with an international element. The purpose of this dissertation was on the one hand to evaluate the effectiveness, significance and contribution of the surveyed documents, on the other hand to point out the main defects and weak points. The secondary aim was to confirm or conversely to disconfirm author’s theory that assumes greater effectiveness of the instruments of the Council of Europe considering that the member states are established on the same democratic values and the same respect to human rights and freedoms.

The dissertation consists of two parts. The first part includes a brief description of the progress of terrorism from its beginnings until present, whereas using the historical approach. The following passage is concerned with absence of any generally accepted legal definition of terrorism, or more precisely, of terrorist attack. Furthermore, the dissertation tries to state the main causes of the international terrorism and then to define conception of this phenomenon itself by means of specific attributes.

The second part of the dissertation is divided into two sections. Author for the first time puts forward the analysis of sixteen multilateral treaties, which were accepted by the United Nations Organization, by using especially the empirical and analytical approach and comparative method as well as other methods from different branches. It is possible to summarize that in many cases the instruments embody identical elements; the newest ones of these instruments appear to be very effective and they all together represent relatively effective system of the prevention and the suppression of terrorism.

Following words are dedicated to the four most significant multilateral treaties of the Council of Europe which are designed for the abatement of terrorism. In conclusion of the dissertation the author disconfirms his hypothesis when finding that on one hand the Council of Europe guarantees a high standard of protection of personal rights and freedoms, but on the other hand this is practised at the expense of the effectiveness of its anti-terrorist treaties. As a result, it is possible to qualify the system of the instruments of the United Nations Organization as more complex and more effective „legal arsenal“ for the prevention and the suppression of terrorism with an international element.

Keywords: suppression of terrorism, international law, multilateral treaties, The United Nations Organization, The Council of Europe, terrorism.

7. PŘEHLED POUŽITÉ LITERATURY

1) MONOGRAFIE

BRZYBOHATÝ, M.: *Terorismus I*, 1. vydání, Police History, Praha, 1999.

BRZYBOHATÝ, M.: *Terorismus II*, 1. vydání, Police History, Praha, 1999.

ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P.: *Mezinárodní právo veřejné*, EUROLEX Bohemia, Praha, 2003.

DAVID, V., MALACKA, M.: *Fenomén mezinárodního terorismu*, LINDE Praha, 2005.

DAVID, V., MALENOVSKÝ, J.: *Mezinárodněprávní aspekty potlačování mezinárodního terorismu*, Univerzita J. E. Purkyně, Brno, 1983.

DAVID, V., SLADKÝ, P., ZBOŘIL, F.: *Mezinárodní právo veřejné*, 2. doplněné vydání, LINDE Praha, 2005.

DEUTCH, J.: *Terrorism: Think Again*, Foreign Policy, Fall, 1997.

HUNTINGTON, S.P.: *Střet civilizací: Boj kultur a proměna světového řádu*, 2001.

LAQUEUR, W.: *The Age of Terrorism*, Boston-Toronto-London, Little Brown and Company, 1987.

PIKNA, B.: *Evropská unie – vnitřní a vnější bezpečnost a ochrana základních práv (na pozadí boje proti mezinárodnímu terorismu)*, LINDE Praha, 2002.

ŠIŠKOVÁ, N.: *Dimenze ochrany lidských práv v EU*, Praha, ASPI Publishing 2003.

ŠTURMA, P., NOVÁKOVÁ, J., BÍLKOVÁ, V.: *Mezinárodní a evropské instrumenty proti terorismu a organizovanému zločinu*, 1. vydání, Praha, C.H.Beck, 2003.

ŠTURMA, P.: *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*, Karolinum, Praha, 2002.

2) ODBORNÉ ČASOPISY

BÍLKOVÁ, V.: Boj proti terorismu a mezinárodní právo, *Mezinárodní politika*, 2002, č. 1, str. 25-27.

BÍLKOVÁ, V.: Boj proti terorismu a Rada Evropy, *Trestněprávní revue*, 2003, č. 3, str. 69-73.

BÍLKOVÁ, V.: Nové regionální protiteroristické smluvní instrumenty přijaté po 11. září 2001, *Mezinárodní politika*, 2003, č. 8, str. 15-17.

BÍLKOVÁ, V.: Jaderný a radiologický terorismus a mezinárodněprávní úprava ochrany proti němu, *Mezinárodní vztahy*, 2005, č. 4, str. 95-119.

BÍLKOVÁ, V.: Vybrané právní otázky prevence a represe chemického terorismu, *Trestněprávní revue*, 2005, č. 5, str. 123-129.

DALTON, J.G., ASHLEY ROACH, J., DALEY, J.: *Introductory Note to the United Nations Security Council Resolutions 1816, 1846 & 1851. Piracy and armed robbery at Sea*, op. cit., str. 8 až 9.

EICHLER, J.: Globální terorismus, *Mezinárodní politika*, 2001, č. 12, str. 18-20.

GUILLAUME, G.: Terrorisme et droit international. In: *Recueil des Cours de l' A.D.I.*, vol. 215, 1989-III, str. 304.

OLŠA, J.: Islámský terorismus v Pákistánu, *Mezinárodní politika*, 2003, č. 12, str. 27-29.

POLÍVKA, L.: Jsme připraveni čelit teroristickým útokům za pomoci biologických látek?, *Kriminalistický sborník*, 2006, č. 3, str. 49-51.

SVIATKO, M.: Samovražedný terorismus jako extrémna forma politickej participácie, *Mezinárodní politika*, 2003, č. 1, str. 7-9.

ŠEDIVÝ, J.: Nové paradigma terorismu, *Mezinárodní politika*, 2003, č. 1, str. 4-7.

ŠTURMA, P.: Černá vlajka pirátů znovu nahání strach? Opatření proti pirátství a ozbrojenému lupičství na moři na začátku 21. století, *Trestněprávní revue*, 2009, č. 7, str. 193-197.

ŠTURMA, P.: K přijetí protokolu pozměňujícího Evropskou úmluvu o potlačování terorismu, *Evropské právo*, 2003, č. 10, str. 1-6.

ŠTURMA, P.: Lidská práva v boji proti terorismu – mezinárodní aspekty, *Trestněprávní revue*, 2006, č. 12, str. 349-355.

ŠTURMA, P.: Mezinárodněprávní úprava mírového využívání jaderné energie (vybrané problémy), *Časopis pro právní vědu a praxi*, Brno PF Masarykovy Univerzity, 1994, č. 4, str. 99-101.

ŠTURMA, P.: Odpověď mezinárodního práva na hrozbu mezinárodního terorismu, *Právník*, 2003, č. 2, str. 34-36.

Šturma, P.: Problémy nových mezinárodních smluv proti terorismu: mezi universalismem OSN a regionalismem Rady Evropy, *Legal Aspects of Counter – Terrorism/Právní aspekty boje proti terorismu*, Univerzita Karlova v Praze, Informační středisko pro otázky boje proti terorismu, 2005, str. 205-207.

3) INTERNETOVÉ ZDROJE

CEJP, M.: *Obrana proti ohrožení společnosti závažnými formami trestné činnosti* [online]. 1. prosince 2008 [cit. 18. února 2010]. Dostupné na <<http://www.ok.cz/iksp/docs/353.pdf>>.

Convention for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Maritime Navigation, 1988 [online]. International Maritime Organization, [cit. 21. února 2010]. Dostupné na <http://www.imo.org/Conventions/mainframe.asp?topic_id=259&doc_id=686#review>.

Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism [online]. Council of Europe, Fight against terrorism, [cit. 17. března 2010]. Dostupné na <<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/198.htm>>.

Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism [online]. Council of Europe, Fight against terrorism, [cit. 17. března 2010]. Dostupné na <<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/196.htm>>.

EU a boj proti terorismu [online]. EurActiv, 26. května 2009 [cit. 29. května 2009]. Dostupné na <<http://www.euractiv.cz/bezpecnost-a-spravedlnost0/link-dossier/eu-a-boj-proti-terorismu>>.

Definice násilí Světové zdravotnické organizace WHO [online]. Wikipedia, [cit. 16. listopadu 2009]. Dostupné na <<http://cs.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1sil%C3%AD>>.

GÁLOVÁ, J.: *Terorismus dnes* [online]. Antropoweb, 21. února 2009 [cit. 29. května 2009]. Dostupné na <<http://antropologie.zcu.cz/clanek/terorismus-dnes>>.

International Instruments to Counter Terrorism [online]. Un Action to Counter Terrorism, 31. ledna 2010 [cit. 21. února 2010]. Dostupné na <<http://www.un.org/terrorism/instruments.shtml>>.

KÝR, K.: *Mezinárodní terorismus – novodobá hrozba demokracie* [online]. blog.idNES.cz, 12. dubna 2009 [cit. 29. května 2009]. Dostupné na <<http://kyr.blog.idnes.cz/c/79128/Mezinarodni-terorismus-novodoba-hrozba-demokracie.html>>.

Protocol of 2005 to the Convention for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Maritime Navigation and Protocol of 2005 to the Protocol for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Fixed Platforms Located on the Continental Shelf [online]. www.likumi.lv, 28. října 2009 [cit. 21. února 2010]. Dostupné na <<http://www.likumi.lv/doc.php?id=203435>>.

ROLČÍK, J.: *Mezinárodní terorismus – novodobý hon na čarodějnice* [online]. Britské listy, 15. listopadu 2009 [cit. 29. května 2009]. Dostupné na <<http://www.blisty.cz/art/31258.html>>.

Sbírka právních předpisů – průvodce zákony ČR [online]. EPISA s.r.o., 23. ledna 2003 [cit. 7. března 2010]. Dostupné na <<http://www.esipa.cz/sbirka/sbsrv.dll/sb?CP=2003m006&DR=SB>>.

SLAVÍKOVÁ, G.: Role Rady Evropy a jejích členských států v boji proti terorismu [online]. Informační systém MU, Bakalářská práce, MU – Fakulta sociálních studií, 2008, str. 29-30 [cit. 17. března 2010]. Dostupné na <http://is.muni.cz/th/183067/fss_b/>.

Specializované agentury OSN [online]. Informační centrum OSN v Praze [cit. 23. února 2010]. Dostupné na <<http://www.osn.cz/system-osn/specializovane-agentury/>>.

ULČ, O. *Mezinárodní terorismus a všelijaké otázky* [online]. Neviditelný pes, 12. května 2009 [cit. 29. května 2009]. Dostupné na <http://209.85.129.132/search?q=cache:0baNiku29s4J:neviditelnypes.lidovky.cz/usa-mezinarodni-terorismus-a-vselijake-otazky-flr-/p_zahranici.asp%3Fc%3DA090511_115719_p_zahranici_wag+mezin%C3%A1rodn%C3%AD+terorismus&cd=9&hl=cs&ct=clnk&gl=cz>.